

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Diplomová práce

2016

Bc. Michal Chrbolka

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Historický ústav

Město Slatiňany v období Česko-Slovenska a Protektorátu Čechy a Morava

Autor: Bc. Michal Chrbolka
Studijní program: N7105 Historické vědy
Studijní obor: Historie
Vedoucí práce: Doc. PhDr. Marta Kohárová, CSc.

Hradec Králové 2016

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Historický ústav

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Michal Chrbolka
Studijní program: N7105 Historické vědy
Studijní obor: Historie
Název závěrečné práce: **Město Slatiňany v období Česko-Slovenska a Protektorátu Čechy a Morava.**
Název závěrečné práce Aj: Slatiňany City in the Czech-Slovak Period and The Protectorate of Bohemia and Moravia.

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

DP se zaměří na hospodaření, stavební činnost a úpravy v obci Slatiňany, rozkryje sociální poměry, úroveň školství, kulturní život i politické poměry. Do DP budou připojeny dobové i současné fotografie Slatiňan a okolí. Metody zpracování: analytická a syntetická. Archivní fondy: SOkA Chrudim, fond Archiv Obecní úřad Slatiňany 1826–1945, 1882–1945(1947), Okresní úřad Chrudim 1936–1948, Kronika města Slatiňan.

Garantující pracoviště: Historický ústav, Filozofická fakulta
Vedoucí práce: Doc. PhDr. Marta Kohárová, CSc.
Konzultant:
Oponent: prof. PhDr. Dana Musilová, CSc.
Datum zadání závěrečné práce: 11.12.2012
Datum odevzdání závěrečné práce:

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval pod vedením paní Doc. PhDr. Marty Kohárové, CSc. samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....
podpis autora diplomové práce

Anotace

Michal Chrbolka. Město Slatiňany v období Česko-Slovenska a Protektorátu Čechy a Morava. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové 2014, Diplomová práce

Diplomová práce sleduje město Slatiňany v období druhé republiky a Protektorátu Čechy a Morava. Rozkrývá finanční hospodaření obce, rozvoj města i stavební činnost. Jsou zde popsány sociální poměry obce v období druhé republiky i za německé okupace. Sleduje úroveň školství i kulturní život. Popsány jsou kroužky, spolky a významné kulturní události ze života obce. Práce se věnuje obecní samosprávě. Uvedeny jsou i podniky, které přispěly k rozvoji Slatiňan. Přílohy obsahují dobové i současné fotografie obce i jejího blízkého okolí.

Klíčová slova: Slatiňany, hospodaření, sociální podmínky, samospráva.

Annotation

Michal Chrbolka. Slatiňany City in the Czech-Slovak Period and The Protektorate of Bohemia and Moravia. Hradec Kralove: Faculty of filozofies, Univerzity of Hradec Kralove 2014, Diploma Dissertation

This thesis follows the town Slatiňany in the period of second republic and the Protectorate of Bohemia and Moravia. Uncovers the financial management of the municipality, development of the town and construction activities. There are described social proportions in the village during the Second Republic and also the German occupation. It follows the level of education and also cultural life. There are described the leisure time activities, clubs and important cultural events in the life of the village. The work is dedicated to municipal government. There are also included businesses that contributed to the development of Slatiňany. The appendices contain historical and current photos of the village and her near surroundings.

Keywords: Slatiňany, management, social conditions, self management.

Obsah:

Úvod.....	8
1. Politické a hospodářské poměry v obci Slatiňany v období druhé republiky a za protektorátu	11
1.1 Místní samospráva.....	11
1.1.1 Vývoj samosprávy za druhé republiky.....	11
1.1.2 Stagnace a úpadek samosprávy v protektorátu.....	13
1.2 Hospodářská a stavební činnost města a obyvatele.....	22
2. Průmyslové podniky a živnosti působící ve Slatiňanech.....	33
2.1 Podniky patřící knížecí rodině Auersperků.....	33
2.2 Ostatní podniky a živnosti ve Slatiňanech.....	38
3. Sociální aspekty	44
3.1 Sociální situace v obci.....	44
3.2 Zdravotní péče a sociální péče.....	56
4. Školství.....	59
5. Kultura a spolkový život.....	67
6. Odbojová činnost a květnové povstání ve Slatiňanech.....	80
7. Osudy Slatiňanských obyvatel v období druhé republiky a za protektorátu.....	87
7.1 Kolaboranti a němečtí obyvatelé.....	87
7.2 Židé a perzekuovaní obyvatelé.....	93
7.3 Významné osobnosti Slatiňan	95
Závěr.....	100

Seznam pramenů a literatury.....	102
Seznam tabulek.....	111
Seznam zkratek.....	112
Textové a obrazové přílohy	114
Místní rejstřík.....	129

Úvod

Diplomová práce se věnuje městu Slatiňany v období Česko-Slovenska a Protektorátu Čechy a Morava. Práce je mikrosondou do života malé obce, která je příspěvkem do celostátní historiografie. Tématem navazuji na svou bakalářskou práci, která se zabývá historií města Slatiňan za první republiky. Sledované období je velmi zajímavé, neboť se jedná o jeden z nejdramatičtějších úseků našich dějin, které se nás, i když vzdáleně, dotýká dodnes.

Město Slatiňany se nachází v okrese Chrudim na úpatí Železných hor. První zmínka o městě pochází ze 13. století. Je neodmyslitelně spojeno s knížecím rodem Auersperků, který se zasloužil o jeho rozvoj ve všech jeho oblastech života a také chovem starokladrubsčských koní, na který jsou obyvatelé velmi hrdí. Slatiňany obdržely status města v roce 1971. Spolu s místními částmi Škrovád, Trpišov, Kunčí a Kochánovice má přes čtyři tisíce obyvatel.

Cílem mého bádání je zmapovat sledované období v životě města a jeho obyvatel. I samosprávu, která postupem času ztrácí všechnu svou autonomii a bez odporu vykonává příkazy okupantů. Také hospodářské poměry obce, podniků a živností, které se vyrovnávají s problémy spojenými s rozpoutáním války. Analyzovat průběh zásobování a pracovní vztahy. Rozkrýt situaci v kultuře a spolkovém životě, kdy se občané snažili o udržení české kultury. Důležitým cílem bylo zmapovat odbojovou činnost a osudy místních obyvatel, někteří se postavili na odpor okupantům, ale i na občany, kteří se k nim připojili.

Metody pro mé zkoumání jsem zvolil: analytickou k práci s archivními prameny, syntetickou metodu pro zpracování získaných poznatků a bibliografickou, kterou jsem použil u popisu sledovaných osob. Snažil jsem se zaznamenat fakta, která jsou z hlediska osoby druhotná, avšak důležitá pro pochopení společenského klimatu, v němž popisované osoby žily v protektorátní obci. Na diplomové práci jsem pracoval samostatně.

Diplomová práce je rozdělena do sedmi kapitol. První kapitola je věnována hospodářským a samosprávním poměrům v obci a je dále členěna do dvou podkapitol. První rozkrývá vývoj samosprávy za druhé republiky a Protektorátu Čechy a Morava, ukazuje jak se obec po okleštění a následném zániku Československa přizpůsobovala okupační správě. Pozornost je věnována politické situaci v obci, jmenovitě jsou uvedeni zastupitelé, radní, náměstci i starosta. Před

vypuknutím války panoval ve Slatiňanech čilý stavební ruch, který s příchodem války upadá. To dokazuje druhá podkapitola, která se věnuje hospodářské a stavební činnosti města a obyvatel v daném období. Pro názornost jsou doloženy přesné rozpočty obce a způsoby, jak se obec vypořádala s jejich schodky.

Druhá kapitola se zaměřuje na podniky a živnosti, které působily v katastru obce Slatiňany. Je rozdělena do dvou částí. První část zahrnuje podniky knížecí rodiny Auersperků, které vytvářely obživu pro podstatnou část obyvatel. Pozornost je zaměřena na vývoj a chod podniků po rozpoutání války. Druhá část jmenuje a popisuje ostatní podniky a živnosti působící v obci, které patřily místním podnikatelům. Sledován je počet živností, jejich skladba a vývoj ve zkoumaném období. Živnosti byly pro obyvatelstvo velmi důležité, protože se velkou měrou podílely na zásobování obyvatel, i když jejich situace v průběhu války nebyla lehká. Třetí kapitola ukazuje sociální poměry ve Slatiňanech. Popisuje vývoj zásobování, mzdových poměrů, zdravotní a sociální péče. Obec se během války soustředila na pomoc obyvatelům, neboť nastaly potíže se zásobováním a přidělový systém nepokryl potřeby lidí. Pátá kapitola se věnuje kulturnímu životu. Analyzuje místní spolky, sdružení a organizace, které přispívaly k rozkvětu Slatiňan. Zkoumá do jaké míry okupační správa ovlivňovala svými nařízeními chod a vývoj jednotlivých spolků.

Šestá kapitola odhaluje odbojové skupiny a květnové události v obci. Sledován je vznik jednotlivých odbojových skupin, jejich činnost i úpadek. Zajímavé jsou květnové události, které poznamenaly život zdejších občanů v dobrém i ve zlém. Závěrečná kapitola je rozdělena do tří podkapitol, které se soustředí na osudy místních obyvatel v době okupace. První poukazuje na zdejší kolaboranty a občany s německou národností. Druhá podkapitola popisuje život židovských spoluobčanů i dalších perzekuovaných osob a jejich mnohdy hořké osudy. Třetí podkapitola vyzdvihuje významné obyvatele Slatiňan ze sledovaného období.

Přílohy obsahují konkrétní jména a údaje padlých v době okupace, složení občanů v revolučním národním výboru, v komisích a referátech obecního úřadu.

Hlavní zdroj informací pro mou diplomovou práci jsem našel ve Státním okresním archivu v Chrudimi, kde je uložen archivní fond Obecního úřadu Slatiňany. V jednotlivých knihách a kartonech jsou uvedeny zápisy ze zasedání obecního zastupitelstva a rady. Důležité informace obsahují kartony se spisovým

materiálem, ve kterých jsem našel mnoho údajů o životě obyvatel. Velmi podstatné je sledování zásobování a přidělový systém. Absenci materiálu k těmto tématům jsem se snažil překlenout ze zdrojů celostátní provenience. Velmi cenné, avšak útržkovité informace k vývoji zásobování byly obsaženy v kartonech fondu Okresního úřadu Chrudim. Zde jsou také uloženy záznamy k podnikům a spolkům. Z tohoto fondu jsem získal doplňující fakta, která byla důležitá. Fond byl dlouhé období nepřístupný pro jeho nové uspořádání. Až nyní jsem mohl využít tyto prameny v plném měřítku. Fondy okresního národního výboru obsahují informace o odsunu dr. Josefa Trauttmansdorffa a osudech dalších občanů německé národnosti ze Slatiňan. Z archivního fondu Drobné peněžní ústavy okresu Chrudim jsou čerpány poznatky o místních záložnách. Ve fondu Spolky, bratrstva, družiny a politické strany v okrese Chrudim byly nalezeny k tématu práce jen doplňkové a okrajové informace. Ve Státním oblastním archivu v Zámrsku byly zkoumány fondy vztahující se k podnikům jako Velkostatek Nasavrky. Ve fondu Mimořádný lidový soud Chrudim byly získány informace vztahující se k místním kolaborantům. Velmi zajímavé poznatky byly obsaženy ve fondu Rodinný archiv Auerspergů, Žleby a Slatiňany, kde byly údaje o dvou posledních majitelích zámku ve Slatiňanech. Úřední prameny jsem konfrontoval se subjektivními. Kronika města Slatiňan podrobně popisuje události v daném období a byla mi velkým pomocníkem při bádání o sociálních, kulturních a hospodářských poměrech ve městě. Uložena je ve Slatiňanech na radnici. Prostudoval jsem relevantní literaturu celostátní i regionální provenience vztahující se k tématu. Použitá literatura mi pomáhala k vysvětlení událostí a problémů v popisovaném období. Dobové fotografie Slatiňan jsem dohledal ve Státním oblastním archivu v Chrudimi a na radnici ve Slatiňanech.

Rád bych poděkoval pracovníkům Státního oblastního archivu v Chrudimi za ochotu a trpělivost při poskytování potřebných podkladů.

1. Politické a hospodářské poměry v obci Slatiňany v období druhé republiky a za protektorátu

1.1 Místní samospráva

1.1.1 Vývoj samosprávy za druhé republiky

Konec demokratického Československa předznamenával i konec jeho demokratického politického systému, jak na celostátní úrovni tak i v komunální politice. Návrhy na změnu politického systému v okleštěném Československu se ozývaly již po vzniku druhé republiky. Byli hledáni viníci vzniklé situace, v tisku se množily útoky na prezidenta, vládu. Opravdoví viníci zůstali stranou. Už v půli října navrhli vůdci nejsilnějších stran likvidaci dosavadních politických stran. Národní strana a republikáni vytvořili vládní Stranu národní jednoty, kterou tvořili republikáni, Národní strana, lidovci (nacionální křídlo představované Bohumilem Staškem po odstranění Jana Šrámka z vedení strany, zbylá část strany vstoupila do Strany národní jednoty). Obdobné rozštěpení nastalo i u národních socialistů, kde část členů strany vedená Václavem Klofáčem vstoupila do Strany národní jednoty. Druhé křídlo vstoupilo do Národní strany práce, která byla vytvořena z výše uvedených frakcí, sociálních demokratů představovaných Antonínem Hamplem a části komunistů a utvořila loajální opozici.¹ Změna zřejmě proběhla i u politických stran ve Slatiňanech, neboť při volbě členů komisí a výborů byli navrhováni tito členové již za bývalé strany. Ale důsledné zrušení stran proběhlo zřejmě jen na oko. Vytvoření dvou stran jako na státní úrovni neproběhlo. Těmito změnami byl popřen demokratický systém první republiky.

Obecní samospráva ve Slatiňanech se skládala ze starosty, dvou náměstků, desetičlenné obecní rady a třicetičlenného obecního zastupitelstva.² Zástupci samosprávy vstupovali do druhé republiky s čerstvým mandátem, jelikož jejich zvolení proběhlo v červnu 1938.

Místní samospráva měla následující složení. Úřad starosty vykonával Josef Steklý z Československé strany živnostensko-obchodnické, což byla nejsilnější strana v obci. Byl to zkušený matador v obecní politice, jelikož úřad starosty zastával již třetí funkční období. Funkci starosty vykonával po celou dobu

¹ Zdeněk KARNÍK, *Malé dějiny československé (1867-1939)*. 1. vydání. Praha 2008, s. 388–390.

² SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 15 548, karton 982, obecní a ostatní volby.

okupace. Nejbližšími spolupracovníky starosty byli jeho dva náměstci: prvním náměstkem byl Jan Doubek za Československou stranu sociálně demokratickou a funkci druhého náměstka vykonával Josef Zitko z Místní domoviny domkařů a maloročníků.³

Obecní rada se skládala z deseti členů. Vedle výše zmíněného starosty a náměstků zasedali v radě: Petr Janeček – Československá sociálně demokratická strana, Alois Cinkán a Jan Matějka – Československá strana národně socialistická, Josef Linhart – Československá živnostensko-obchodnická strana, Jaroslav Fořt a Vlastimil Slavíček – Sdružení zaměstnanců a příslušníků velkostatku, Václav Kotěra – Národní sjednocení.⁴

Ve třicetičlenném obecním zastupitelstvu mělo zastoupení osm politických stran, většinou s celostátní působností, ale nejsilnější stranou ve Slatiňanech byla místní strana – Sdružení zaměstnanců a příslušníků velkostatku. Složení obecního zastupitelstva bylo následující:

Československá sociálně demokratická strana měla pět mandátů: Petr Janeček – domkař, Jan Doubek – skladník, Josef Čížek – dělník, Rudolf Baroch – kovodělník, František Ceral – zedník.

Československá strana národně socialistická disponovala pěti křesly: Alois Cinkán – učitel, Jan Matějka – dělník, Čeněk Štursa – obuvník, Bohumil Kudrnáč – přednosta poštovního úřadu, Alois Vyskočil – soustružník kovů.

Místní domovina domkařů a maloročníků spravovala tři mandáty: Josef Zitko – hostinský, Alois Jirouš – zednický mistr, Antonín Vašák – maloročník.

Sdružení zaměstnanců a příslušníků velkostatku mělo šest mandátů: Jaroslav Fořt – správce cukrovaru, Josef Kručka – zámečník v cukrovaru, Vlastimil Slavíček – hospodářský správce, František Pokorný – obročí, Emil Stáně – osobní tajemník, Vojtěch Malina – zřízenec cukrovaru.

Československá strana lidová držela v zastupitelstvu dva mandáty: Karel Suchoman – soustružník kovů, Gustav Schmoranz – stavitel.

Národní sjednocení mělo také dva mandáty: Václav Kotěra – inspektor státních drah, Bedřich Potůček – ředitel továrny.

Za Republikánskou stranu zasedal v zastupitelstvu pouze Josef Žák – rolník.

³ SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 15 548, karton 982, obecní a ostatní volby.

⁴ Tamtéž.

Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská disponovala šesti zastupiteli: Josef Steklý – zámečnický, Josef Linhart – krejčí, Ladislav Krejčí – elektrotechnik, Karel Soukup – natěrač, František Linhart – sedlář, František Budinský – kolař.⁵

Je zajímavé, že ve Slatiňanech se příliš neuplatnily strany, které již nastoupily nebo brzy nastoupí svou radikalizací. Jednalo se o Republikánskou stranu a Národní sjednocení. Ale v obci se neprosadila ani Komunistická strana Československa, která nebyla v obecním zastupitelstvu vůbec zastoupena. Ze složení obecního zastupitelstva vyplývá, že politická struktura v obci měla středopolitickou orientaci.

Poslední demokratickou volbou ve Slatiňanech se stala volba členů odborů a komisí, která proběhla 20. prosince. Volilo se do sedmi odborů a tří komisí.⁶ Volba odborů a komisí probíhala již v duchu změny politického systému. Členové byli navrhováni sice za jednotlivé strany, ale vždy bylo uvedeno, že se jedná o bývalé politické strany. Například finanční komise se skládala ze čtrnácti členů. Polovina byla zvolena z řad obecního zastupitelstva a druhá polovina z řad odborníků.⁷

Změny v místní samosprávě za druhé republiky měly jen částečný ráz. Formování dvou politických stran, jako tomu bylo na národní úrovni, nebylo dovršeno. Slatiňany měly štěstí, že v jejich zastupitelstvu zasedali pouze tři zastupitelé stran, které nejvíce tlačily na změnu politického směru druhé republiky. Postupně se vytrácejí demokratické principy, jako předzvěst nového období, které mělo potlačit či úplně vykořenit demokratický systém.

1.1.2 Stagnace a úpadek samosprávy v protektorátu

Protektorát Čechy a Morava byl zřízen výnosem vůdce Adolfa Hitlera 16. března 1939. Byla zdůrazněna autonomie protektorátu, v jehož čele stál státní prezident, který byl bez kompromisu podřízen autoritě říšského kancléře. Na prosazování zájmů a potřeb říše dohlížel říšský protektor, jenž měl v protektorátu

⁵ SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 15 548, karton 982, obecní a ostatní volby.

⁶ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany – dodatky, inv. č. 316, karton 29, zápisy schůzí obecního zastupitelstva 1932–1944.

⁷ SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 15 920, karton 1036, Slatiňany 1929–1944.

neomezenou moc a byl jmenován Adolfem Hitlerem. Měnovou jednotkou zůstala koruna.⁸

Politický systém založený na demokratickém principu v Protektorátu Čechy a Morava dostal poslední ránu z milosti. Okupace a následné vměšování okupantů do záležitostí protektorátu znamenalo dovršení trendů z dob druhé republiky, zjednodušení stranického systému, totalitní tendence a antisemitismus. Systém se nestal napodobeninou říšskoněmecké politiky, protože obyvatelé si to až na výjimky nepřáli. Byl částečně autonomní, ale s přibývajícím časem se autonomie výrazně omezila. Politický systém se skládal ze dvou částí, z legálních a nelegálních uskupení. Již v březnu 1939 dochází ke vzniku všenárodní politické organizace, která měla být tvořena dvěma oficiálními politickými stranami, které měly potřebnou většinu ve výboru nad začleněnými fašistickými organizacemi (Vlajka, Národní obec fašistická, Akce národní obrody). Vzniklo Národní souručenství, jehož poslání mělo spočívat především v politickém „*usměrnění všech Čechů, všech stran a všech směrů bez ohledu na stav, smýšlení a místní příslušnost*“.⁹ Nábor do Národního souručenství probíhal v okrese Chrudim v dubnu 1939. Ve Slatiňanech se přihlásilo 782 mužů, což bylo 99,7 % všech voličů mužského pohlaví. Nepřihlásili se pouze dva muži. V sousední Chrudimi se přihlásilo do Národního souručenství 100% mužů, dokonce i 29 židů a pět cizinců, kteří byli mimo oprávněné muže.¹⁰ Takto propagoval nábor do Národního souručenství chrudimský tisk. Některé údaje byly poněkud zkreslené a nadsazené, neboť ve Slatiňanech se zaregistrovalo jen 735 mužů. Předsedou místní organizace se stal Ladislav Rohlík – účetní v cukrovaru,¹¹ který zastával funkci hospodáře i v okresní organizaci Národního souručenství.¹² Schůze výboru se konaly zhruba jednou měsíčně v malé zasedací místnosti na radnici.¹³ Docházelo také k okresnímu členskému srazu Národního souručenství. Jedním z mnoha byl sraz konaný 20. září 1942 v městském divadle v Chrudimi pod heslem

⁸ Václav PRŮCHA – „a kol.“, *Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918–1945. 1. díl období 1918–1945*. 1. vydání. Brno 2004, s. 450.

⁹ Pavel MARŠALEK, *Pod ochranou hákového kříže*. 1. vydání. Praha 2012, s. 40–41.

¹⁰ Redakční zkratka „SOK“, *Národní souručenství*, Chrudimské noviny, roč. 2, č. 18, 6. 5. 1939, s. 3.

¹¹ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 4110, karton 537, Národní souručenství – zprávo o místních organizacích v okrese Chrudim.

¹² Redakční zkratka „D“, *Činovníci Národního souručenství na Chrudimsku*, Chrudimský kraj, roč. 29, č. 11, 25. 5. 1940, s. 2.

¹³ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

„*Svatováclavský odkaz zavazuje*“. ¹⁴ Tato setkání do sebe kloubila národní hrdost s výchovou a propagací soudobého systému. Ve Slatiňanech vznikla i místní organizace Mládež národního souručenství. Registrovalo se 273 členů, předsedou se stal Gottlieb Škalda – učitel. ¹⁵ Později funkci vykonával Josef Malina – úředník. ¹⁶ Na celostátní úrovni probíhal boj o moc uvnitř souručenství. Čeští fašisté se stále častěji hlásili o dominantní postavení v politickém životě v protektorátu. ¹⁷ V obci se naštěstí nic podobného nedělo, spíše naopak. Lidé se semkli k solidaritě a snažili se pomoci nejhůře postiženým obyvatelům, jako byli židé.

Místní samosprávu netvořili jen zastupitelé, radní a starosta, ale o hladké fungování obce se starali také obecní zaměstnanci. V obci působilo několik zaměstnanců. Vedoucím úředníkem – tajemníkem byl Josef Polívka, jenž byl zkušeným úředníkem vykonávajícím službu od podzimu 1915. ¹⁸ Dále manipulační úředník František Dočekal a dva příslušníci finanční stráže jako dočasná výpomoc – Miloslav Pospíšil a Antonín Zavřel. Policejní sbor se skládal ze tří strážníků – Jaroslava Rejcherta, Rudolfa Čepka a Vincence Pochobradského. ¹⁹ Dále zde působil absolvent kurzu pro obecní tajemníky p. Polidor. Na podzim roku 1940 přidělilo Ministerstvo vnitra pro přetíženost stávajícího personálu třetího úředníka Ladislava Bakeše. Obec se proti tomuto rozhodnutí odvolala, a zdůvodnila to mrháním pracovními zdroji. ²⁰ Je obdivuhodné jak obec dokázala zvládat celou agendu s tak malým počtem zaměstnanců.

Kromě zásahů do politického systému, bombardovaly místní samosprávu okupační orgány i protektorátní úřady množstvím změn, omezení a striktních nařízení, které stály na samých možnostech obce. Nařízení se dotýkala vyživovací

¹⁴ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

¹⁵ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 4110, karton 537, Národní souručenství – zpráva o místních organizacích v okrese Chrudim.

¹⁶ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

¹⁷ Pavel MARŠALEK, *Pod ochranou hákového kříže*. 1. vydání. Praha 2012, s. 40–41.

¹⁸ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 4195, karton 46, Bakeš Ladislav, městský oficiál – nesouhlas města Slatiňany s přeložením k tamnímu úřadu.

¹⁹ Kronika města Slatiňan, s. 173.

²⁰ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 4195, karton 46, Bakeš Ladislav, městský oficiál – nesouhlas města Slatiňany s přeložením k tamnímu úřadu.

a zásobovací agendy, protiletcké obrany, pořádkové služby, jazykové vybavenosti obecních zaměstnanců, propagandy atd..

V prvních měsících roku 1940 se zvyšoval tlak na obecní samosprávu. Zemský úřad nařídil, aby všem úředníkům politické správy, kteří ještě dostatečně neovládají německý jazyk, bylo umožněno zdokonalit se v němčině nejen soukromou cestou ale navštěvovat kurzy, které organizoval okresní úřad. Kurz se konal mimo úřední hodiny a byl bezplatný. Učební pomůcky si úředníci hradili ze svých prostředků. Výuku zajišťovali úředníci, kteří výborně ovládali němčinu.²¹ Ve Slatiňanech vyučoval Jindřich Lenfeld – úředník z Chrudimi.²² V roce 1941 pro přetížení Jindřicha Lenfelda se novým učitelem německého jazyka stal Antonín Macha.²³ Důležitá místa v úřadech, bankách, průmyslových podnicích byla obsazována německými úředníky a zaměstnanci. Vše, co se zdálo okupační moci zajímavé a prospěšné, řídili Němci.²⁴ Úředníci i na nižších stupních se měli neustále zlepšovat v německém jazyce, aby byli schopni písemného i mluveného projevu a styku s okupanty.

Poněmčování úřadů a institucí v protektorátu dosáhlo nové intenzity v roce 1942, a to bez rozdílu druhu a působnosti úřadu. Znalost německého jazyka se nevyhnula téměř nikomu. Tato nařízení se dotkla i Slatiňan a způsobila velké problémy při zasedání obecní rady, zastupitelstva a komisí. Schůze na obecní úrovni byly svolány jen zřídka, a pouze v době, kdy německé orgány nevyvíjely přehnanou kontrolní činnost. V důsledku jazykových nařízení museli všichni veřejní zaměstnanci skládat zkoušku z německého jazyka, a to ústní i písemnou formou. Zkoušky z německého jazyka proběhly ve Slatiňanech v květnu a červnu 1942. Úspěšně složili zkoušku dva úředníci obce J. Polívka, F. Dočekal a jeden obecní zřízenec. Ostatní zaměstnanci obdrželi povolení k odkladu.²⁵ Později složil úspěšně zkoušku i Vincenc Pochobradský. Zato obecní zaměstnankyně Věra Mazuchová byla vždy neúspěšná a zkoušku nesložila ani v dubnu 1944.²⁶

²¹ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 4147, karton 538, kurzy němčiny pro veřejné zaměstnance v okrese Chrudim.

²² SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 20, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1940.

²³ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

²⁴ Pavel MARŠALEK, *Pod ochranou hákového kříže*. 1. vydání. Praha 2012, s. 178.

²⁵ Kronika města Slatiňan, s. 215.

²⁶ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 4511, karton 538, kurzy němčiny pro veřejné zaměstnance v okrese Chrudim.

Jazykovou zkoušku musel podstoupit i místní obvodní lékař MUDr. Pavel Volek, který ji úspěšně složil 26. října 1943.²⁷ Jazyková vybavenost obecního úřednictva dosahovala slušné úrovně, protože již v roce 1942 jich polovina plynně ovládala německý jazyk, čímž se zamezilo nepříjemným střetům s okupační správou.

Nedemokratický okupační režim zasahoval i do výzdoby úředních a společenských místností. Nadřízené úřady vydaly Slatiňanům pokyn, aby výzdobu těchto místností upravily. Byly odstraněny všechny předměty připomínající Československou republiku, a to i z pojmenování všech veřejných zařízení, vyhlášek a upozornění.²⁸ Z kalendáře musely zmizet svátky či významné dny, které připomínaly Československou republiku, např. 7. březen – den narození Tomáše Garrigue Masaryka, 28. říjen – den vzniku Československé republiky. Naopak kalendář doplnila jiná data připomínající hořkou současnost, např. 16. březen – den vzniku Protektorátu Čechy a Morava, 20. duben – den narození Adolfa Hitlera a 12. červenec – den narození státního prezidenta Emila Háchy.²⁹ Obecní zastupitelstvo také koupilo dva portréty říšského kancléře Adolfa Hitlera v ceně 1 200 korun. Jeden portrét měl být umístěn na radnici v malé zasedací místnosti, druhý byl předán místní škole.³⁰ Německá propaganda zasáhla i veřejná prostranství. Všechny obce musely vyvěsit propagační materiál „V“. Obce o větším počtu obyvatel musely rozmístit na veřejná místa transparenty. Slatiňany měly transparenty rozmístěny na pěti místech při protektorátní silnici a nálepky „V“ lidé umístili ve všech domech do oken, především okolo veřejných komunikací. Dále obec zakoupila 69 propagačních knih.³¹ Tato masivní propagační kampaň byla zahájena koncem července 1941 a utichla po ukončení prvního stanného práva na jaře 1942. Tato propaganda vznikla jako reakce na vypuknutí války na východě. Heslo „V“ znamenalo „*Viktoria – znamení vítězství*.“ Nejrůznější podoby písmene „V“ zaplavily celý Protektorát Čechy a Morava.³² Propaganda masírovala běžného občana na každém kroku, ale lze

²⁷ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 4511, karton 538, kurzy němčiny pro veřejné zaměstnance v okrese Chrudim.

²⁸ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 20, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1940.

²⁹ Jan B. UHLÍŘ, *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. 1. vydání. Praha 2008, s. 384–387.

³⁰ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 20, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1940.

³¹ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 21, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1941.

³² Jan B. UHLÍŘ, *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. 1. vydání. Praha 2008, s. 387–388.

pochybovat o její účinnosti. Ani propaganda ani neustálý strach místní občany nezlomila.

Autonomie Protektorátu Čechy a Morava byla postupem času dokonale okleštěna. Vládní orgány se staly pouze loutkami a stínem svých pravomocí z předešlých let. Po zavedení totální války se veškerý život v protektorátu podřídil diktátu nacistického Německa. Odstranil se tak poslední zbytek autonomie. Proces vygradoval, když se o Čechách a Moravě mluvilo jako o říšských zemích namísto o Protektorátu Čechy a Morava.³³

Nátlak okupačních orgánů na obecní samosprávu se postupně zvětšoval. Od roku 1943 se obecní zastupitelstvo či rada scházely jen zřídka. Zápisy ze schůzí musely být zhotoveny v českém i v německém jazyce. Obecní představitelé na schůzích projednali jen nejnnutnější agendu: finanční, hospodářské a personální záležitosti.³⁴ V roce 1943 se zastupitelstvo sešlo pouze jednou 22. prosince. Rada se sešla dvakrát 26. července a 17. prosince.³⁵ V předešlých letech se zastupitelstvo scházelo minimálně čtyřikrát ročně a rada šestkrát nebo i vícekrát za rok. Situace vygradovala v roce 1945, kdy se konala schůze obecní samosprávy jen dvakrát, tj. rady 29. března a 4. května.

Pozornosti neunikla ani obecní policie, kterou zasáhlo množství změn, které zásadně změnily její činnost. Až do jara roku 1942 pracovali u obecní policie tři četníci. Nejprve nastala změna v počtu strážníků, kdy byl na příkaz Oberlandratu v Pardubicích propuštěn strážník Rudolf Čepka, bývalý legionář. Jeho legionářská minulost měla zásadní vliv na jeho zproštění služby. Neprávem propuštěný Rudolf Čepka mohl alespoň zůstat bydlet ve služebním bytě. Osudnou ranou pro obecní policii se stalo vládní nařízení ze srpna tohoto roku, které rušilo policii v obcích pod 10 000 obyvatel. Dosavadní strážníci Jaroslav Rejchrt a Vincenc Pochobradský byli převedeni jako prostí zaměstnanci do hospodářské a zásobovací služby při obci. Jejich zbraně byly odevzdány četnické stanici v Chrudimi. Nově policejní posádka zabezpečovala policejní stanice v Chrudimi se strážnicí opět na obecním úřadě. Obec musela zabezpečit noční hlídku, a proto již po odchodu strážníka Čepka najala jako nočního hlídače Josefa Koubu za

³³ Pavel MARŠALEK, *Pod ochranou hákového kříže*. 1. vydání. Praha 2012, s. 53–54.

³⁴ Kronika města Slatiňan, s. 219.

³⁵ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 22, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1942.

denní plat 30 korun a potvrdila Františka Beksu, který pracoval jako polní hlídač, za plat 20 korun.³⁶

Ukázkou bezbrannosti místní samosprávy proti obyčejnému vyděračství ze strany okupantů se stala 17. února 1942 návštěva dvou pracovníků německého četnického velitelství z Pardubic. Oba muži vystupovali sebejistě až panovačně a dožadovali se příspěvku ke dni německé policie. Jejich jednání bylo neodbytné. Neomaleným způsobem upozornili i na výši daru, který nebyl nařízen, pouze doporučen a jeho výše měla odpovídat velikosti obce. Pracovníci německého četnického velitelství obratně naznačili, že obec jako Slatiňany přispěly mnohatisícovými příspěvky. Obecní rada schválila dar ve výši 8 000 korun a uhradila ho ze zálohové půjčky.³⁷ Takové jednání německé policie umožňoval totalitní systém a neustálé zastrašování.

Důležitá byla i nařízení týkající se zatemňování obydlí v noci. Zastupitelé obce upozornili občany Slatiňan, že nedodrží vyhlášku o zatemňování obydlí v noci. V mnohých případech vyměřili i pokuty. Přes veškerá upozornění a pokuty existovali lidé, kteří nechápali vážnost doby a neustále tuto vyhlášku porušovali. Starosta obce proto upozorňoval občany, že další provinilce budou soudit říšské soudy za sabotáž a provinění proti branné moci.³⁸

Některá nařízení se dotýkala hlídkové, požární a bezpečnostní ochrany. Pro nacistické Německo se stal protektorátní zbrojní průmysl nepostradatelný. Jeho kapacitu z území podrobených nacisty předčil jen zbrojní průmysl Francie, a to i přesto, že průmyslová kapacita protektorátu vzrostla v roce 1944 jen o 18 % oproti roku 1939. Pro tuto velkou kapacitu výroby stoupl počet náletů na důležité výrobní závody s cílem ochromit dodávky zbraní pro německou válečnou mašinerii.³⁹ Vzhledem k tomu bylo vydáno velké množství nových nařízení, což pro obec znamenalo velké finanční náklady a zapojení mnoha lidí do hlídkové služby. Hlídky vykonávali obecní zaměstnanci nepřetržitě u telefonního zařízení v obecní kanceláři, a to proto, aby mohly být rychle šířeny zprávy o leteckém nebezpečí, případně o ohrožení sečské přehrady. Později byla zbudována telefonní

³⁶ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 22, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1942.

³⁷ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany – dodatky, inv. č. 316, karton 29, zápisy schůzí obecního zastupitelstva 1932–1944.

³⁸ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 21, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1941.

³⁹ Detlef BRANDES, *Češi pod německým protektorátem*. 1. vydání, Praha 1999, s. 37, 362.

linka do hasičské zbrojnice s připojením na chrudimskou ústřednu. To vedlo k ulehčení práce obecním zaměstnancům, kteří vykonávali pouze denní hlídku ve svých kancelářích. Noční hlídkování pak zajišťoval hasičský sbor za pomoci obecního ponocného a dvou členů hlídkové služby.⁴⁰ Nařízení o hlídkové službě mělo bezpochyby velký význam na bezpečnost obyvatelstva, neboť letecké bombardování bylo jediným přímým nebezpečím pro obyvatele obce a intenzita se neustále stupňovala.

Zhoršená situace na konci roku 1944 si vyžádala od úřadů časté a přísné kontroly policejních kartoték protiletadlové obrany a hlídkové protisabotážní služby. Starosta Steklý chtěl zabránit zbytečným nepříjemnostem, jelikož hlídková služba byla nedostatečná. Proto sestavil zvláštní kontrolní komisi složenou z členů rady a zastupitelstva. Ta měla za povinnost kontrolovat hlídkovou službu a zatemnění v obci. Do kontrolní komise byli jmenováni náměstkové Jan Doubek a Josef Zitko. Starosta obdržel také rozkazy týkající se obrany obyvatel před nepřátelskými agenty a bandity. Načež zřídil zvláštní pátrací, pozorovací a uzavírací skupinu, do které byli povoláni obyvatelé obce. Také bylo přísně nařízeno, aby se tiskopisy týkající se vyživovací a zásobovací agendy ukládaly bezpečným způsobem. Proto byla zakoupena nová skříň s vestavěným tresorem. Stála v obecní pokladně a byly do ní zamykány potravinové lístky a ostatní tiskopisy. Pro zvýšení bezpečnosti prováděl obecní zřízenec Jaroslav Rejchrt spolu s četnickou hlídkou noční kontrolu této místnosti.⁴¹ Všechny výše uvedené opatření si vynucovaly okolnosti způsobené postupující frontou a zhoršující se všeobecnou situací.

Nemalé starosti obecní správě dělala přítomnost německého vojska v obci. První motorizované oddíly projížděly ulicemi již v brzkých dopoledních hodinách 15. března 1939. Německá vojska zde zůstala téměř po celou dobu války, a jeho počty kolísaly. V prvním roce okupace se vojsko ubytovalo v části školní budovy. To přineslo nemalé problémy s výukou žactva. Proto byla část vojska ubytována ve velké zasedací místnosti na obecním úřadě. Obecní samospráva dodávala jednotkám dřevo a uhlí, slavníky a ostatní potřeby. Na oplátku uspořádalo velitelství posádky přátelský večer, kterého se musel zúčastnit starosta se dvěma

⁴⁰ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 24, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1944.

⁴¹ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 24, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1944.

členy zastupitelstva. Na podzim tohoto roku se nacházelo v obci 160 příslušníků ozbrojených složek Wehrmachtu.⁴² Bojové akce se Slatiňanům ještě zdaleka vyhýbaly, ale pro celkový ústup německé armády na východní frontě se bojová linie přiblížila protektorátu natolik, že koncem léta 1944 bylo celé území Protektorátu Čechy a Morava prohlášeno za operační pásmo.⁴³ To znamenalo posilování vojenských posádek v protektorátě a umístění posádky se nevyhnulo ani Slatiňanům. Umístění posádky ve Slatiňanech nadělalo obecnímu zastupitelstvu nemalé starosti, neboť vojenská posádka se v létě ubytovala v budově školy i v sále hostince pana Konráda. Později došlo i k obsazení tělocvičny bývalého sokola.⁴⁴

V roce 1945 řešila obecní samospráva události blížícího se konce války. Především ubytování německých uprchlíků a vyplácení jejich podpor. Dále bylo třeba připravit obec až na tisíc českých uprchlíků, budovat silniční zátarasy, protiletdeckou obranu spojenou s telefonní službou na radnici, zřídit dělostřeleckou střelnici a řešit některé neodkladné finanční záležitosti obce.⁴⁵ Do jaké míry se obyvatelstvo zapojovalo do budování zátarasů a dalších obraných opatření lze pochybovat, neboť konec války byl v Čechách tak rychlý, že okupantům nezbylo než rychle ustupovat před postupující rudou armádou.

Složení obecní samosprávy se během války téměř nezměnilo. Zvrat nastává až na samém konci války, kdy se po odchodu německé armády ujal vedení obce revoluční národní výbor⁴⁶ s předsedou Františkem Heroldem a členy: Josefem Tichým, Janem Doubkem, Josefem Bednářem, Josefem Pivoňkou, Františkem Šnoplem, Josefem Steklým, JUDr. Antonínem Tichým a Václavem Kinštem.⁴⁷

Ten začal úřadovat okamžitě, neboť situace na konci války si žádala okamžité činy. V obci bylo mnoho věcí k řešení. Neodkladný problém byl v zásobování

⁴² SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany – dodatky, inv. č. 316, karton 29, zápisy schůzí obecního zastupitelstva 1932–1944.

⁴³ Pavel MARŠALEK, *Pod ochranou hákového kříže*. 1. vydání. Praha 2012, s. 104.

⁴⁴ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany – dodatky, inv. č. 316, karton 29, zápisy schůzí obecního zastupitelstva 1932–1944.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ V kronice obce jsou uvedeny vzpomínky na květnové dny místního občana pana Drášila, který uvádí částečně jiné složení a volbu revolučního národního výboru. A to již 6. května 1945 na obecním úřadě. Předsedou byl zvolen František Zajíc za komunistickou stranu. Členy se stali Josef Tichý za komunistickou stranu, Jan Doubek a Rudolf Svoboda za sociální demokracii, za stranu národně socialistickou Václav Jánský a Josef Bednář, děkan Josef Pivoňka za stranu lidovou, František Šnopl za stranu malozemědělskou a další zvolení členové neměli politickou příslušnost – František Herold, Josef Jehlička, Benedikt Beneš, Josef Steklý, JUDr. Antonín Tichý, Václav Kinšt.: *Kronika města Slatiňan*, s 213.

⁴⁷ *Kronika města Slatiňan*, s 226.

obyvatelstva, jenž sice na konci války nezkolaboval, ale nacházelo se ve špatném stavu.⁴⁸ Velkou starost dělal obci i obrovský majetek německých občanů, především se jednalo o majetek po bývalé knížecí rodině Auersperků. Výbor se připravoval na jeho převzetí. Vystala i zásadní otázka, co bude s německými občany Slatiňan. Nebylo jich mnoho, ale přece tu byli.

1.2 Hospodářská a stavební činnost města a obyvatel

Situace československého státu po Mnichovské konferenci a Vídeňské arbitráži byla úplně jiná. Československo odstoupilo 30 % území, na kterém žila více jak třetina populace. Na ztraceném území zůstalo 1,43 mil. Čechů, Slováků a Rusínů.⁴⁹ Tyto události velmi oslabily ekonomické a hospodářské možnosti zbylého Československa. V zabraném území se nacházelo zhruba 40 % větších průmyslových závodů. Z hospodářské struktury vypadly velké průmyslové oblasti, a to především uhelné revíry v severních Čechách a mnohé hutní a strojírenské podniky.⁵⁰

U státních financí nepanoval vyrovnaný rozpočet jako u obce. Jen v prvním roce protektorátu dosáhla státní pokladna přebytku 2,3 miliardy korun, ale od roku 1940 končila schodkem. Souhrnný schodek za roky 1940–1944 dosáhl 20,3 miliardy korun. Příčinou vzniklých schodků byla platební povinnost vůči Německu a jeho rostoucí finanční požadavky vůči protektorátu. Byl to takzvaný matrikulární příspěvek, který byl zaveden v roce 1940. Jednalo se v podstatě o daň, která sloužila k financování německých válečných potřeb. Tento příspěvek, poprvé nařízený ve výši 3 miliardy korun na rok 1940, se každoročně navyšoval a roku 1945 dosáhl částky 15 miliard korun.⁵¹

I v období okupace Slatiňany sestavovaly obecní rozpočet. Finanční komise schvalovala rozpočty v letních měsících příslušného správního roku. Toto je zajímavá praxe, neboť rozpočet by měl být pro příslušný rok sestaven vždy o rok dříve. Postup sestavení a schválení rozpočtu obce a chudinského fondu měl následující pravidla: obecní rada stanovila a finanční komise oba rozpočty

⁴⁸ Kronika města Slatiňan, s. 226.

⁴⁹ Václav PRŮCHA „a kol.“, *Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918–1945. 1. díl období 1918–1945*. 1. vydání. Brno 2004, s. 427–428.

⁵⁰ Jan GEBHART – Jan KUKLÍK, *Druhá republika 1938–1939*, 1. vydání, Praha 2004, s. 163–164.

⁵¹ Václav PRŮCHA, – „a kol.“, *Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918–1945. 1. díl období 1918–1945*. 1. vydání. Brno 2004, s. 492–494.

zkontrolovala, schválila jejich správnost a doporučila je ke schválení obecnímu zastupitelstvu. Ještě před schválením musely být rozpočty veřejně přístupné po dobu čtrnácti dnů, kdy každý občan mohl nahlédnout a vznést případné připomínky. Schodky obec hradila jako vždy z vybíraných přírážek.⁵² Mnohdy muselo zastupitelstvo reagovat na náhlé finanční výdaje. Např. zemský úřad nařídil převést hasičské zařízení sboru na obec. Ta za tento majetek musela zaplatit odpovídající částku Českému svazu hasičstva V Čechách a na Moravě. Zdejší obec vždy hradila hasičské vybavení a tudíž byl předpoklad, že je jeho vlastníkem a bude osvobozena od platby.⁵³ Přesto Krajské požární ředitelství v Pardubicích nařídilo zaplatit 24 500 korun. Obec posléze souhlasila a žádala o splátkový kalendář. Uvedená suma nebyla do konce války splacena.⁵⁴

Obecní samospráva přihlížela ke všem nutným potřebám a snažila se sestavit rozpočty úsporně, aby obyvatelé nepocítovali velké zatížení přírážkami.⁵⁵ Přes úsporná opatření vzrůstají rozpočty nebyvalou měrou, přestože stavební práce se snížily na minimum. Nárůst je zapříčiněn všeobecným zvyšováním cen a celkovou válečnou situací. Na větší investice, které nebylo možné financovat z rozpočtu na daný rok, si obec půjčovala u místních záložen.

Hospodaření i celá administrativní činnost ve Slatiňanech byla vedena řádným způsobem. O tom se přesvědčil i Okresní úřad v Chrudimi, jenž provedl v srpnu 1939 v obci kontrolu. Ta byla hodnocena kladně.⁵⁶ Výsledek kontroly i celkově prozíravé hospodaření svědčí o velkém zájmu veřejných činitelů o rozkvět Slatiňan. Zemský úřad v Praze provedl v dubnu 1942 další revizi obecního hospodářství. Ta již tak dobře nedopadla a zemský úřad doporučil rozdělení účetní a pokladní služby, nařídil sestavení nového podrobného inventáře obecního jmění a odhalil nepřesnosti v hospodářských účtech.⁵⁷

Ostatní obecní přírážky byly hlavním zdrojem pro vyrovnání schodku rozpočtu ve Slatiňanech. Obecní zastupitelstvo v listopadu 1939 schválilo výši nových

⁵² SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany – dodatky, inv. č. 316, karton 29, zápisy schůzí obecního zastupitelstva 1932–1944.

⁵³ Kronika města Slatiňan, s 213.

⁵⁴ SOkA Chrudim, fond Archiv Městského národního výboru Slatiňan, inv. č. 46, kniha 46, zápisy ze schůzí rady MNV 1945–1947, nestránkováno.

⁵⁵ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 24, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1944.

⁵⁶ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 19, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1939.

⁵⁷ Kronika města Slatiňan, s 213.

obecních přírážek. Jednou z přírážek byla dávka z nápojů, kde se platilo z piva, kořalky a vína. Další obecní přírážka se vybírala ze zvěropolicejních prohlídek dobytka a masa, při porážce koně nebo hovězího dobytka, vepře, při vydání nebo prodlužování dobytčího průkazu a ze stavební činnosti, kde se jednalo o celou škálu poplatků stavební komise. Od rozdělení pozemků na stavební místa, přeměnu pozemku na staveniště, dozor stavební komise u novostaveb či přestaveb, povolení různých úprav atd..⁵⁸ Ostatní přírážky byly nezastupitelné pro vyrovnávání rozpočtového schodku, což ukazuje příklad situace z roku 1941, kdy schodek rozpočtu ve výši 172 944 korun pokryly tyto ostatní přírážky z 90%. Vyměřovací základ přírážek byl 51 973 korun. S 300% přírážkou činil výběr 155 919 korun.⁵⁹

V roce 1941 zrušila obec stavební poplatky, neboť byly pro hospodářství bezvýznamné, a nedostatečně kryly výlohy stavebního znalce. Našel se jiný způsob financování stavební agendy, a to přírážky k daním z pozemků a k dani rentové.⁶⁰

⁵⁸ SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 15 920, karton 1036, hospodářské a finanční záležitosti-Slatiňany 1929–1944.

⁵⁹ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 21, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1941.

⁶⁰ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

Tabulka č. 1

Obecní rozpočet 1938–1944.

	Rozpočet obecní	Schodek obecního rozpočtu	Přirážka k dani činžovní	Přirážka k ostatním daním
1938 ⁶¹	222 547 K 63 h	102 820 K	115%	152%
1939 ⁶²	244 688 K 80 h	129 657 K 80 h	115%	152%
1940 ⁶³	252 213 K 98 h	108 788 K 98 h	115%	152%
1941 ⁶⁴	353 531 K	172 944 K	115%	300%
1942 ⁶⁵	471 538 K	248 292 K	115%	300%
1943 ⁶⁶	503 370 K	363 152 K	115%	300%
1944 ⁶⁷	556 493 K	335 224 K	115%	300%

Tabulka č. 2

Základy daně činžovní, ostatních daní a vybrané daně zvýšené o přirážky.⁶⁸

	Základ k dani činžovní	Vybraná daň činžovní	Základ k ostatním daním	Vybraná daně ostatní
1942	16 247 K 10 h	18 684 K	76 536 K	229 608 K
1943	17 883 K 85 h	20 566 K	114 195 K 3 h	342 586 K
1944	18 568 K 70 h	21 354 K	104 623 K 40 h	313 870 K

⁶¹ Kronika města Slatiňan, s. 163.

⁶² SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 19, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1939.

⁶³ Kronika města Slatiňan, s. 184–185.

⁶⁴ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 21, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1941.

⁶⁵ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany – dodatky, inv. č. 316, karton 29, zápisy schůzí obecního zastupitelstva 1932–1944.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Tamtéž.

Tabulka č. 3

Rozpočet chudinského fondu 1938–1944.

	Chudinský rozpočet	Příjmy	Schodek
1938 ⁶⁹	8 220 K	1 620 K	6 600 K
1939 ⁷⁰	7 320 K	1 950 K	5 370 K
1940 ⁷¹	7 500 K	2 100 K	5 400 K
1941 ⁷²	8 100 K	2 000 K	5 900 K
1942 ⁷³	9 200 K	1 100 K	8 100 K
1943 ⁷⁴	9 200 K	1 100 K	8 100 K
1944 ⁷⁵	9 400 K	1 300 K	8 100 K

Jediným výdělečným podnikem ve vlastnictví obce byla plovárna, která přispívala do rozpočtu Slatiňan skromnými částkami. Ale hlavní úlohou plovárny nebyla hospodářská činnost, ale sportovní, společenské i kulturní vyžití obyvatelstva. Její úloha za války stoupala, protože sportovní vyžití na plovárně napomáhalo zbavit se všedních starostí. Správcem plovárny byl Bohumil Rohlík, který se staral o chod koupaliště, bufetu a kavárny. V roce 1940 se správce Bohumil Rohlík vzdal funkce pro špatný hospodářský výsledek. Novým správcem se stal František Šnopl. Pro větší motivaci práce zavedla obec k platu správce ještě 20% odměnu z čistého výnosu plovárny.⁷⁶ Výnos plovárny se po odečtení nákladů pohyboval okolo čtrnácti tisíc korun. Obec se snažila zlepšovat prostředí a vybavenost plovárny a nechala postavit novou verandu, dlouhou 9 metrů a širokou 6 metrů, za 10 991 korun 50 haléřů.⁷⁷ V roce 1941 žádala obec o zvýšení vstupného. Vstupné, platné od roku 1933, nemohlo pokrýt zvyšování mezd zaměstnanců, náklady na časté opravy a všeobecné zdražování. Vstupné na

⁶⁹ Kronika města Slatiňan, s. 163.

⁷⁰ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 19, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1939.

⁷¹ Kronika města Slatiňan, s. 184–185.

⁷² Tamtéž, s. 199.

⁷³ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany – dodatky, inv. č. 316, karton 29, zápisy schůzí obecního zastupitelstva 1932–1944.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 21, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1941.

⁷⁷ Kronika města Slatiňan, s. 164.

plovárnu bylo ve Slatiňanech nejnižší v celém okolí. V ostatních plovárnách stálo vstupné na dvě hodiny to, co ve Slatiňanech na celý den. V souvislosti s válečnými poměry došlo k výraznému omezení činnosti bufetu a kavárny v areálu plovárny a tím poklesly příjmy z provozu. Okresní úřad povolil zvýšení cen vstupného o 20%,⁷⁸ obec v původním návrhu požadovala zvýšení o 25%.⁷⁹ Hlavní nedostatkem zdejší plovárny byla špatná kvalita vody v bazénu. Pro zlepšení situace vydala obec zákaz praní prádla a stavění hrází na řece Chrudimce nad přítokem do plovárny.⁸⁰ K částečnému zlepšení došlo, ale v červenci 1941 kontrola z okresního úřadu zakázala provoz plovárny, dokud nebudou odstraněny zjištěné nedostatky. Jednalo se o výměnu vody v obou bazénech, čištění vody přitékající do bazénu, úklid a vymalování kabin a vyvezení záchodové žumpy. Plovárna zahájila zase svou činnost až 21. srpna.⁸¹ Obecní plovárna po těchto úpravách zažívala období rozkvětu. Nárůst návštěvníků zapříčinilo zlepšení kvality vody v bazénu a kompletní služby v oblasti občerstvení v bufetu a kavárně. Ve funkci správce plovárny působil nadále František Šnopl, jehož hodnotilo obecní zastupitelstvo za vzornou správu plovárny velmi kladně.⁸²

Stavební činnost Slatiňan na začátku protektorátu navazuje svou intenzitou na období první republiky. S rozpoutáním války však postupem času klesá, až téměř zaniká. Je to způsobeno všeobecným nedostatkem stavebních materiálů, nedostatkem pracovní síly a neochotou lidí investovat těžce vydělané finanční prostředky. Stavební akce obce se zaměřovaly hlavně na vylepšení povrchu vozovek, chodníků, opravy a výstavbu kanalizace a protipovodňových opatření. S vypuknutím války dochází k přestavbě některých míst v obci na protiletadlové kryty. Obec se snažila, i když marně, postavit i rozhlasové zařízení. Stavební ruch místních obyvatel nebyl lepší. V roce 1939 doznívá stavební boom rodinných domků. V pozdějších letech je rozestavěn maximálně jeden, či dva rodinné domy.

⁷⁸ Vládní nařízení z roku 1939 zakazovalo všeobecné zvyšování cen.: SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 17 573, karton 1382, plovárna Slatiňany, zvýšení cen 1940–1942.

⁷⁹ SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 17 573, karton 1382, plovárna Slatiňany, zvýšení cen 1940–1942.

⁸⁰ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 20, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1940.

⁸¹ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 21, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1941.

⁸² SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany – dodatky, inv. č. 316, karton 29, zápisy schůzí obecního zastupitelstva 1932–1944.

Jednou z mála oblastí stavební činnosti v těchto letech je zlepšování povrchů vozovek a chodníků. Obec se zaměřila i na úpravu prostranství před školou. Na východní i jižní straně před místní měšťanskou školou a v ulici Školské byly vydlážděny chodníky. Na návsi se podařilo vydláždít pásy určené pro chodce. Dále byly provedeny dlaždičské práce na školním dvoře, položeny žulové schody u vchodu do školy a vybudovány chodníky po obou stranách mostu přes řeku Chrudimku. Došlo i k prodloužení přechodu na návsi. Na veškeré práce si obec půjčila 80 000 korun. Dlaždičské práce Slatiňany svěřily Jaroslavu Beranovi z Chrudimi.⁸³ V roce 1939 se obec rozhodla opravit silnici od domu čp. 50 ke hřbitovu a opravit chodníky u hřbitova. Tato stavba probíhala ve finanční režii obce. Náklady na dláždění byly vyčísleny na 75 000 korun. Dlažební práce opět provedla firma Jaroslav Beran z Chrudimi. Pískovcové obruby dodal pan František Rulík, kameník ze Škrovádu. Při závěrečné kalkulaci dosáhla celková cena všech prací 75 307 korun 10 haléřů,⁸⁴ rozpočet se tedy podařilo dodržet. Největší stavební akcí roku 1939 se ve Slatiňanech stalo dláždění státní silnice od domu čp. 283 na hranici katastru obce Škrovád v délce 406, 20 metrů. Rozpočet na dláždění silnice byl vykalkulován na 190 000 korun a uhrazen z 90 % státním příspěvkem a 10 % se zavázaly zaplatit Slatiňany. V následujícím roce proběhla stavba chodníků na mostě po obou stranách státní silnice. Stavbu financovalo Ministerstvo veřejných prací. Při této úpravě mostu obec znovu vystavěla schody od domu čp. 81 na nábřeží. Stavbu chodníků na mostě provedla pražská firma ing. Václava Barborky.⁸⁵

Výstavba i opravy vozovek v průběhu války ustaly, změna nastala až roku 1944, kdy proběhlo dláždění silnice od nádraží k orelské silnici. Obec se snažila snížit cenu, a proto jednala se železniční správou o rozdělení nákladů na stavbu. Ta slíbila dodat potřebných počet kostek, pokud obec poskytne ostatní stavební materiál a pracovní síly. Obecní rada s nabídkou souhlasila. Toto byla poslední velká stavební událost v obci. Později se povedlo jen uskutečnit dláždění

⁸³ Kronika města Slatiňan, s. 163–164.

⁸⁴ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 19, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1939.

⁸⁵ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 20, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1940.

chodníku při obecní vozové váze. Kámen na tuto stavbu dodala firma Bratři Jaškové ze Švihova v ceně 4 692 korun.⁸⁶

Plánované budování nových ulic pro výstavbu rodinných domků donutila zástupce obce provést úpravy regulačního plánu. Aby ulice Tyršova k nádraží mohla být napřímena podle projektu, muselo představenstvo Kongregace školských sester a paní Čiháková postoupit potřebné pozemky. Obec směnila s Kongregací školských sester pozemky a zavázala se, že vyměněné pozemky upraví tak, aby byly vhodné k zemědělskému užívání.⁸⁷ Jedině takto mohlo dojít k potřebné úpravě nových ulic, neboť prodej zemědělských pozemků málokterý hospodář prováděl.

Výstavba nových rodinných domů probíhala ve Slatiňanech v minulých letech závratným tempem.⁸⁸ Nové domy stavěli především dělníci, gážisté, živnostníci i penzisté. Novostavby si budovali z úspor nebo půjček, které většinou poskytovala zdejší občanská záložna za velmi přijatelných podmínek. Slatiňany podporovaly stavební ruch prodejem pozemků, jejich cena byla poměrně nízká, a to 1 m² za 1 korunu 40 haléřů v oblasti Na Jestřábovsku. Obec majitele domů osvobodila také od daní i dávek.⁸⁹ V prosinci 1939 bylo ve Slatiňanech zkolaudováno 23 nových domů a tři nástavby.⁹⁰ Tím se počet domů v obci zvýšil na 502. Po vypuknutí druhé světové války stavební ruch v obci utichá.⁹¹ Bytová situace i přes velké stavební úsilí nebyla vyřešena. Okresní úřad vytýkal zástupcům Slatiňan malou starost o byty pro sociálně slabé a upozornil obec, aby lépe dbala o bytovou politiku. Obecní rada se usnesla, že provede nápravné opatření ve své pravomoci, což byla revize bytů a bude dále usilovat o zlepšení bytových poměrů v obci.⁹² Nepřijala však žádné opatření, které by opravdu vyřešilo bytovou situaci. Jediným účinným opatřením by byla výstavba obecních bytů.

⁸⁶ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 24, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1944.

⁸⁷ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 20, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1940.

⁸⁸ Od roku 1923 do roku 1939 bylo postaveno zhruba 250 rodinných domů. Počet postavených domů v tomto období bylo nejvíce v celém okrese Chrudim. : Kronika města Slatiňan, s. 181.

⁸⁹ Kronika města Slatiňan, s. 181.

⁹⁰ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 20, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1940.

⁹¹ Kronika města Slatiňan, s. 181.

⁹² SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 22, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1942.

I stavební aktivita místních občanů výrazně klesá, bylo podáno několik žádostí na stavbu rodinných domků a jednotlivé žádosti na stavbu kůlny, garáže, stodoly, seníku a rekonstrukce rodinných domů. Stavební ruch oproti předešlým obdobím je téměř bezvýznamný. Naprostý nedostatek stavebních materiálů, pracovních sil a finančních prostředků se podepsal na stavební činnosti obce i občanů.

Zrealizovaná byla stavba kanalizace a protipovodňových opatření. Roku 1938 bylo velice deštivé léto, které způsobilo povodně. Rozvodnily se potoky od obce Orel a Kunčí. Voda zaplavila pozemky i domy u místního nádraží. Došlo k poškození nově provedené regulace pravého břehu řeky Chrudimky Na Obickách. Ukázalo se, že val je pro větší příval vody nízký. Proto proběhla oprava pravého břehu řeky v podobě kamenného náspu, čímž se prodloužila regulace Chrudimky směrem k Presům asi o 100 metrů. Náklady uhradila obec z tzv. povodňových fondů.⁹³ K zamezení povodní proběhla výstavba kanalizace v ulici Jestřábovské a svod struhy z Orle do rybníčku u nádraží. Na stavbu kanalizace v ulici Jestřábovské obec přispěla 17 000 korun. Odvodnění pozemků u Kunčího bylo odloženo na pozdější dobu. Dalším ožehavým problémem bylo časté zaplavování okresních silnic Slatiňany – Vlčnov a Slatiňany – Orel před železniční tratí. Jednání mezi zástupci obce a správou protektorátních silnic o způsobu odvodnění proběhla v září 1941. Úpravu provedl a zaplatil okresní úřad a správa silnic. Slatiňany obstaraly pouze roury v délce 82 metrů v profilu 40 a 80 centimetrů v hodnotě do 5 000 korun.⁹⁴ Odvodněním se zlepšila kanalizační síť a zamezilo se záplavám okolních pozemků.

Nutnou opravu si vyžadoval i mlýnský kanál, který hrozil zřícením klenby pod dvorem čp. 26 pana Konráda, až k vyústění. Rekonstrukci kanálu provedl místní stavitel Gustav Schmoranz. Pro finanční náročnost stavby byla obec nucena si vypůjčit na tuto opravu a po prošetření vodoprávním úřadem, který určil správce mlýnského kanálu, bude obec vymáhat na správci finanční částku vloženou do opravy i s úroky.⁹⁵

Přes všechno úsilí se obci nepodařilo realizovat některé své projekty. Dlouhodobě usilovala o výstavbu rozhlasového zařízení, její realizaci bránil

⁹³ Kronika města Slatiňan, s. 168.

⁹⁴ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 21, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1941.

⁹⁵ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 20, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1940.

nedostatek financí. Zlom nastává roku 1941, kdy Okresní úřad v Chrudimi nařídil, aby obec vybudovala místní rozhlasové zařízení za účelem informovat obyvatele Slatiňan o rozhlasových zprávách a důležitých hlášeních. Postavení rozhlasu znamenalo velkou finanční investici. Slatiňany obdržely cenové nabídky od několika firem. Nejnižší nabídku podala firma Koten Pardubice, a to na více než 40 000 korun. Mělo zde být umístěno pět dynamických amplionů a ústředna rozhlasu na radnici. Objednávku zastupitelé projednávali v prosinci 1941 a odložili na rok 1942 pro nízkou výrobní kapacitu firmy Koten Pardubice. Náklady na zbudování rozhlasu zahrnuly do obecního rozpočtu pro rok 1942.⁹⁶ Rozhlasové zařízení však za války postaveno nebylo. Jeho realizace proběhla až po jejím skončení.

V projednání byla i žádost Východočeské elektrárny v Pardubicích o schválení stavby elektrické sítě pro samoty Říště, Podhůra. Tato elektrifikace měla být uskutečněna v následujících letech. Obecní zastupitelstvo tuto výstavbu elektrické sítě uvítalo a jednomyslně podpořilo.⁹⁷

Časté a stupňující se bombardování znamenalo velké nebezpečí pro civilní obyvatelé. Docházelo i k náletům kdy spojenecká letadla shazovala letáky s informacemi pro občany. Část obyvatel před tímto náletem utekla do okolních lesů a někteří přes probíhající nálet dále bezstarostně vykonávali svou práci. Po těchto klamných náletech došlo k silnému bombardování Pardubic, kdy bylo poničeno více obytných domů než průmyslových závodů. Opětovné bombardování z 24. a 25. srpna 1944 pardubické rafinérie bylo provedeno důkladně, neboť výroba nafty nezapočala ani v září.⁹⁸ K silnému bombardování pardubické rafinérie a nádraží došlo i 28. prosince, při tomto náletu byli zraněni i slatiňanští občané: Karel Boček – dělník, Bohuslav Polívka – učitel a Josef Smola – železniční úředník.⁹⁹ Protektorátní vláda se snažila odsoudit nálety a vnutit lidem myšlenku, že jsou vedeny proti civilnímu obyvatelstvu. Ale lidé pochopili, že jde především o zničení válečného průmyslu.¹⁰⁰

⁹⁶ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 21, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1941.

⁹⁷ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany – dodatky, inv. č. 316, karton 29, zápisy schůzí obecního zastupitelstva 1932–1944.

⁹⁸ Detlef BRANDES, *Češi pod německým protektorátem*. 1. vydání, Praha 1999, s. 37.

⁹⁹ Kronika města Slatiňan, s. 221.

¹⁰⁰ Detlef BRANDES, *Češi pod německým protektorátem*. 1. vydání, Praha 1999, s. 37.

Válečná situace a úřední nařízení přinutila obec zbudovat protiletectké kryty. Vznikly zde dva větší protiletadlové kryty, které pojmuly větší počet osob. První ve sklepě domu čp. 16 (bývalý pivovar) a druhý v části odpadového kanálu mlýnské struhy pod dvorem pana Jana Konráda a menší kryty v obytných domech s náležitým označením.¹⁰¹ Státní orgány vydaly všeobecné „*Pokyny pro obyvatelstvo, jak se má chovati za leteckých útoků*“. V těch je základní popis pravidel, jak postupovat při leteckém útoku.¹⁰² Nařízení o zatemnění i pokyny pro obyvatele měly ve Slatiňanech velkou důležitost, neboť blízké Pardubice byly často za války bombardovány.

¹⁰¹ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 21, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1941.

¹⁰² Jan B. UHLÍŘ, *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. 1. vydání. Praha 2008, s. 642.

2. Průmyslové podniky a živnosti ve Slatiňanech

2.1 Podniky patřící knížecí rodině Auersperků

Vznikem protektorátu se drasticky mění dříve fungující tržní hospodářství. Výrobci zboží ve všech výrobních oblastech byli výrazně omezováni. Tato omezení a vládní zásahy určovaly přidělování zakázek, nakládání se surovinami, elektrickou energií, palivy i konečnými výrobky. Vznikl tak „přísný, centrálně direktivní systém“. Podnikatelé byli často omezeni dosazením důvěrníků, kteří dohlíželi na řízení výroby.¹⁰³

Knížecí rodina si ze Slatiňan vytvořila hlavní průmyslovou základnu. Vybudovala zde ucelený systém podniků, které zpracovávaly produkty vyprodukované ve zdejších okolí. Primární byl samozřejmě velkostatek, na který navazovaly další podniky zpracovávající jeho výrobu jako cukrovar, lihovar a pivovar v Nasavrkách. Chemická továrna s výrobou kyseliny sírové navazovala na těžbu pyritu v nedaleké Lukavici. A na výrobu kyseliny sírové navazovala produkce superfosfátu. Celek uzavírala cihelna, která produkovala stavební a střešní materiál pro vlastní spotřebu knížecích závodů a přebytky prodávala. Význam cihelny však upadal, neboť velké stavební akce měly závody v majetku knížecí rodiny za sebou. Podniky se s následky války vypořádaly různě, záleželo hlavně na tom, jaké výrobky produkovaly. Zásadní obrat nastává se změnou ve vlastnictví majetku rodiny. Kniže František Josef Auersperk umírá v roce 1938 a veškerý majetek zdědil jeho syn Ferdinand Auersperk. Všechny továrny jsou přejmenovávány z F. J. Auersperg na F. Auersperg.¹⁰⁴ Nové názvy podniků však nevydržely dlouho, protože Ferdinand Auersperk umírá v roce 1942 bez dědice. Veškerý jeho majetek přechází na synovce hraběte dr. Josefa Trauttmansdorffa, čímž dochází k další změně názvu všech továren na J. Trauttmansdorff.¹⁰⁵

Nejvýznamnější částí majetku knížecí rodiny byl Velkostatek Nasavrky se sídlem správy ve Slatiňanech. Velkostatek poznamenala pozemková reforma, která jeho rozlohu zmenšila více jak o třetinu. Správa velkostatku se starala o několik zbytkových dvorů, poleší, pilu na Libáni a pivovar v Nasavrkách. Ve

¹⁰³ Václav PRŮCHA „a kol“. *Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918–1945. 1. díl období 1918–1945*. 1. vydání. Brno 2004, s. 460–461.

¹⁰⁴ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 16 041, karton 1057, cukrovar Slatiňany 1939–1945.

¹⁰⁵ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 262, karton 21, ostatní spisový materiál 1943.

Slatiňanech vlastnil velkostatek v katastru obce 67 ha pozemků, ze kterých připadlo 52 ha na zemědělskou půdu včetně sadů.¹⁰⁶ Nejvýznamnější část pozemkového hospodářství se nacházela v přílehlých polesích nacházejících se na jih od Slatiňan. Těžba dřeva představovala hlavní příjem z velkostatku. V prvním čtvrtletí roku 1940 bylo prodáno dřevo, jehož hodnota převyšovala jeden a čtvrt miliónu korun. Ceny smrkového dříví v kulatině se pohybovaly podle jakosti od 140–270 korun za m³. K zalesnění vzniklých holin si lesní hospodářství pěstovalo vlastní stromky. Avšak pro nepřízeň počasí muselo být nakoupeno 435 000 stromků smrku za 32 455 korun. Nedaleko Slatiňan se nacházela obora pro chov jelení a srnčí zvěře, kde bylo celkem 47 kusů jelení zvěře a 50 kusů srnčího.¹⁰⁷

Lesní závod čile obchodoval s firmami širokého okolí. Dřívější domlouvání cen probíhalo tak, že kupující nabízel cenu a správa nabízenou cenu akceptovala či nesohlasila. Tato praxe skončila po zavedení úředně nařízených cen. S lesním závodem úzce spolupracoval stavitel Dostál ze Slatiňan, který pro svoji pilu odebíral kmenové dříví a Jan Pavlík, který vlastnil v obci obchod se dřívím, kde mnohé domácnosti nakupovaly palivové dříví. Lesní závod stanovoval mzdy svým zaměstnancům úkolově, což zvyšovalo jejich výkonnost. Platy lesních dělníků nebyly malé, ale zasloužené. Za skácený a odkorněný kubík smrkové kulatiny dostal dělník 15 korun 40 haléřů, za tvrdou kulatinu 12 korun 10 haléřů, za palivové dříví měkké 13 korun 20 haléřů a za palivové dříví tvrdé 15 korun 40 haléřů. Při určování mezd bylo také zohledněno místo těžby. Ceny v horských oblastech byly navýšeny průměrně o 3 až 5 korun dle obtížnosti terénu. Těžká práce si vyžádala ohodnocení lesního dělníka i v nenormované oblasti, kdy denní mzda činila 28 korun 10 haléřů, příplatek za práci přesčas 20%, příplatek za práci v noci 50%.¹⁰⁸ Velkostatek zaměstnával velké množství lidí z obce i okolí a práce pro knížecí rodinu byla jistotou stability.

Důležitou roli velkostatek sehrál v posledním roce války. Na stavbu silničních zátarasů a na různé opevňovací práce Německá armáda odebrala z lesních závodů hraběte Trauttmansdorffa přes 500 m³ kmenového dříví. Nejvíce dřeva odebraly

¹⁰⁶ Kronika města Slatiňan, s. 177.

¹⁰⁷ SOA Zámorsk, fond Velkostatek Nasavrky 1612–1946 (1953), inv. č. 767, karton 246, čtvrtletní a zvláštní zprávy 1936–1945.

¹⁰⁸ Tamtéž.

posádky ve Slatiňanech 153 m³, v Chrudimi 147 m³ a v Nasavrkách 137 m³.¹⁰⁹ Tyto obce ležely na důležitých komunikačních tazích a jejich přehrazení a obrana byla důležitá. Vzhledem k rychlosti osvobození zdejšího okresu však nakonec zcela zbytečná.

Cukrovar ve Slatiňanech patřil knížecí rodině Auersperků a byl jednou z nejvýnosnějších částí.¹¹⁰ Mnoho místních lidí zde našlo práci. Zaměstnanci cukrovaru měli i velký vliv na obecní samosprávu, neboť v ní zasedalo několik pracovníků z cukrovaru. Za války vykonával funkci ředitele Bohumil Rohlík a technickým správcem byl Vilém Faber.¹¹¹ V době kampaně pracovalo v cukrovaru 861 zaměstnanců. Je zajímavé, že ve vedení firmy bylo pouze šest technických úředníků, šest administrativních úředníků a 16 zřízenců. Jinak všech 833 zbylých zaměstnanců pracovalo v dělnických pozicích.¹¹² Stálých zaměstnanců bylo pouze okolo sedmdesáti, většinou se jednalo o úředníky, zřízence a kvalifikované dělníky. Při kampani v roce 1939 se v cukrovaru zpracovalo 160000q řepy, z ní se vyrobilo 56000q cukru.¹¹³ Vyráběly se zde všechny druhy cukrovarnického zboží, které pro svou vysokou kvalitu bylo před válkou vyváženo do celé Evropy, do států na Blízkém východě a na černý kontinent. V období války se výroba cukru a výrobků z něj nepřerušila. Její význam naopak stoupal, protože bylo důležité zásobovat potravinami armádu a dodržet také i přes všeobecný nedostatek potravin přijatelnou úroveň zásobování obyvatelstva. Za války skončila v cukrovaru pro svou déle trvající nerentabilitu pouze výroba cukernatých homolí.¹¹⁴

I v tak komplikované době procházel cukrovar postupnou modernizací. Dosluhující parní stroje byly nahrazovány elektromotory. Surovárna cukrovaru dostala nový pohon těsně před vypuknutím války. Dosavadní parní stroj nahradil

¹⁰⁹ SOA Zámorsk, fond Velkostatek Nasavrky 1612–1946 (1953), inv. č. 767, karton 246, čtvrtletní a zvláštní zprávy 1936–1945.

¹¹⁰ Cukrovar dal postavit kníže Vincenc Karel Auersperk v letech 1857–1858. Po velkém požáru v roce 1914 došlo k výrazné přestavbě a rozšíření cukrovaru. : Jana STEHLÍKOVÁ – Luděk ŠTĚPÁN, *Nasavrcké panství a slatiňanští Auerspergové, utváření sídelní krajiny*. 1. vydání. Slatiňany 2014, s. 22.

¹¹¹ Kronika města Slatiňan, s. 178.

¹¹² SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 3939, karton 41, cukrovar F. J. Auersperga, seznam příslušníků zálohy navržených ke zproštění vojenské služby za mobilizace 1938.

¹¹³ SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 1678, karton 1168, elench, živnosti 1937–1948.

¹¹⁴ Milan VOREL, *Cukrovar Slatiňany*, Chrudimské vlastivědné listy, 8, 1999, č. 2, s. 11.

elektromotor s o třetinu vyšším výkonem. Parní stroj pak sloužil jen jako záložní.¹¹⁵

Chemická továrna stála ve Slatiňanech u nádraží – tato lokalita byla zvolena pro snazší dopravu surovin pro výrobu. Provoz zahájila roku 1873, kdy byla část výroby z továrny v Lukavici přesunuta do Slatiňan. Podnik produkoval kyselinu sírovou v objemu 5 000 t a chemické hnojivo superfosfát, kterého se ročně vyrobilo až 9 000 t.¹¹⁶ Výroba hnojiva byla za války značně problematická, a proto byla přerušena již 31. srpna 1939 pro nedostatek surovin,¹¹⁷ které pocházely z Ameriky, Afriky, Německa, Španělska.¹¹⁸ Pyrit, ze kterého se vyráběla kyselina sírová, byl přesunut do pardubického Semtína, který měl přednostní právo v odběru pro válečnou výrobu.¹¹⁹ Továrna v roce 1939 zpracovala na výrobu 59000q superfosfátu, 35000q kyseliny sírové a 17000q kizu.¹²⁰ Před ukončením výroby pracovalo v továrně pět úředníků a pětadvacet dělníků. Koncem roku 1939 zde byl jen nouzový provoz, při kterém pracovali v továrně dva úředníci a pouze dva dělníci pro případnou výrobu kyseliny sírové. Funkci ředitele zastával ing. Miloš Brabínek.¹²¹ Továrna obnovila částečně provoz na zpracování odpadní kyseliny zejména pardubické petrolejky.¹²² Za války se uvažovalo o spalování upotřebené plynárenské hmoty, čímž měla být vyhřívána pražící pec. Pro neregulovatelnost procesu hoření k tomu záměru nedošlo.¹²³ Chemické továrny se válka značně dotkla. Výroba byla téměř zastavena, přestože výroba hnojiv byla důležitá pro zvyšování zemědělské produkce.

¹¹⁵ SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 16 041, karton 1057, cukrovar Slatiňany 1939–1945.

¹¹⁶ Jana STEHLÍKOVÁ – Luděk ŠTĚPÁN, *Nasavrcké panství a slatiňanští Auerspergové, utváření sídelní krajiny*. 1. vydání. Slatiňany 2014, s. 113.

¹¹⁷ Kronika města Slatiňan, s. 122, 178.

¹¹⁸ Petr VEPŘEK a redakční sbor. *Chrudimsko a Nasavrcko, 2 díl poměry zemědělské a národohospodářské*. Chrudim 1909, s. 347.

¹¹⁹ Milan VOREL, *Příspěvky k historii chemického průmyslu, Továrna na superfosfát ve Slatiňanech*. 1985, s. 69.

¹²⁰ SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 1678, karton 1168, elench, živnosti 1937–1948.

¹²¹ Kronika města Slatiňan, s. 122, 178.

¹²² SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 1678, karton 1168, elench, živnosti 1937–1948.

¹²³ Milan VOREL, *Příspěvky k historii chemického průmyslu, Továrna na superfosfát ve Slatiňanech*. 1985, s. 71.

Tabulka č. 4

Výroba v chemické továrně.¹²⁴

rok	Kyselina sírová odpadní (q)	Superfosfát (q)
1939/40	107	180
1940/41	109	358
1941/42	360	588

Cihlářská pec stávala ve Slatiňanech od nepaměti, a to severozápadně od zámeckého parku. Na přelomu 19. a 20. století na tomto místě vznikla kruhová cihelna,¹²⁵ která vyráběla cihlářské zboží pro potřeby velkostatku. Přebytek výroby byl odprodán. V cihelně pracovalo 13 dělníků, vedoucím podniku byl Josef Machač. Výrobní sortiment se skládal z cihel, střešních tašek, trubek, dlaždic a prejzů.¹²⁶ Špatnou situaci v podniku dokládá žádost Ferdinanda Aueršperka, který žádá živnostenský úřad o vydání živnostenského listu a snížení poplatku z 1000 korun na 500 korun. Žádost odůvodnil nízkou ziskovostí podniku a udržení dělníků v práci.¹²⁷ V důsledku rozpoutání druhé světové války poklesla výroba v továrně na minimum, což odpovídalo snižující se stavební činnosti a celkovému stavebnímu vývoji ve Slatiňanech. Pouze příležitostně zde bylo zaměstnáno několik dělníků.¹²⁸ Situaci v cihelně nemohly zlepšit ani stavby a opravy na budovách vlastněných Auesperky, neboť podíl produkce pro vlastní spotřebu byla nízká. Provoz vlastní cihelny svědčí o tom, že Auersperkové měly své hospodaření promyšlené, neboť vyrobit cihly bylo lacinější než je nakupovat od výrobců v okolí. I sortiment výroby ukazuje, že výrobky putovaly převážně na opravy vlastních budov, případně na výstavbu nových.

¹²⁴ Milan VOREL, *Příspěvky k historii chemického průmyslu, Továrna na superfosfát ve Slatiňanech*. 1985, s. 71.

¹²⁵ Jana STEHLÍKOVÁ – Luděk ŠTĚPÁN. *Nasavrcké panství a slatiňanští Auerspergové, utváření sídelní krajiny*. 1. vydání. Slatiňany 2014, s. 113

¹²⁶ Petr VEPŘEK a redakční sbor. *Chrudimsko a Nasavrcko, 2 díl poměry zemědělské a národohospodářské*. Chrudim 1909, s. 281.

¹²⁷ SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 1678, karton 1168, elench, živnosti 1937–1948.

¹²⁸ Kronika města Slatiňan, s. 179.

Tabulka č. 5

Výroba cihel a střešních tašek v cihelně.¹²⁹

1938/1939	Vypáleno	prodáno	Spotřeba velkostatku
cihly	746 650	778 400	706
Tašky	27 500	10 280	9920

Hospodářský lihovar ve Slatiňanech se nacházel za cukrovarem u řeky Chrudimky. Zahájil výrobu roku 1903 s roční produkcí 400 hl. lihu, která dosáhla maxima v roce 1939, a to 750 hl. Denně vyrobil asi 7 hl. lihu. Hlavní surovinou pro výrobu lihu se staly brambory a melasa pocházející ze sousedního cukrovaru.¹³⁰ Lihovar v roce 1939 zpracoval 8 374q řepy. Vedoucím podniku byl Otakar Bartošek – absolvent lihovarnické školy v Praze.¹³¹ Pracovalo zde pět dělníků a jeden úředník. Období války provoz lihovaru nepoznamenalo a výroba procházela konjunkturou.¹³²

Knižecí podniky prožívaly období plné zvrátů. Některé z nich zažívaly dobré roky a navyšovaly produkci. Jiné byly naopak před krachem. Největší pozornost okupantů zřejmě přitahoval zdejší cukrovar, neboť i cukr je ve válce strategická surovina. V žádném podniku se nezačala zbrojní výroba, která měla zázemí v jiných městech zdejší oblasti.

2.2 Ostatní podniky a živnosti ve Slatiňanech

Živnosti za okupace ovlivnily mnohá omezení. Byly jim odebírány pracovní síly, často docházelo i k jejich uzavření. Zboží jim bylo přidělováno dle mínění okupační správy a trpěly jeho častým nedostatkem.¹³³ Ve Slatiňanech působili živnostníci všeho druhu, kteří pro místní obyvatele zajišťovali maloobchodní činnost a řemeslnou výrobu. Sdružovalo je Společenstvo smíšených živností, které mělo 117 členů a bylo vedené Josefem Vondráčkem – pekařem a

¹²⁹ SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 1678, karton 1168, elench, živnosti 1937–1948.

¹³⁰ Petr VEPŘEK a redakční sbor. *Chrudimsko a Nasavrcko, 2 díl poměry zemědělské a národohospodářské*. Chrudim 1909, s. 235.

¹³¹ SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 1678, karton 1168, elench, živnosti 1937–1948.

¹³² Kronika města Slatiňan, s. 179.

¹³³ Václav PRŮCHA „a kol.“, *Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918–1945. I. díl období 1918–1945*. 1. vydání. Brno 2004, s. 485.

obchodníkem. V roce 1941 museli živnostníci vystoupit ze společenstva a přičlenit se k obchodnímu grémiu v Chrudimi.¹³⁴

Nejvýznamnějším podnikem v obci, který nebyl vlastněn knížecím rodem, byla továrna R. A. Smekal na výrobu hasicích strojů a přilehlá továrna na výrobu požárních hadic. Podnik vznikl roku 1899 jako továrna na výrobu katrů a pil.¹³⁵ Před druhou světovou válkou se podnik specializoval již jen na výrobu požárních stříkaček, kterých bylo v roce 1939 vyrobeno asi 90 kusů. Na jejich výrobě se podílelo 12 úředníků, 58 dělníků a 10 učňů. R. A. Smekal s manželkou Marií vlastnili továrnu až do roku 1940, kdy jí odkoupil dosavadní ředitel ing. Bedřich Potůček. Nový majitel rozšířil továrnu a nakoupil moderní obráběcí stroje, což umožnilo zvýšit produkci přes 100 kusů požárních stříkaček ročně. Na výrobě se v této době podílelo sedmdesát dělníků. Ing. Bedřich Potůček provozoval v sousedství továrny na hasící stříkačky a továrnu na výrobu hadic. Pracovalo zde třináct dělníků a dva úředníci. Výroba hadic probíhala na pěti stavech a za rok se podařilo vyrobit 6 000 metrů. Produkce časem stoupla na 8 000 metrů hadic vyráběných na sedmi pletacích strojích.¹³⁶

Různorodost výrobních odvětví rozšířila v obci firma Hanuš a Čapský, která vyráběla elektrotechnický a pojistný materiál pro domácí i zahraniční trh.¹³⁷ Podnikání bylo za války znesnadněno nedostatkem surovin a jejich rostoucí cenou. Nezanedbatelnou položkou byly i mzdy dělníků. Snižující se výroba měla za důsledek vznik nedoplatků na daních, který v roce 1941 dosáhl 126 400 korun. Dluhy firmy pro pozdní placení obchodních pohledávek činily více než 200 000 korun a závazek na strojním vybavení u místní živnostenské záložny dosahoval 100 000 korun. I přes provozní obrat přesahující jeden a půl miliónu korun nebyla firma schopna umořit své pohledávky.¹³⁸ Těživou situaci ve firmě se majitel pokoušel řešit řadou reklam v denním tisku.¹³⁹ Na firmě bylo existenčně závislých

¹³⁴ SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. Č. 17 108, karton 1280, Společenstvo smíšených živností Slatiňany.

¹³⁵ Josef JENDŘIŠÁK. *Firma Smekal 1820–2000, výrobci hasičských prostředků a stříkaček*. 1. vydání. Český Těšín 2000, s. 18.

¹³⁶ Kronika města Slatiňan, s. 178, 179, 191.

¹³⁷ Tamtéž, s. 179.

¹³⁸ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

¹³⁹ Redakční zkratka „SOK“, *Zprávy z kraje*, Chrudimské noviny, roč. 2, č. 29, 22. 6. 1939, s. 5.

24 dělníků a 3 úředníci.¹⁴⁰ Firmu řídil osobně František Hanuš a přežila období války s velkými obtížemi.¹⁴¹

Ve Slatiňanech byl zastoupen i dřevozpracující průmysl. Majitelem pily a obchodu s řezivem byl Jan Pavlík, který zaměstnával 6 dělníků. K pořezu kulatiny používal parní jednorázovou pilu.¹⁴² Dřevní kulatinu odebíral z okolních knížecích lesů.

Působily zde i tři stavební firmy. První provozoval Gustav Schmoranz,¹⁴³ potomek věhlasných architektů a stavitelů. Druhou vlastnil stavitel Antonín Dostál. Poslední a nejmenší provozovali Ježek Josef a Jirouš Alois.¹⁴⁴ Všechny stavební firmy pracovaly na stavbách v obci i v širokém okolí. V důsledku válečných událostí stavební činnost postupně klesá a firmy měly zadáno pouze velmi málo staveb, případně drobných oprav rodinných domů. Antonín Dostál také vlastnil pilu na pořez dřeva. Vybavení pily se skládalo z jedné elektrické a dvou rámových pil, a také ze dvou strojů na výrobu dřevní vlny.¹⁴⁵

Na území Slatiňan do roku 1943 působily dva peněžní ústavy. Jednalo se o živnostenskou a občanskou záložnu. Tyto záložny představovaly nejrozšířenější typ peněžních ústavů v Československu. Vznikaly jako úvěrová družstva a na území Československa jich bylo téměř 2 000. Počet členů přesáhl milión. V období protektorátu došlo k mnohým zásahům do oblasti peněžnictví. Jedním z nich bylo slučování ústavů, velkých bank i malých záložen. Na území protektorátu zaniklo sloučením nebo zrušením 380 všeobecných záložen a zhruba 270 dalších záložen.¹⁴⁶

Nejstarší záložna ve Slatiňanech byla občanská záložna.¹⁴⁷ Vedoucího vykonával Jaroslav Fořt – disponent cukrovaru. Záložna měla před sloučením přes čtyři sta členů s podílem, z nichž skoro čtvrtinu tvořily ženy.¹⁴⁸ Vklady

¹⁴⁰ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

¹⁴¹ Kronika města Slatiňan, s. 179.

¹⁴² Tamtéž, s. 197.

¹⁴³ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Kronika města Slatiňan, s. 179.

¹⁴⁶ Václav PRŮCHA „a kol.“, *Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918–1945. I. díl období 1918–1945*. 1. vydání. Brno 2004, s. 491.

¹⁴⁷ Petr VEPŘEK a redakční sbor. *Chrudimsko a Nasavrcko, 2 díl poměry zemědělské a národohospodářské*. Chrudim 1909, s. 488.

¹⁴⁸ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 16 207, karton 1066, občanská záložna Slatiňany.

dosahovaly skoro čtyř a půl miliónu korun.¹⁴⁹ Živnostenská záložna byla podstatně mladší s členskou základnou 320 členů. Funkci předsedy zastával František Křivský, kterého v průběhu války nahradil Bedřich Dvořák – řezník a uzenář.¹⁵⁰ Výše vkladů záložny před sloučením dosáhly částky přesahující 4 600 000 korun.¹⁵¹ Všeobecná záložna byla založena 1. června 1943 sloučením obou výše uvedených záložen. Předsedou záložny se stal Jaroslav Fořt – disponent cukrovaru. Místostarostou byl Bedřich Dvořák – řezník, pokladníkem Josef Steklý – zámečník. Vklady z obou sloučených záložen činily 9 115 491 korun 80 haléřů a půjčky představovaly 5 181 390 korun 21 haléřů.¹⁵² Všeobecná záložna sídlila na obecním úřadě v pronajaté velké zasedací místnosti s ročním nájmem 2000 korun.¹⁵³ Záložny sloužily místním střadatelům k ukládání úspor. Místní živnostníci i podnikatelé si u záložen zase půjčovali finanční prostředky na rozvoj svých firem. Také obec si půjčovala peníze na mimořádné výdaje a na velké stavební akce.

Významnou roli v obci sehrála místní železniční stanice, která se nacházela na železniční trati Havlíčkův Brod – Rosice nad Labem. Nádraží sloužilo místním občanům jako rychlý způsob spojení s okolními městy. Na nádraží byly závislé i mnohé zdejší firmy. Vlaky přivážely suroviny pro chemickou továrnu a zajížděly i do cukrovaru nacházejícího se na opačné straně města. Tam vedla železniční vlečka. Na nádraží pracovalo pět úředníků a osm zřízců. Místo přednosta stanice zastával vrchní adjunkt František Mejvald. Za války nastala změna v intenzitě dopravy. Nákladní doprava výrazně vzrostla, naopak osobní doprava se snížila o pětinu, i když počet přepravovaných osob vzrostl na dvojnásobek. Válka se podepsala na stavu vozového parku i na údržbě tratí.¹⁵⁴ Na konci války byla trať přerušena partyzánskými jednotkami a na nádraží zůstávalo několik vagonů munice a střeliva. Mimo železniční dopravu existovala ve Slatiňanech také státní

¹⁴⁹ SOKA Chrudim, fond Archiv drobných peněžních ústavů okresu Chrudim, Spořitelna a záložna ve Slatiňanech, inv. č. 16, kniha 12, zápisy ze schůzí ředitelství, s. 17, 18.

¹⁵⁰ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 16 208, karton 1066, Živnostenská záložna Slatiňany.

¹⁵¹ SOKA Chrudim, fond Archiv drobných peněžních ústavů okresu Chrudim, Spořitelna a záložna ve Slatiňanech, inv. č. 16, kniha 12, zápisy ze schůzí ředitelství, s. 17, 18.

¹⁵² SOKA Chrudim, fond Archiv drobných peněžních ústavů okresu Chrudim, Spořitelna a záložna ve Slatiňanech, inv. č. 16, kniha 12, zápisy ze schůzí ředitelství, s. 17, 18.

¹⁵³ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 262, karton 21, ostatní spisový materiál 1943.

¹⁵⁴ Václav PRŮCHA „a kol.“, *Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918–1945. I. díl období 1918–1945.* 1 vydání. Brno 2004, s. 484.

autobusová doprava na lince Chrudim – Trhová Kamenice, se zdejší zastávkou. Byla hojně využívána dělníky z okolních obcí, kteří dojížděli za prací do Chrudimě.¹⁵⁵

Přepravu obyvatel zajišťovali i Jaroslav Soudek a Paula Jelínková, kteří k tomuto účelu používali osobní automobily. Nákladní autodopravu provozoval František Klouček, Jaroslav Novák, Tichý Jaroslav.¹⁵⁶ Silniční dopravu omezoval nedostatek pohonných hmot, proto byl pohon autobusů a nákladních aut přestavěn na dřevoplyn.¹⁵⁷ I přes různá omezení silniční dopravy se prodej pohonných hmot rozvíjel. V první polovině války se počet benzínových pump v obci rozrostl na čtyři. Benzínové pumpy v obci provozovali Naftaspol Praha – František Lacina, Bratři Singerové Pardubice – Vojtíšek Jaroslav, Bratři Zikmundové Praha – Tichý Antonín. Firma Brey – Photogen – Fantovy závody zvelebila svou čerpací stanicí o nový přístřešek. Benzínová pumpa o jednom stojanu stála před obchodem Kroufek Miroslav – železářství.¹⁵⁸

Hostinskou činností se v obci zabývalo šest živnostníků,¹⁵⁹ kteří čepovali pivo ze zdejších pivovarů z Chrudimi, Nasavrku, Medlešic a dále pak dovážené plzeňské pivo. Ve zdejších hostincích se pořádala řada divadelních představení, zábav, plesů. Obyvatelé města také poskytovali letní ubytování. Mezi ně patřili Vincenci Josef, Holubová Františka, Šeflová Marie, Žák Augustín, Konrád Jan. Ubytovaní provozovali v jedné místnosti svých domů, pronajímané pokoje byly vybavené nábytkem a součástí pronájmu byla také obsluha. Na letní byt jezdili většinou lidé z Prahy a lidé významnějších profesí jako inspektor drah, podplukovník, četnický major, profesor, rada politické správy apod. Délka pobytu se pohybovala mezi 15–30 dny.¹⁶⁰

¹⁵⁵ Kronika města Slatiňan, s. 180, 227.

¹⁵⁶ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

¹⁵⁷ Václav PRŮCHA „a kol.“, *Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918–1945. I. díl období 1918–1945*. 1 vydání. Brno 2004, s. 484.

¹⁵⁸ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

¹⁵⁹ Capoušková Marie, Konrád Josef, Zítka Josef, Mencl František, Fendrich Karel, Pavel Adolf.: SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

¹⁶⁰ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

Vlivem válečných událostí došlo u některých živností¹⁶¹ k omezení provozu nebo k dočasnému či úplnému pozastavení činnosti.¹⁶² Do konce roku 1942 docházelo ve Slatiňanech k přerušení živnosti zcela výjimečně. Celkový počet živnostníků a obchodníků zůstal stejný. Došlo k snížení počtu obchodů s potravinami, vzrostl však počet pumpařů pohonných hmot, kteří tuto činnost většinou vykonávali ještě s jinou živností. Kupodivu narostl počet trafikantů. K přerušení činnosti došlo u těchto živností: Jaroslav Filip – holičství a kadeřnictví, Emílie Žáková – dámská krejčovská a Josef Bakeš – kolářství.¹⁶³

V obci působilo mimo velkostatku několik rolníků. Obhospodařovali různé velká hospodářství. Jeden hospodařil s 20 ha, šest na 10–15 ha, devět na 5–7 ha a deset na 2–5 ha. Nacházelo se zde asi ještě třicet drobných zemědělců, kteří hospodařili na malých pozemcích. Tito rolníci zlepšovali zásobovací situaci v obci a zásobovali potravinami černý trh.¹⁶⁴

Slatiňany žily čilým obchodním ruchem, který zabrzdila válka. Mnohé živnosti se potýkaly s nedostatkem zboží a surovin pro svou činnost. I přes tyto problémy se jejich počet v první půli války zvyšuje. K zlomu jistě došlo v druhé polovině války, kdy se prohloubily problémy se zásobováním. Rozvoj podnikání zamezoval i přidělový systém a úředně stanovené ceny, které neměly nic společného s klasickým podnikáním.

¹⁶¹ V letních měsících roku 1939 působilo v obci pět pekařů, pět řezníků, dva cukráři, jeden hokynář, čtyři zahradníci, dva mlékaři, sedmnáct obchodníků se smíšeným zbožím, šest pohostinství, čtyři holiči, dvě dámské kadeřnice, osm pánských krejčí, tři švadleny, osm obuvníků, sedm truhlářů, jeden řezbář, dva stavitelé, dva zedničtí mistři, tři natěrači a malíři, dva strojní zámečníci, jeden sklář, dva kováři, dva sedláři, dva klempíři, dva majitelé osobní autodopravy, dva majitelé nákladní autodopravy, čtyři obchodníci s uhlím, jeden autoopravář, jeden výrobce strojů, jeden lékař, dva instalatéři, jeden knihař, tři obchodníci s tržním zbožím, jeden obchodník s galantním zbožím, dva majitelé konfekcí, čtyři trafikanti, drogist, cementář, kominík, knihkupec, fotograf, elektrotechnik, jedna opravná kol, kožišník, pumpař, hodinář.: Kronika města Slatiňan, s. 178.

¹⁶² Kronika města Slatiňan, s. 178.

¹⁶³ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

¹⁶⁴ Kronika města Slatiňan, s. 177.

3. Sociální aspekty

3.1 Sociální situace v obci

Vývoj cen potravin po vzniku druhé republiky nezaznamenal zásadní změnu, spíše se odrážely sezónní výkyvy v poptávce a nabídce určitého zboží, které určovaly jejich cenu. To dokládají tržní zápisy města Chrudimě, které s pravidelností vycházely v místním tisku.¹⁶⁵

Tabulka č. 6

Ceny potravin ve Slatiňanech a v Chrudimi.

Zboží	Slatiňany ¹⁶⁶ 1938	Chrudim ¹⁶⁷ 13. 8. 1938	Chrudim ¹⁶⁸ 5. 11. 1938	Chrudim ¹⁶⁹ 11. 3. 1939
Brambory 1kg	0,6–0,7K	0,5K	0,5–0,6K	0,5–0,6K
Máslo 1kg	22–24K	2–22K	17–20K	18–20K
Tvaroh 1 kg	3K	3K	3K	3–3,5K
Vejce 1ks	0,7–0,75K	0,5–0,55K	0,65–0,75K	0,45–0,5K
Živá husa	38–50K	32–42K	34–40K	30–45K
Králík	15–22K	12–17K	10–20K	12–22K
Kohout	15–20K	16–22K	16–22K	18–24K
Kachna	22–30K	19–23K	16–22K	22–28K
Zelí 1kg	0,8–1K	0,5–1K	1–2K	1K

Zásobování obyvatel ve Slatiňanech za druhé republiky probíhalo bez žádných významných těžkostí.¹⁷⁰ Situace se ale dramaticky změnila po vzniku Protektorátu Čechy a Morava.

¹⁶⁵ Pro porovnání uvádím v tabulce ceny potravin ve Slatiňanech a v Chrudimi za tři různá období. Pro objektivnější porovnání jsem zařadil i ceny ze srpna 1938, které dokazují, že cenová hladina zůstávala skoro stejná.

¹⁶⁶ Kronika města Slatiňan, s. 168.

¹⁶⁷ Redakční zkratka „SOK“, *Tržní zápis města Chrudimě*, Chrudimské noviny, roč. 1, č. 32, 13. 8. 1938, s. 4.

¹⁶⁸ Redakční zkratka „JH“, *Tržní zápis města Chrudimě*, Ch. noviny, roč. 1, č. 44, 5. 11. 1938, s. 2.

¹⁶⁹ Redakční zkratka „A“, *Tržní zápis města Chrudimě*, Ch. noviny, roč. 2, č. 10, 11. 3. 1939, s. 2.

¹⁷⁰ Kronika města Slatiňan, s. 178.

Zásobování potravinami v protektorátu a jejich dostupnost se průběhem času značně mění. V letních měsících 1939 je zřízen Nejvyšší cenový úřad, který určuje výši cen zboží a služeb a zajišťuje dohled nad jejich uplatňováním. Stanovoval pevné nebo maximální ceny jednotlivých komodit. Obchodníci museli předepsané ceny povinně dodržovat a řádně označovat zboží cenovkami, aby bylo zamezeno machinacím s cenami.¹⁷¹ Dramatická změna nastala 1. října 1939, kdy je zaveden přidělový systém a potraviny se vydávaly jen na potravinové lístky. Před zavedením přidělového systému proběhl soupis všech zásob potravin u živnostníků a výrobců potravin. Pro zemědělce byla stanovena dodávková povinnost. Potravinové lístky vydával obyvatelům obecní či okresní úřad. Pouze na ně bylo k dostání maso a mastné výrobky, vepřové sádlo, slanina, máslo a jedlé tuky, mouka, chléb a pečivo, cukr, mléko, čaj, káva a kávové náhražky. Výše přidělu se dělila na tři základní kategorie: běžní spotřebitelé, těžce pracující a velmi těžce pracující. Týdenní přiděl běžného spotřebitele se skládal z 2,9 kg chleba, 0,5 kg masa a mastných výrobků, 210 g jedlých tuků, 1,75 l mléka, 150 g rýže či krup, krupice, krupičky, těstovin, 5 g čaje, 40 g kávy, 160 g kávových náhražek. Nejnižší přiděly náležely dětem do deseti let. Naopak zvýhodnění byli nemocní, kojící matky, ženy v šestinedělí. Velmi těžce pracující dostávali více jak dvojnásobné přiděly než běžní spotřebitelé.¹⁷² Před koncem roku 1939 nastaly první problémy se zásobováním základními potravinami. Nedostatkovým zbožím byly především tuky, vejce, cukr, ovoce a zelenina. Od 15. prosince 1939 byl zaveden přidělový systém i na šaty, textil a obuv.¹⁷³ Zboží dovážené z ciziny např. káva, koření, rýže nebylo v obchodech k dostání. Úředně stanovené ceny potravin vzrostly oproti roku 1939 o 15 až 40%. Zdražení se týkalo také obuvi a ošacení, např. dětské boty, které v roce 1939 stály 16 korun se o rok později prodávaly za 114 korun.¹⁷⁴ V lednu 1940 bylo zakázáno prodávat zrnkovou kávu, kakao a čokoládu.¹⁷⁵ Oficiální trh ztrácel na významu, jelikož značná část potravin se obstarávala na černém trhu. Ale pro mnohé rodiny byly ceny na černém trhu tak závratné, že si mohly dovolit nakoupit jen to nejdůležitější zboží. Ceny základních potravin na černém trhu v roce 1943 vystoupily přibližně takto: hrubá

¹⁷¹ Václav PRŮCHA – „a kol.“, *Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918–1945. 1. díl období 1918–1945*. 1. vydání. Brno 2004, s. 458.

¹⁷² Kronika města Slatiňan, s. 190.

¹⁷³ Jan B. UHLÍŘ, *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. 1. vydání. Praha 2008, s. 535.

¹⁷⁴ Kronika města Slatiňan, s. 190.

¹⁷⁵ Jan B. UHLÍŘ, *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. 1. vydání. Praha 2008, s. 535.

mouka 20–100 korun, vepřové maso 200–300 korun, vepřové sádlo 250 korun, máslo 250–600 korun, vejce 5–25 korun, cukr 130–245 korun. Zrnková káva v roce 1939 stála na černém trhu 200 korun za kilogram. V roce 1945 její cena dosáhla neuvěřitelných 7 000–9 400 korun.¹⁷⁶ Přes různá omezení byla životní úroveň českých obyvatel v určitých směrech nadstandardní v porovnání s tím, co se odehrávalo na územích obsazených nacisty v Polsku a dále na východě. Občan nesměl ovšem patřit k nepřátelům režimu, což byli legionáři, uvědomělá inteligence, komunisté, zednáři, anarchisté a delikventi všeho druhu.¹⁷⁷

Problémy se zásobováním se ve Slatiňanech vyskytly již v letních měsících roku 1939. Nastaly problémy s dostupností základních potravin jako máslo, mléko, podmáslí, sýry. Mlékem zásobily zdejší občany dvě mlékárny, první sídlila v domě čp. 140, její provozovatel byl Antonín Koucký. Druhou byla prodejna družstevní mlékárny z Chrudimi v čp. 133.¹⁷⁸ Působilo zde také 131 samozásobitelů.¹⁷⁹ Oba prodejce zasáhl nedostatek mléčných výrobků. Máslo téměř zmizelo z pultů a pokud se objevilo na skladě bylo rychle rozebráno. Zdejší obchodníci neměli žádné zásoby a ani neočekávali žádné dodávky, které by situaci zlepšily. U mléka panovala lepší situace. Družstevní prodejna denně prodala 50 litrů mléka a 1 litr šlehačky, tímto množstvím zcela uspokojila potřeby svých zákazníků. Antonín Koucký skupoval mléko od prvovýrobce z okolních vesnic a denně prodal 100–120 litrů, ale na část odběratelů se vždy nedostalo. Nedostatek mléka byl zapříčiněn onemocněním dojníc v loňském roce slintavkou a kulhankou. Přeléčené dojnice měly nižší užitkovost a byly prodávány na maso a obnova stáda nebyla dokončena. A také byly pro nedostatek koní zapřahány do potahu. Produkce mléka na dojnici se průměrně pohybovala 3,2 litrů na den. Statkáři, kteří vyprodukovali 100 litrů mléka, v roce 1939 produkovali jen 60 litrů. U domkářů byl pokles obdobný. Výrobci mléka na samozásobování průměrně spotřebovali čtvrtinu produkce.¹⁸⁰

¹⁷⁶ Václav PRŮCHA – „a kol.“, *Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918–1945. 1. díl období 1918–1945*. 1. vydání. Brno 2004, s. 505–506.

¹⁷⁷ Pavel MARŠALEK, *Pod ochranou hákového kříže*. 1. vydání. Praha 2012, s. 196.

¹⁷⁸ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 17735, karton 1390, mléko, zásobování a doprava, dodávky a prodej 1939–1945.

¹⁷⁹ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 17607, karton 1384, počty dětí, které dostávají potravinové lístky 1941.

¹⁸⁰ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 17735, karton 1390, mléko, zásobování a doprava, dodávky a prodej 1939–1945.

Se zavedením přidělového systému se postupně situace zhoršovala. Život obyvatelům Slatiňan nejvíce ztrpčovalo špatné zásobování zbožím denní potřeby a nízká výše přidělu na obyvatele, který s prodlužující válkou ještě klesal.¹⁸¹ V obci se začal rozrůstat černý trh, na kterém bylo možno potraviny získat, ale za poměrně vysoké ceny.¹⁸² Mezi místními obyvateli se našli lidé, kteří přes tvrdé postihy nezištně pomáhali svým spoluobčanům, aby nestrádali.¹⁸³ Pro oblast Chrudimska byly úředně stanoveny ceny: jeden rohlík či houska 20–25 haléřů, 1 kg chleba 2 koruny 50 haléřů, mouka hrubá 3 koruny 30 haléřů, mouka jemná 3 koruny, kostkový cukr 6 korun 30 haléřů, margarín 12 korun, máslo 24 korun, sádlo 12 korun, maso hovězí 8–12 korun, vepřové 8–14 korun, salám 14–20 korun, vejce 1 korunu, 1 litr mléka 1–1 korunu 40 haléřů, brambory 1 q 60–75 korun.¹⁸⁴

Na zásobování se v obci podílelo mnoho živnostníků. Výrobu pekařských pochutin zabezpečovalo pět pekařů, dva cukráři. Ti zásobili svým sortimentem obyvatele, avšak ten se s postupem doby zužoval. V roce 1943 týdně mohli zásobit průměrně 48 domácností o 125 odběrových lístcích.¹⁸⁵ Dále zde bylo sedmnáct obchodníků se smíšeným zbožím a pět řezníků. U uzenářského zboží často docházelo k úmyslné záměně zboží. Obchodníci prodávali jiné zboží, než deklarovali a samozřejmě se tím obohacovali. V obci došlo i k nesprávnému odepisování odběrů masa z lístků. Řezníci Chmelíček Alois čp. 134 a František Málek čp. 106, při kontrole v září 1942 špatně zaznamenávali odebrané maso a uzenářské výrobky do přidělových lístků.¹⁸⁶ Přídělový systém se dotkl i obyčejného mýdla. Jeho přiděl byl někdy nedostatečný, zejména u zaměstnanců pracujících ve špinavém prostředí. Občané žádali o větší dávku mýdla prostřednictvím podniku, kde pracovali. V obci se jednalo o zaměstnance cukrovaru, továrny na umělá hnojiva a všech řezníků. Zvýšený přiděl dostávaly

¹⁸¹ Václav PRŮCHA – „a kol.“, *Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918–1945. 1. díl období 1918–1945*. 1. vydání. Brno 2004, s. 505.

¹⁸² Kronika města Slatiňan, s. 177.

¹⁸³ Václav PRŮCHA – „a kol.“, *Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918–1945. 1. díl období 1918–1945*. 1. vydání. Brno 2004, s. 505.

¹⁸⁴ Kronika města Slatiňan, s. 177–178.

¹⁸⁵ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 262, karton 21, ostatní spisový materiál 1943.

¹⁸⁶ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 17701, karton 1386, vyživovací agenda, více obcí 1940–1943.

profese jako topič, skládač uhlí, automechanik, zámečnick, zkrátka všechny provozy s nadměrným znečištěním.¹⁸⁷

Společně se zavedením přidělového systému muselo nastat zavedení dodávkové povinnosti. Zemědělec musel odprodat veškerou produkci určeným obchodníkům za nepříznivé ceny mimo samozásobitelské kvóty osiva a krmiv.¹⁸⁸

Pro zabezpečení přidělového systému v mase a mastných výrobcích byla zavedena dodávková povinnost pro každou obec. Kontingenty se uzavíraly s obcemi na rok a byly rozděleny do několika dodávek. Odvody se týkaly zejména skotu a prasat. Průměrný odvod ve Slatiňanech činil šest kusů hovězího dobytka, postupně zvýšený na osm. Slatiňany se pro svou polohu a zázemí železniční stanice staly nakládací stanicí pro dvacet okolních vesnic.¹⁸⁹ K vážení zvířat docházelo na obecní váze před hostincem pana Zítka. Celý kontingent čítal mezi 70–132 kusy hovězího o minimální hmotnosti 250 Kg. V mnoha případech byla vyměřena dodávková povinnost pro domkáře tak nízká, že se jednalo např. 100 kg hovězího a 80 kg vepřového dobytka na rok. V takovýchto případech docházelo k záměně a odvodu např. dvou vepřů či telat jako u pana Bureše ze Slatiňan. Mnozí dodavatelé se snažili snižovat odvody tak, že tajili množství chovaných zvířat nebo docházelo ke klamnému hlášení, že chovaná zvířata byla již zajištěna druhou odběratelskou firmou. Docházelo k předkládání zvířat s nízkou hmotností, která nemohla být odvedena. Při přepravě často docházelo k poranění zvířat a následné šetření přezkoumávalo, zda se jednalo o újmu při přepravě či skrytou vadu, která mohla znamenat pro zemědělce razantní snížení ceny.¹⁹⁰ Dodávková povinnost byla pro výrobce zemědělských produktů nevýhodná, neboť prodávali za ceny úředně nařízené, které byly nízké. Ceny užitkového dobytka ve Slatiňanech v roce 1941 se pohybovaly okolo 4 000 korun za dojnici, při průměrné ceně za 1 kg živé váhy 10 korun. Cena 1 kg živé váhy dojnice v dodávkovém

¹⁸⁷ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 17584, karton 1383, potravinářský průmysl, žádosti firem o vydání přidávkových lístků na mýdlo 1941.

¹⁸⁸ Václav PRŮCHA – „a kol.“, *Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918–1945. I. díl období 1918–1945*. 1. vydání. Brno 2004, s. 463.

¹⁸⁹ Bítovany, Ctětín, České Lhotice, Hodonín, Kunčičky, Licibořice, Lukavice, Nasavrky, Ochoz, Orel, Podlíšňany, Rabštejnská Lhota, Smrkoví Týnec, Svidnice, Škrovád, Švihov, Trpišov, Vížky, Vlčnov, Výsonín, Žumberk.: SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 17741, karton 1391, povinné dodávky jatečního dobytka 1940–1945.

¹⁹⁰ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 17741, karton 1391, povinné dodávky jatečního dobytka 1940–1945.

systemu stála okolo 7 korun. Třetinový rozdíl je opravdu velmi nevýhodný a rozumný hospodář se snažil co nejvíce o snížení nucené dodávky.¹⁹¹

Válečná správa se dotkla i zemědělské agendy. V prosinci bylo ve Slatiňanech zřízeno zvláštní zemědělské oddělení, které mělo na starosti dodávky, osevnické statistiky, evidenci drůbeže, dobytka, mléčné jednotky a ostatní zemědělské záležitosti.¹⁹² Členství bylo povinné a to od 0,25 hektaru. Mimo samozásobování krmiva a osiva musel rolník odprodat celou produkci za nevýhodné úřední ceny jen stanoveným obchodníkům.¹⁹³ Takto se zcela zlikvidoval volný trh.¹⁹⁴

Řada domácností a zemědělců si sama mlela mouku a šrotovala obilí pro dobytek. Každému samozásobiteli byla vydávána mlecí povolení pro svou potřebu. V roce 1942 nadřízené úřady nezaslaly dostatek mlecích povolení a v obci nastal nedostatek mouky a krmiva pro dobytek.¹⁹⁵ Situace zkomplikovala zásobování domácností a nedostatek mouky způsobilo zvýšení její ceny na černém trhu.

Přídělový systém a jeho celá administrativa byla pod celkovým drobnohledem protektorátní správy. Okresní úřad kontroloval správnost rozdělování lístků a výši přidělů na lístky. Mnohdy ukazoval na nesprávně vedenou agendu na obecním úřadě. Častými dopisy upozorňoval starosty obcí, na nutnost mít vyživovací agendu v pořádku, jelikož později zjištěné nedostatky budou přísně stíhány. A výmluvné argumenty, že starosta na agendě pracuje sám, nebudou brány v potaz, jelikož si může přibrat dostatečný počet spoluobčanů na pomoc. V obci proběhlo několik kontrol výživové agendy, při kterých nebyly shledány žádné vážné přestupky.¹⁹⁶ K nepřesnostem došlo pouze v místní části Škrovád. Při kontrole v červenci 1940 byla zjištěna následující pochybení. Nebylo vzato na vědomí snížení dávky cukru z 400 gramů na 300 gramů a zaokrouhlování přidělů mouky na celé kilogramy. A vznikl tak schodek 8,75kg u žitné mouky a u pšeničné

¹⁹¹ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 17572, karton 1382, potraviny, zemědělství, zemědělské produkty, zvyšování cen 1940–1943.

¹⁹² SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany – dodatky, inv. č. 316, karton 29, zápisy schůzí obecního zastupitelstva 1932–1944.

¹⁹³ Václav PRŮCHA – „a kol.“, *Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918–1945. I. díl období 1918–1945*. 1. vydání. Brno 2004, s. 462–463.

¹⁹⁴ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany – dodatky, inv. č. 316, karton 29, zápisy schůzí obecního zastupitelstva 1932–1944.

¹⁹⁵ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 17754, karton 1392, obilí, mletí a šrotovací povolení 1942–1943.

¹⁹⁶ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 17701, karton 1386, vyživovací agenda, více obcí 1940–1943.

mouky více jak o 3,6 kg. A dále nedocházelo k snižování měsíční dávky u vepřového masa ze 4 kg na 2 kg při kombinovaném odběru vepřového a hovězího masa. Obec ihned zjedнала nápravu a předané množství strhávala na nových přidělech.¹⁹⁷

V obci proběhly i kontroly samozásobitelů, kteří produkovali obilí a výrobky z nich, máslo a maso. Kontroly zjišťovaly, jestli jim nebyl přiznán status samozásobitele neoprávněně.¹⁹⁸ Počet samozásobitelů v obci se zvyšoval. Jen počet samozásobitelů v mléce vzrostl mezi roky 1941 a 1943 téměř dvojnásobně. V roce 1941 jich bylo 131 a o dva roky později už 238.¹⁹⁹ Lidé se snažili obstarat potraviny samovýrobou. Když neměli své hospodářství, tak alespoň zahrádku nebo políčko. Občané bez možnosti vypěstovat si potraviny sami pociťovali nedostatek nejvíce.

Druhá republika se musela vypořádat s mnohými problémy. Jedním z nejzávažnějších byla nezaměstnanost obyvatelstva. Na podzim roku 1938 měla nezaměstnanost vzestupný charakter. Příčinou byla demobilizace vojáků, příchodem uprchlíků z pohraničí a končící sezónní práce. Pomnichovské Československo se vzhledlo v řešení podobnému jako v řadě fašistických států. A to budováním pracovních útvarů, obyvatelé do nich byli povolávání bez možnosti odvolání. Proto se mnoho uchazečů o práci ani na úřadech nehlásilo. Nezaměstnanost byla snižována odchodem cizích antifašistů a vysláním dělníků do Německa.²⁰⁰

Události na konci září 1938 měly vliv na počet lidí bez práce, povolání mužů do vojenské služby zastavilo mírný růst zaměstnanosti. V září 1938 bylo u nemocenské pojišťovny evidováno 11 453 zaměstnaných, v říjnu to bylo jen 8 896. Tento propad se v listopadu zastavil, neboť demobilizovaní muži se vraceli do svých zaměstnání.²⁰¹ Ve Slatiňanech byla situace obdobná, nejspíš i lepší než v celém okrese. Obec leží v těsném sousedství Chrudimi, která nabízela mnoho

¹⁹⁷ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 17684, karton 1385, vyživovací agenda obce Škrovád 1940.

¹⁹⁸ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 17701, karton 1386, vyživovací agenda, více obcí 1940–1943.

¹⁹⁹ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

²⁰⁰ Václav PRŮCHA – „a kol.“, *Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918–1945. I. díl období 1918–1945*. 1. vydání. Brno 2004, s. 498.

²⁰¹ Redakční zkratka „SOK“, *Zaměstnanost na Chrudimsku*, Chrudimské noviny, roč. 1, č. 44, 5. 11. 1938, s. 2.

pracovních příležitostí. Ostatně, ale i samotné Slatiňany měly rozsáhlou průmyslovou základnu, která vytvářela dostatek pracovních míst.

Roku 1939 mzdy zaměstnanců ve stavebnictví za jednu pracovní hodinu dosáhly u pomocného dělníka 2,50 korun, u zedníka 3–3,50 korun, u tesaře 3,50–4 koruny a mistra či dozorce stavby 4,50–5 korun. V kovoprůmyslových podnicích byly mzdy u mladých pracovníků 2,50–3,50 korun, u ostatních podle výkonu 4–6,50 korun za jednu hodinu práce.²⁰²

Po zřízení protektorátu nastává změna na pracovním trhu. Trh práce byl svázán řadou opatření, která vedla k úřednímu rozmístování pracovních sil. Vzniklé úřady práce podřízené okupační správě se soustřeďovaly na nábor pracovních sil do válečného průmyslu a zemědělství Německa a zajišťovaly přesun pracovníků z civilní výroby do potřebných odvětví. Roku 1941 se situace na trhu práce zpříšňuje. Úřady práce mohly přikázat práci mužům a ženám od 18 do 50 let a úřední evidence o dělnících byla zpřísněna zavedením pracovních knížek. Nezaměstnanost zděděná po druhé republice nábořem pracovníků do válečného průmyslu se zdála být vyřešena.²⁰³ Nezaměstnanost v letních měsících dosáhla nejnižších čísel za posledních pět let. Počty nezaměstnaných se vyrovnaly předkrizovým letům. Po zavedení nuceně nasazených v Německu se projevil dokonce nedostatek pracovních sil.²⁰⁴

Po celou dobu existence protektorátu nominální mzdy stoupaly, přestože došlo v lednu 1942 k jejich zmrazení. Způsobilo to především prodlužování pracovní doby a příplatky za přesčasovou práci. Strmě rostly i životní náklady. Neustále se zhoršující vyživovací situace vedla ke snižování přidělových kvót a některé zboží zcela zmizelo z trhu, popř. se přidělovalo jednorázově.²⁰⁵ Slatiňany obdržely omezené množství uhlí, briket a koksu. Toto palivo bylo vydáváno na poukázky, které obecní úřad dával nemocným, přestárlým, rodinám s více dětmi, těhotným ženám a sociálně znevýhodněným.²⁰⁶

Pro neustále rostoucí životní náklady se obec rozhodla zvýšit platy obecních zaměstnanců a to od 1. ledna 1944. Působilo zde 7 stálých zaměstnanců a několik

²⁰² Kronika města Slatiňan, s. 178.

²⁰³ Václav PRŮCHA – „a kol.“, *Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918–1945. I. díl období 1918–1945*. 1. vydání. Brno 2004, s. 459, 460, 498.

²⁰⁴ Redakční zkratka „SOK“, *Zaměstnanost na Chrudimsku*, Chrudimské noviny, roč. 2, č. 31, 5. 8. 1939, s. 2.

²⁰⁵ Jan B. UHLÍŘ, *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. 1. vydání. Praha 2008, s. 530–531.

²⁰⁶ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 24, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1944.

výpomocných zaměstnanců. Obecní tajemník Bohuslav Polívka byl nejlépe placeným zaměstnancem s ročním platem 40 159 korun 20 haléřů. Následovali ho František Dočekal s Jaroslavem Rejchrtem, kteří pobírali 26 220 korun. Vincenc Pochobradský pobíral k platu měsíční odměnu 300 korun. Kancelářská síla Věra Mazuchová dostávala měsíční plat 1000 korun a Marie Dušková 800 korun. Výpomocné síly Anna Rajchrtová, síla na vytápění kanceláří a úklid, s ročním platem 3600 korun, Anna Žáková, výpomocná kancelářská síla, za měsíční odměnu 600 korun, Miroslav Pospíšil a penzisti Josef Dufek, Josef Květoň, pracovali za měsíční plat 500 korun. Starostovi obce náležela od roku 1941 roční odměna 5 800 korun.²⁰⁷

V obci došlo k několika sporům o výši mezd a proplácení náhrad. Jednoho z největších přestupků se dopustil stavitel Antonín Dostál, který zaměstnancům slíbil 20. dubna (státní svátek narození vůdce) vyplacení dvojnásobku mzdy. Proplacení mzdy došlo jen za odpracované hodiny bez příplatku a Antonín Dostál se snažil celou věc ututlat. Jednání se nelíbilo 17 dělníkům, kteří si stěžovali u odborové organizace. Vzniklou újmu řešil okresní úřad, jenž dosáhl vyrovnání až po několikátém napomenutí. Antonín Dostál se snažil částku snížit a vyplatit ušlou mzdu jen dělníkům, kteří si stěžovali. Celkem se jednalo o 78 dělníků a částku 2 058 korun 40 haléřů. Stejná událost se odehrála i u stavební firmy Josef Ježek a Alois Jirouš Slatiňany.²⁰⁸

Ředitel divadelní společnosti J. Švec hostující v hostinci u Menclu nevyplatil svým hercům příplatek 50 haléřů za každou odpracovanou hodinu. Následné řešení situace nebylo jednoduché, neboť ředitel společnosti se bránil špatným určením počtu přesně odpracovaných hodin v takovém oboru jako je divadlo. K vyplacení příplatku nakonec došlo. A výše celkové částky byla spočítána pomocí průměrového paušálu.²⁰⁹ Navýšení proběhlo i u lesní správy velkostatku. Denní plat kočím byl navýšen o 4 koruny 50 haléřů, na celkem 29 korun 50 haléřů a nárůst denní diety na 5 korun, výjimečně až 10 korun za přenocování mimo domov. Lesní správa velkostatku Ferdinanda Auersperka žádala o snížení mzdy o

²⁰⁷ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany – dodatky, inv. č. 316, karton 29, zápisy schůzí obecního zastupitelstva 1932–1944.

²⁰⁸ SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 17405, karton 1436, pracovní a mzdové poměry, stížnosti dělníků, kolektivní smlouvy 1937–1942.

²⁰⁹ Tamtéž.

20% pro méně výkonné dělníky, převážně se jednalo o starší lidi. Návrh byl přijat pouze se souhlasem dělníků a jednalo se zhruba o 30 dělníků.²¹⁰

Rostoucí ceny potravin a zboží denní spotřeby neúměrně zatěžovaly obyvatelstvo. Na vzešlou situaci bylo třeba zareagovat. Například Slatiňany k platům obecních zaměstnanců vyplácely od 1. září 1940 drahotní přídavky. Každý obecní strážník obdržel roční drahotní příplatek v rozmezí 4 500 korun až 4 800 korun, obecní tajemník 5 100 korun. Mimo to každý obecní zaměstnanec dostal mimořádnou výpomoc ve výši 2% z celkových ročních požitků.²¹¹ Platy dělníků ve stavebnictví i průmyslových odvětví byly navýšeny oproti roku 1939 zhruba o 20 až 30%, i přesto však byly nedostatečné.²¹² Mzda dělníka se pohybovala mezi 5–6 korunami za hodinu. Průměrná měsíční mzda po zaokrouhlení v roce 1940 dosahovala výše 1 077 korun. V roce 1939 činila 856 korun.²¹³ V roce 1941 úředně stanovené ceny potravin a ostatního zboží zůstaly téměř ve stejné výši jako v předešlém roce a také mzdové poměry se neměnily.²¹⁴

Vliv na zaměstnanost v obci mělo i nucené nasazení dělníků na práci do říše. V Německu se počet pracujících občanů mužského pohlaví výrazně zmenšoval, jelikož mladí muži byli odvedeni do německé armády a vzniklý výpadek musel být nahrazen z lidských zdrojů mimo německé území. Nařízení o nuceném nasazení začalo platit na jaře 1942.²¹⁵ Protektorát měl štěstí, jelikož vysoké odčerpávání kvalifikovaných pracovních sil ohrožovalo výkonost jeho zbrojního průmyslu. O jeho významu svědčí, snížené kvóty nasazených pracovníků. Kvóta pro protektorát byla stanovena na 79 000 dělníků za rok. Pro její splnění se nasazovali pracovníci z podniků, jejichž výroba pro vedení války nebyla zásadní. To se týkalo především průmyslu sklářského, textilního, stavebního, kožedělného, potravinářského a živnostenského prostředí. Posléze následovalo nasazení celých ročníku české mládeže.²¹⁶ K vyšší motivaci nasazených pracovníků slíbila německá strana dorovnávat mzdu, proplácet jízdné a vyplácet rodinné přídavky.

²¹⁰ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 17405, karton 1436, pracovní a mzdové poměry, stížnosti dělníků, kolektivní smlouvy 1937–1942.

²¹¹ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 20, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1940.

²¹² Kronika města Slatiňan, s. 190.

²¹³ Jan B. UHLÍŘ, *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. 1. vydání. Praha 2008, s. 536.

²¹⁴ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 21, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1941.

²¹⁵ Detlef BRANDES, *Češi pod německým protektorátem*. 1. vydání, Praha 1999, s. 360–370.

²¹⁶ Václav PRŮCHA, – „a kol.“, *Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918–1945. 1. díl období 1918–1945*. 1. vydání. Brno 2004, s. 500–501.

Zvýšení produkce měla zabezpečit prodloužená pracovní doba z 48 hodin na 60 hodin týdně. Toto opatření se minulo účinkem. Docházelo k častému odporu při nástupu na nucené práce, vybraní předkládali neschopenky, nenastoupili do transportu, způsobili si zranění a mladé ženy se raději vdaly a otěhotněly.²¹⁷ Na jaře 1943 dosáhl počet nuceně nasazených Čechů 250 tisíc. Vyskytla se i kladná stránka. Pro chudé oblasti přineslo nucené nasazení možnost slušného výdělku, a tím splacení starých dluhů.²¹⁸

Totální nasazení se dotklo ve Slatiňanech přímo 56 osob mužského i ženského pohlaví. Většinou se jednalo o mladé muže z odvodních ročníků mládeže. Nasazených žen ve Slatiňanech nebylo mnoho, pouze pět níže jmenovaných. Z celkového počtu nasazených bylo jen devět mužů starších 30 let.²¹⁹ Mezi nasazenými se objevují jména občanů, kteří neměli dobrou pověst v obci. Zejména neustálý stěžovatel a udavač Josef Mazuch a jeho syn Ferdinand Mazuch, kterým nasazení zařídil velitel četnické stanice Jan Brázda. Nasazení se dotklo i obecního úřadu, který měl uvolnit jednoho zaměstnance do 45 let. Předem byli vybráni dva zaměstnanci, plavčík František Malina a bývalý policejní strážník Vincenc Pochobradský. O výběru jednoho z nich se rozhodovalo volbou, která padla na pana Vincence Pochobradského.²²⁰ Následující rok byla obec informována o možnosti nasazení 30% zaměstnanců. Povolání by se tedy týkalo dvou zaměstnanců.²²¹ Ale k nasazení obecních zaměstnanců naštěstí nikdy nedošlo.²²²

Občané nasazení v roce 1942: Budínský Zdeněk 1923 (rok narození), 23. 8. 1942 (den nasazení), Dušková Marie 1920, 1. 7. 1942, Dvořáček Josef 1914, 26. 8. 1942, Drášil Bedřich 1922, 15. 12. 1942, Flégl Fridrich 1916, 18. 2. 1942, Fendrich Karel 1921, 10. 6. 1942, Bartoň Josef 1923, 26. 8. 1942, Hlavinková Božena 1922, 1. 7. 1942, Jákymová Marie 1921, 7. 1. 1942, Jelínek Gustav 1901, 9. 9. 1942, Karvuš Anton 1921, 30. 10. 1942, Kořínek Jan 1921, 9. 9. 1942,

²¹⁷ Václav PRŮCHA, – „a kol.“, *Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918–1945. 1. díl období 1918–1945*. 1. vydání. Brno 2004, s. 501.

²¹⁸ Detlef BRANDES, *Češi pod německým protektorátem*. 1. vydání, Praha 1999, s. 360–370.

²¹⁹ SOA Zámorsk, fond Úřad práce Pardubice (1929) 1939–1945, rejstříky osob nuceně nasazených 1942, ukn 1, O1.

²²⁰ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 23, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1943.

²²¹ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 24, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1944.

²²² SOA Zámorsk, fond Úřad práce Pardubice (1929) 1939–1945, rejstříky osob nuceně nasazených 1942, ukn 1, O1.

Komárek Bohumil 1918, 4. 12. 1942, Kokaš Karel 1919, 4. 12. 1942, Leták Jaroslav 1903, 23. 9. 1942, Mrkvička Jaroslav 1922, 15. 1. 1942, Mazuch Josef 1910, 15. 7. 1942, Málek Bohumil 1920, 22. 7. 1942, Mrkvičková Libuše 1919, 3. 11. 1942, Mazuch Josef 1891, 6. 11. 1942, Máj Josef 1919, 4. 12. 1942, Ptáček Karel 1920, 26. 8. 1942, Pospíšil Josef 1922, 28. 10. 1942, Roztočil Luděk 1921, 5. 11. 1942, Radoch Karel 1921, 8. 12. 1942, Sitárek Josef 1904, 7. 7. 1942, Svoboda Bohumil 1919, 4. 12. 1942, Štěpánek Jan 1921, 30. 10. 1942, Šinkmajer Adolf 1920, 4. 12. 1942, Tejnecký Oldřich 1922, 25. 3. 1942, Vondráček Antonín 1905, 12. 8. 1942, Závorka Josef 1920, 4. 12. 1920.²²³

Nuceně nasazení v roce 1943 a později: Bureš Vladimír 1918, 30. 6. 1943 Daimler – Fuch Steyr (místo nasazení), Beksa Stanislav 1924, 7. 12. 1944, Cach Karel 1924, 25. 1. 1944, BNW Mnichov, Dušek L. 1924, 25. 1. 1944 BNW Mnichov, Fendrich Miroslav 1924, 27. 1. 1944, Fludmotoren Spandau, Hanuš Josef 1902, 24. 3. 1943, Ludenteland, Havel Jaromír 1916, 4. 4. 1943, Niederschlesien, Jelínen Jiří 1920, 28. 1. 1943 Blechlammer, Koreček Josef 1924, 28. 1. 1944, Werk Horch Zwickau, Mazuch Ferdinand 1922, 21. 1. 1943, Niederschlesien, Mazuch Jaroslav 1923, 31. 3. 1943, Niederschlesien, Radoch Jarolím 1925, 26. 8. 1943, Niederdonauinen, Suchoman Karel 1924, 27. 1. 1944, Werk Horch Zwickau, Šebek Josef 1906, 3. 4. 1943, LAA Niederschlesien,²²⁴ Drášil Bedřich 1922, 7. 1. 1944, Hlaviuková Božena 1922, 30. 7. 1944, policie Berlín, Kouba Bohumil 1911, 27. 2. 1944 Hidrienwerke Blechlammer, opakovaně 9.5.1944 a 2.8.1944, Kovalčík Jiří 1924, 3. 9. 1944, Volmier Berlín, Leták Jaroslav 1903, Málek Karel 1922, 14. 1. 1944, Fr. Krupp, Breslau, 6.8.1944 Krupp Werke, Netolický Karel 1917, 8. 3. 1944 Chemnicz, Práček Karel 1920, 18. 1. 1944, Berlín, Rohlík Josef 1921, 14. 1. 1944, Závorka Josef 1918, 3. 2. 1944, Jena.²²⁵

Již po vzniku protektorátu se projevoval nedostatek dělníků v Německu. Vzniklý nedostatek dělníků se Němci pokusili nahradit dobrovolným najmutím na

²²³ SOA Zámorsk, fond Úřad práce Pardubice (1929) 1939–1945, rejstříky osob nuceně nasazených 1942, ukn 1, O1.

²²⁴ SOA Zámorsk, fond Úřad práce Pardubice (1929) 1939–1945, rejstříky osob nuceně nasazených 1943 – 1944–07, ukn 1, O2.

²²⁵ SOA Zámorsk, fond Úřad práce Pardubice (1929) 1939–1945, rejstříky osob nuceně nasazených 1944–01 – 1945–04, ukn 1, O3.

práci v Německu. Vzhledem k morálnímu odsouzení této²²⁶ akce byl její výsledek v obci nulový, v celém okrese Chrudim se přihlásilo jen pět osob ochotných k práci v Německu.²²⁷

3.2 Zdravotní a sociální péče

V období zhoršené výživy obyvatelstva zapříčiněný přidělovým systémem a umocněný dlouhotrvající válkou, je zdravotní péče velmi důležitá. Zdravotní zázemí bylo ve Slatiňanech na dobré úrovni. Působili zde dva obvodní lékaři, zubní lékař, zubní technik a porodní asistentka. Fungovala tu i lékárna a pohřební ústav. Státní obvodní lékař MUDr. Pavel Volek, který začal vykonávat lékařskou praxi v roce 1934 po odchodu MUDr. Josefa Kramaře, měl vedle soukromé praxe i funkci úředního lékaře a lékaře nemocenských pojišťoven. O vysoké medicínské úrovni MUDr. Pavla Volka a MUDr. Josefa Kramaře (jenž působil v ústavu sociální péče ve Slatiňanech) svědčí profesionální léčba Františka Josefa Auersperka.²²⁸ Vysoká četnost návštěv i fakt, že zámecký pán si mohl dovolit větší kapacity, než místní obvodní lékaře, svědčí o jejich kvalitách. Druhý praktický lékař MUDr. František Štěpánek vykonával i zubařskou praxi a byl lékařem nemocenských pojišťoven s lékařskou praxí od roku 1924. V obci též sídlil zubní technik Josef Milotínský, ordinující od roku 1931 v domě čp. 397. Bydlela zde i Františka Hušková, místní porodní asistentka, která pomáhala místním, i rodičkám z okolí, s porody. Občané mohli využívat i služeb dobře vybavené lékárny, která měla dlouholetou tradici. Sídlila v domě čp. 180 a provozoval jí lékárník Josef Vejlupek z Přelouče, kterého později nahradil Zdeněk Zettel.²²⁹ Občanům ve Slatiňanech byla dostupná komplexní základní zdravotní péče, od lékařů i ostatního zdravotního personálu s dlouholetou praxí. Závažná onemocnění, jakož těžké úrazy, byly léčeny v blízké chrudimské nemocnici.

V obci sídlil Ústav sociální péče, který pečoval o mentálně postižené děti. Ústav působil v klášteře Kongregace školských sester. Vznikl v roce 1927 a stal se pobočkou Zemského ústavu v Opařanech. Kapacita ústavu byla 200 pacientů.

²²⁶ Václav PRŮCHA, – „a kol.“, *Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918–1945. 1. díl období 1918–1945*. 1. vydání. Brno 2004, s. 499.

²²⁷ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 17388, karton 1336, najímání dělníků do Německa 1939–1945.

²²⁸ SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Auerspergů, Žleby a Slatiňany (1704) 1784–1939 (1944), inv. č. 115, karton 7, výlohy nemoci knížete Franze Josefa Auersperga 1937–1938.

²²⁹ Kronika města Slatiňan, s. 99, 132, 146, 177.

Za války bylo umístěno v ústavu nejvíce 245 chovanců (1942) a nejméně 140 chovanců (1944). Jednalo se o lidi mentálně postižené. O pacienty pečovaly řádové sestry pod dohledem ústavního lékaře.²³⁰ Ústav vedl MUDr. Kramář,²³¹ který byl jediným lékařem ústavu. Dále zde pracovali dva úředníci, 20 ošetřovatelek (řádové sestry), a 33 členů pomocného personálu. I na zdejší ústav dolehly zásobovací potíže a to hlavně v oblasti oblečení a lůžkového prádla. Ústav žádal okresní úřad o urychlené dodání, neboť neměl žádné rezervy a stav používaného prádla byl v mnoha případech neúnosný.²³² Na provozních nákladech, jež dosahovaly tři čtvrtě miliónu, se podíleli příbuzní chovanců, část tvořily dary. Největší část nákladů byla uhrazena ze zemských subvencí.²³³ V péči o mentálně zaostalé děti nacházely řádové sestry smysl svého uplatnění a zároveň byla využita rozsáhlá budova zdejšího kláštera.

V klášteře Kongregace školských sester fungoval také sirotčinec, který byl založený již v roce 1905. V roce 1939 zde pobývalo 36 dětí. Jednalo se převážně o sirotky, opuštěné nebo nemanželské děti. Sirotčinec financovali nejbližší příbuzní, svaz charity, dobrodinci a domovské obce. Výchovu dětí měly na starost řádové sestry za dohledu ústavního lékaře. Děti zůstávaly v sirotčinci až do dokončení základního vzdělání. Poté jim správa ústavu zajistila možnost vyučení či nástup do služby. Pro nadané děti zajistili možnost vyššího vzdělání. Počet sirotků se pohyboval okolo 35, ale postupně narůstal a svého vrcholu dosáhl v roce 1944, a to na 44 sirotků.²³⁴ Na konci třicátých let nastala snaha sloučit sociální ústav se sirotčincem, tento záměr zakázal Zemský úřadu v Praze, aby nenastal přenos nakažlivých nemocí.²³⁵

Obec provozovala pro nejhudší obyvatele od roku 1927 chudobinec. Pro jeho potřeby byl využit dům čp. 107 a později připojený dům čp. 108. Pro potřeby chudobince obec zřídila fond, jehož kapitál činil 60 000 korun a posléze každoročně obecní zastupitelstvo sestavovalo chudinský rozpočet. V roce 1939

²³⁰ Kronika města Slatiňan, s. 177, 217, 222.

²³¹ SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 17 507, karton 1361, Soukromý ústav pro děti duševně úchylné Slatiňany, provozní záležitosti 1937–1943.

²³² SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 262, karton 21, ostatní spisový materiál 1943.

²³³ Kronika města Slatiňan, s. 177, 217, 222.

²³⁴ Tamtéž, s. 177, 222.

²³⁵ SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 17 507, karton 1361, Soukromý ústav pro děti duševně úchylné Slatiňany, provozní záležitosti 197–1943.

zde bydlelo deset obyvatel.²³⁶ O dva roky později zde bydleli: Alois Leták, Kateřina Letáková, Bedřich Sytárek, Marie Sytárková, Marie Mazuchová, Anna Dušková, Terezie Bláhová, Jan Pecina a Františka Sokolová. Obec zřizovala chudobinec bez vnitřního vybavení. Všichni obyvatelé používali svůj nábytek.²³⁷ Chudobinec řešil ubytování nemajetných obyvatel, kteří zde žili v důstojných podmínkách. Obec se snažila zlepšit i finanční situaci nemajetných obyvatel. Každé vánoce rozdělovala finanční prostředky mezi potřebné. V roce 1941 radnice rozdělila 1 970 korun, k této částce ještě rozdělila výnosy z nadací a fondů ve výši 749 korun 95 haléřů.²³⁸ Počet obdarovaných se pohyboval okolo osmdesáti občanů.²³⁹ O tři roky později se zvýšila částka na 5 450 korun, jež byla rozdělena mezi 52 zdejších občanů a rozděleno bylo dalších 1000 korun z výnosů nadací a fondů. Na zdejší potřebné nemyslela jen knížecí rodina Auersperků, ale i zdejší podnikatelé. Mezi každoročně aktivní patřil Antonín Dostál, který daroval palivové dřevo ze své pily. V roce 1944 obdaroval 30 místních občanů. Výběr obdarovaných nechal na obecním úřadu.²⁴⁰

V obci probíhaly sbírky i na Německý červený kříž. Výše příspěvku v červnu 1942 dosáhla za celou obec i s podniky 24 590 korun. Nejvyšší příspěvky daroval cukrovar, zaměstnanci cukrovaru a strojírna R. A. Smekal.²⁴¹

V obci se rozvíjela zdravotní péče i přes problémy způsobené válečnou situací. Zdejší zdravotní personál byl tvořen zkušenými odborníky s dlouhou praxí. I na něj dolehl nedostatek základních potřeb, nezbytných k vykonávání své činnosti. Slatiňany věnovaly velkou pozornost finančně slabým občanům, kterým se v této těžké době snažily usnadnit živobytí navyšováním darů.

²³⁶ Kronika města Slatiňan, s. 109, 141.

²³⁷ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

²³⁸ Kronika města Slatiňan, s. 187.

²³⁹ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 21, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1941.

²⁴⁰ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 263, karton 21, ostatní spisový materiál 1944.

²⁴¹ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 261, karton 20, ostatní spisový materiál 1942.

4. Školství

Školství prodělalo za druhé republiky mnoho změn, které byly odrazem celé společnosti, jejíž smýšlení se posouvalo na pravou stranu politického spektra. Nacionalistický tisk volal po odboševizaci škol a důkladné revizi učebnic. Kvalitu vzdělanosti ohrožovalo snížení počtu učitelů, uvažovalo se také o redukci jednotlivých typů škol. Nová školní koncepce vlády požadovala, aby ze škol odcházeli prakticky vychovaní občané, vhodní pro nejrůznější povolání a snažila se o postátnění nejnižšího stupně školství, které hodlalo odebrat z kompetence obcí.²⁴²

Školní výuka ve Slatiňanech měla dlouhou tradici opírající se o učitelský sbor, jenž byl obsazen výborně vzdělanými učiteli, kteří požívali všeobecné vážnosti. Slatiňany zřizovaly obecní a újezdní měšťanskou školu. Tyto školy byly umístěny do jedné školní budovy nacházející se v nasavrcké ulici. Školní budova byla moderně zařízená, neboť roku 1927 proběhla její celková rekonstrukce a přestavba.²⁴³ V roce 1938 školu navštěvovalo celkem 579 žáků v 15 třídách. Výuku zajišťovalo 20 učitelů a dvě industriální učitelky. Ředitelský úřad po několik let zastával František Velínský. V září 1938 došlo k přejmenování měšťanské školy na újezdní měšťanskou školu. Spádová oblast újezdní školy zasahovala do vzdáleného okolí, do újezdní školy docházely děti z těchto okolních obcí: Škrovád, Kunčí, chrudimské samoty, Orel, Svídnice, Vlčnov, Trpišov, Výsonín, Lukavice, Zaječice a Bítovany. Ve školním roce 1938/1939 měla újezdní měšťanská škola osm postupných tříd a jednoroční učební kurz.²⁴⁴

V rámci změny názvu újezdní školy došlo i k rozpuštění dosavadní školní rady a proběhla volba pěti nových zástupců školní obce, a to Bohumila Kudrnáče – poštmistra, Ladislava Rohlíka – úředníka cukrovaru, Vojtěcha Maliny – zřizence cukrovaru, Rudolfa Svobody – soustružníka kovů a Karla Koláře – rolníka. Dále byli zvoleni dva zástupci školního újezdu: Josef Linhart – krejčí a Josef Horčíčka – zámečnický cukrovaru, tři náhradní zástupci školní obce: Karel Suchoman – soustružník kovů, Václav Kotěra – přednosta stanice a Antonín Dostál – stavitel, tři náhradní zástupci školního újezdu: Čeněk Štursa – obuvník, Petr Janeček –

²⁴² Jan GEBHART – Jan KUKLÍK, *Druhá republika 1938–1939*, 1. vydání, Praha 2004, s. 203–205.

²⁴³ Kronika města Slatiňan, s. 83, 110–111, 147.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 152–166.

domkař a Josef Milotínský – zubní technik.²⁴⁵ Předsedou byl zvolen Josef Linhart – krejčovský mistr ze Slatiňan.²⁴⁶ Školní rada působila v obci až do roku 1943, kdy došlo k zrušení všech místních školních rad.²⁴⁷ V roce 1941 proběhla obměna školní rady. Post předsedy nadále zastával Josef Linhart – krejčovský mistr ze Slatiňan, náměstkem byl zvolen Josef Bednář – ředitel školy, zástupci školní obce: Jaroslav Žák – rolník, Jan Dostálek – dělník cukrovaru za obec Škrovád, František Procházka – rolník za obec Kunčičky, zástupci školní obce: Ladislav Rohlík – úředník cukrovaru, Jan Matějka – tovární dělník, Josef Bílek – vaříč cukru za obec Zaječice, Antonín Suchý – železniční zřízenec za obec Orel. Zástupci školy obecné: Anna Mikanová – učitelka, Jan Budínský – učitel, zástupci měšťanské školy Josef Lacina – odborný učitel.²⁴⁸

Vznik Protektorátu Čechy a Morava 16. března 1939 zastihl i přes mnohá úskalí v posledním půlroce školství v českých zemích na dobré úrovni. Protektorátní systém vzdělávání doznal velkých změn. Okupační správa se snažila o snížení kvality školství a jeho razantní omezení. Čekala jen na správné načasování a vhodnou záminku. Čím vyšší stupeň vzdělání, tím drastičtější omezení. Nejvíce to pocítily vysoké školy, které byly po demonstraci 15. listopadu 1939 na tři roky násilně uzavřeny. Skutečnost však byla zcela jiná, jelikož k jejich znovuotevření již nedošlo. Střední školství bylo v protektorátu dramaticky omezeno. Počet studentů klesl méně než na polovinu. Okupační orgány zasahovaly také do základního vzdělávání. V mnoha školách byly ubytovány jednotky wehrmachtu. Výuka německého jazyka se stala na všech stupních základního vzdělávání povinnou, a to od října 1939 na měšťanských a od května 1940 na obecních školách. Německý jazyk se vyučoval až osm hodin týdně. Došlo na revizi školních učebnic. Odstraněno bylo veškeré učivo nevyhovující nové politické orientaci. Ze všech tříd škol musely zmizet fotografie Eduarda Beneše a T. G. Masaryka. Vládní nařízení z dubna 1941 mělo téměř devastující účinek na úroveň základního vzdělávání. Měšťanská škola byla prohlášena za výběrovou, a tak do prvního ročníku mohlo nastoupit pouze 35 %

²⁴⁵ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany – dodatky, inv. č. 316, karton 29, zápisy schůzí obecního zastupitelstva 1932–1944.

²⁴⁶ Kronika města Slatiňan, s. 187.

²⁴⁷ Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. 2. vydání. Praha 2007, s. 371, 413.

²⁴⁸ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

absolventů škol obecných. To vše mělo za úkol jedinou věc – odepření vyššího vzdělání většině národa.²⁴⁹ Tato všechna opatření prováděná postupně měla jasně daný cíl, pomalou germanizaci školství a snižování vzdělanosti v českém národě.

Předzvěst špatných časů pro vzdělání se naplnila hned první školní rok, který byl zahájený za protektorátu. Školní rok 1939/1940 nebyl zahájen obvykle 1. září, ale až 1. října. Překážkou nebyl začátek války, ani opatření okupační správy, ale zákeřná dětská obrna, která se rozšířila v letních měsících ve Slatiňanech. Školní správa byla společná pro obě školy. Dlouholetý ředitel škol František Velínský odešel 31. březnu 1939 do výslužby. Na uvolněné místo ředitele byl dočasně jmenován Josef Bednář. Již v září 1939 ho nahradil učitel Antonín John.²⁵⁰ Koncem dubna posílil zdejší učitelský sbor odborný učitel Josef Lacina, který se do Slatiňan přestěhoval z Podkarpatské Rusy obsazené již maďarským vojskem.²⁵¹ V podstatě nenahraditelnou ztrátou pro zdejší školu se stal odchod odborného učitele Aloise Cinkána, který na podzim roku 1939 odešel do nového místa působení, a to do Chrastí. Alois Cinkán byl vzorný pedagog a sportovec. Těšil se velké úctě žáků i jejich rodičů. Zastával i funkci předsedy sportovního klubu, zasloužil se o vybudování sportovního hřiště a mnoho mladých přivedl ke sportu a k výborným sportovním výkonům.²⁵² Dostalo se mu i poděkování prostřednictvím Chrudimských novin, kde otištěný článek vyjadřuje nezměrnou úctu k tomuto charakternímu člověku. Nemalé zásluhy měl i v odboji, kde jeho jméno nesla slatiňanská okrsková skupina Obrany národa. Byl jejím vůdčím představitelem.

První znaky protižidovské diskriminace se objevily roku 1939, kdy Ministerstvo školství a osvěty zakázalo vyučovat židovským učitelům. O rok později se nesměli do českých škol přijímat židovští žáci.²⁵³ Protižidovská opatření se v obci dotkla jen jediného studenta bydlícího v obci. Židovská komunita v obci se počítala na jednotlivé občany a jediným dítětem školou

²⁴⁹ Jan B. UHLÍŘ, *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. 1. vydání. Praha 2008, s. 432–436.

²⁵⁰ Kronika města Slatiňan, s. 174.

²⁵¹ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

²⁵² Václav ŠTĚPÁNSKÝ, *Zprávy z kraje*, Chrudimské noviny, roč. 2, č. 44, 4. 11. 1939, s. 3.

²⁵³ Kronika města Slatiňan, s. 187–188.

povinným byl Bedřich Kraus, student místní měšťanské školy.²⁵⁴ Ani v okolních spádových obcích nebylo mnoho židovských obyvatel.

Následující školní rok přinesl újezdni školní radě nemalé starosti. Musela se vypořádat s mnohými potížemi, především se zajištěním paliva na zimu. Kvůli jeho fatálnímu nedostatku byly prodlouženy zimní prázdniny do 7. ledna a pololetní až do 3. března. Nepříjemnosti způsobilo také obsazení části školy Wehrmachtem.²⁵⁵ Školní rada musela žádat obec o poskytnutí nejméně dvou tříd na radnici. Uvolněná byla velká zasedací místnost na radnici, kde se začalo ihned s výukou.²⁵⁶ Změna na místě ředitele školy nastala i v tomto roce, kdy odešel do výslužby Antonín John a definitivním ředitelem školy se stal od 1. července 1940 Josef Bednář.²⁵⁷ Ten zastával úřad až do letních měsíců roku 1942, kdy odešel do výslužby. Za Josefa Bednáře škola dosáhla největšího počtu žáků a tříd. Josefovi Bednářovi poděkovali obyvatelé článkem otištěným v Chrudimských novinách. Článek vyzdvihl jeho organizační a učitelské schopnosti, přátelský přístup i jeho činnost hudební, pěveckou a dirigentskou. Na jeho místo byl jmenován zastupující ředitel Josef Jebas.²⁵⁸ Časté střídání ředitelů nepřinášelo v této pohnuté době klid do učitelského sboru. Nelehká finanční situace školy nevytvářela dobré zázemí pro žáky. Došlo ke zvýšení školného na jednoročním kurzu, který se stával pro vzrůstající náklady nerentabilní. Náklady vzrostly na 17 000 korun a školné pokrývá jen zanedbatelnou část. Školné vzrostlo ze 100 korun na 200 korun.²⁵⁹ Také revize učebnic a knih zvyšovala náklady na výuku jak pro žáky, tak pro školu.²⁶⁰

Nelehká životní situace mnohých žáků a nemožnost zlepšení stavu jejich situace, vedla ke vzniku rodičovského sdružení při místní škole. Na podporu chudých žáků shromáždilo sdružení 2 500 korun a zavedlo stravovací akce pro nejpotřebnější žáky, kteří čtyřikrát týdně dostávali polévku. Ti nejhudší také oblečení a prádlo.²⁶¹ Předsedou rodičovského spolku se stal Josef Linhart – krejčí

²⁵⁴ Milan VOREL. *Pietní místo obětem nacismu ve Slatiňanech 1939–1945*, Chrudimské vlastivědné listy, 8, 1999, č. 5, s. 9–10.

²⁵⁵ Kronika města Slatiňan, s. 187–188.

²⁵⁶ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 20, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1940.

²⁵⁷ Kronika města Slatiňan, s. 187–188.

²⁵⁸ Václav ŠTĚPÁNSKÝ, *Slatiňany*, Chrudimské noviny, roč. 5, č. 28–29, 8. 8. 1942, s. 4.

²⁵⁹ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 20, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1940.

²⁶⁰ Tamtéž.

²⁶¹ Kronika města Slatiňan, s. 187–188.

a sdružení mělo přes tři sta členů.²⁶² Stravovací akce měla velký ohlas mezi místními obyvateli a ukazovala na velkou solidaritu občanů s potřebnými a ulehčovala těžký život žáků nemajetných rodičů.

S pokračující válkou se prohloubilo odnárodnění a výuka probíhala v duchu budoucí germanizace. V roce 1942, kdy stanul v čele Ministerstva školství a národní osvěty Emanuel Moravec, tyto tendence ještě vzrostly. To se projevilo i zrušením místních školních rad a místních školních výborů v roce 1943.²⁶³ Germanizace dolehla také na učitele. Všichni učitelé byli nuceni podstoupit kurs německého jazyka a zkoušky. Učitelé, kteří zkoušky nesložili, dostávali prozatím odklad ke zdokonalení jazyka. Žáci museli zpívat hymnu třetí říše „*Deutschland, Deutschland über alles*“. I nátlak v podobě povinného sběru různých léčivých bylin, papíru a jiných surovin, zvětšoval odpor proti všemu německému. Další, i když zprvu jen kosmetickou změnou, bylo přejmenování Měšťanské újezdni školy na školu hlavní. Následující školní rok 1943/1944 nastal razantní pokles žáků na škole hlavní.²⁶⁴ Pokles byl zapříčiněn vládním nařízením z roku 1941, kdy se škola hlavní stala školou výběrovou a musela omezit přijímání žáků.

Dodávky uhlí v zimních měsících 1942/1943 poklesly natolik, že vánoční prázdniny se prodloužily až do 3. března. A školní rok do 9. července.²⁶⁵ Tíživý nedostatek paliva se obec pokusila částečně řešit těžbou dřeva v obecních lesích.²⁶⁶ Díky tomuto opatření se situaci s palivem podařilo stabilizovat, ale zdroje z obecních lisů byly omezené.

Jednou z posledních obtíží, se kterou se museli učitelé i žáci vyrovnat bylo zabránění školní budovy německou armádou v roce 1944. Ta si zde vybudovala kasárny, jež opustila až v květnu 1945. Tato nepříjemná událost poznamenala výuku natolik, že hrozilo dramatické omezení školní výuky. Obec usilovala alespoň o částečné uvolnění školní budovy pro výuku, ale bohužel k tomu nedošlo. Vyučování proto probíhalo improvizovaně na sále a v přilehlých místnostech hostince pana Konráda, v budově obecního úřadu a v sokolovně, jež

²⁶² SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 16752, karton 1141, valné hromady spolků, výnosy k jednotlivým spolkům 1937–1944.

²⁶³ Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. 2. vydání. Praha 2007, s. 371, 413.

²⁶⁴ Kronika města Slatiňan, s. 201, 219.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 201.

²⁶⁶ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany – dodatky, inv. č. 316, karton 29, zápisy schůzí obecního zastupitelstva 1932–1944.

byla na konci války také obsazena.²⁶⁷ Školní výuka nemusela být přerušena a pro mnohé žáky bylo vyučování v prostorách hostince a sokolovny příjemným rozptýlením. Těživá situace dolehla i na učitelský sbor, který se nacházel v rozkladu a nemohl řádně zabezpečit výuku, neboť několik učitelů bylo totálně nasazeno na manuální práce a někteří i do Německa. Ke konci války nastal všeobecný nedostatek papíru a žáci museli psát na břidlicové tabulky.²⁶⁸ Svízelná situace téměř znemožňovala vyučování, nedostatek učebních pomůcek, uhlí i velká absence učitelského sboru se odrážela na kvalitě i rozsahu výuky.

Školní vyučování bylo přerušeno až v roce 1945 během květnových událostí. Školní budova přežila válku i dramatické květnové dny ve Slatiňanech bez větších škod.²⁶⁹ Školní výuku poznamenala germanizace, důsledné odstranění všeho, co připomínalo Československou republiku a její demokratický systém a celková snaha okupačních orgánů o snížení vzdělanosti českého národa. Kvalitu výuky snižoval všeobecný nedostatek uhlí, který vedl ke každoročnímu prodlužování zimních prázdnin. Celkovou situaci ve školství zhoršoval i zásobovací systém. Neustále snižování přídělových dávek vedlo ke zvýšené nemocnosti žactva.

Tabulka č. 7

Počty žáků, učitelů a tříd na obecní a újezdni škole 1938–1945.²⁷⁰

Školní rok	Obecná škola			Újezdni měšťanská škola/Hlavní škola		
	žáci	učitelé	třídy	žáci	učitelé	třídy
1938/1939 ²⁷¹	579 žáků, 15 tříd, 22 učitelů					
1939/1940	285	14	10	333	14	9
1940/1941	279	13	10	359	13	10
1941/1942	285	9	10	333	14	9
1942/1943	260	-	7	413	-	10
1943/1944	256	-	6	328	-	7
1944/1945	264	-	7	291	-	8

²⁶⁷ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany – dodatky, inv. č. 316, karton 29, zápisy schůzí obecního zastupitelstva 1932–1944.

²⁶⁸ Kronika města Slatiňan, s. 226–230.

²⁶⁹ Tamtéž, 231.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 174, 187–188, 201, 215–216, 219, 221.

²⁷¹ Počty žáků, učitelů a tříd jsou uvedeny pro obě školy působící ve Slatiňanech.

Jednou z každoročně závazných činností školní rady bylo sestavit rozpočet obecné a měšťanské újezdní školy. Sestavený rozpočet předkládala obecnímu zastupitelstvu ke schválení. Obecní zastupitelstvo obce schvalovalo schodek připadající na Slatiňany.²⁷² Za války rozpočet obecné školy vzrůstal pozvolným tempem. Změna nastává v roce 1942, kdy vzrůstá o třetinu a tuto výši si udržuje až do konce války. Schodky rozpočtu obecné školy hradily zhruba z 90% Slatiňany, zbytek schodku připadl na obce spádové oblasti školy. Financování újezdní měšťanské školy bylo jiné. Na školní újezd připadala jedna třetina schodku, o tu se zhruba na půl dělily Slatiňany a obce spádové oblasti újezdní školy. Zbylé dvě třetiny hradil zemský úřad. V roce 1940 je zrušeno placení části schodku zemským úřadem²⁷³ a od roku 1941 zaplatily celý schodek Slatiňany a spádové obce zhruba na půl.²⁷⁴ Tímto opatřením se schodek školy během války téměř zdvojnásobil a obce musely šahat hlouběji do obecních rozpočtů. Přes veškeré finanční náklady spojené s provozem školy se obecní zastupitelstvo při hlasování o výši nákladů školy nepokusilo o jejich snížení a vždy je jednomyslně odsouhlasilo.

Ve Slatiňanech byla také provozována soukromá mateřská školka, která našla zázemí v klášteře školských sester. Školka byla zřizována a financována Kongregací školských sester. Do školky docházelo průměrně 35 dětí. Řádové sestry v neděli pořádaly besídky a loutková představení pro děti ze školky a sirotčince.²⁷⁵ Nezištnou pomocí sester místním pracujícím bylo zřízení bezplatné opatrovny pro děti, kterou využívali rodiče při sezónních pracích na poli. Opatrovna se velmi osvědčila a pro velkou návštěvnost byla provozována po řadu let.²⁷⁶ Řádové sestry nacházely v činnosti s dětmi své uplatnění a mohly je i vzdělávat. Těmito službami se řádové sestry zapojovaly do společnosti a nestaly se její nepotřebnou částí.

²⁷² SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 19, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1939.

²⁷³ Kronika města Slatiňan, s. 184–185.

²⁷⁴ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 21, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1941.

²⁷⁵ Kronika města Slatiňan, s. 174.

²⁷⁶ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 262, karton 21, ostatní spisový materiál 1943.

Tabulka č. 8

Rozpočty obecní školy 1939–1944.

	Rozpočet	Příjmy	Schodek hrazený Slatiňany	Schodek hrazený újezdními obcemi
1939 ²⁷⁷	22 713 K	3 830 K	17 305 K 50 h	1 577 K 50 h
1940 ²⁷⁸	25 713 K	384 K	22 698 K 28 h	2 630 K 72 h
1941 ²⁷⁹	25 127 K 81 h	430 K	21 362 K 81h	3 335 K
1942 ²⁸⁰	33 336K 66h	1 154K	28 922 K	3 190 K 66 h
1943 ²⁸¹	32 100 K	489 K	29 279 K 66 h	2 331 K 34 h
1944 ²⁸²	34 860 K	440 K	31668 K	2752 K

Tabulka č. 9

Rozpočty měšťanské újezdni školy 1939–1944.

	Rozpočet	Příjmy	Schodek hrazený Slatiňany	Schodek placený újezdními obcemi
1939 ²⁸³	28 040 K	495 K	5 580 K 35h	-
1940 ²⁸⁴	34 710 K	495 K	6 237 K 70h	5 167K 50h
1941 ²⁸⁵	49 917 K 50 h	2 915 K	23 834 K	23 168 K 50 h
1942 ²⁸⁶	44 552 K 64 h	17 537 K 79h	15 884 K 55h	11 130K30h
1943 ²⁸⁷	42 460 K	616 K	27 633K 28h	14 210K 72h
1944 ²⁸⁸	40 716 K	560 K	26 651 K	13 505 K

²⁷⁷ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 19, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1939.

²⁷⁸ Kronika města Slatiňan, s. 184–185.

²⁷⁹ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 21, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1941.

²⁸⁰ Kronika města Slatiňan, s. 213–215.

²⁸¹ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany – dodatky, inv. č. 316, karton 29, zápisy schůzí obecního zastupitelstva 1932–1944.

²⁸² SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 24, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1944.

²⁸³ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 19, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1939.

²⁸⁴ Kronika města Slatiňan, s. 184–185.

²⁸⁵ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 21, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1941.

²⁸⁶ Kronika města Slatiňan, s. 213–215.

²⁸⁷ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany – dodatky, inv. č. 316, karton 29, zápisy schůzí obecního zastupitelstva 1932–1944.

²⁸⁸ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 24, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1944.

5. Kultura a spolkový život

Česká kultura reagovala na okupaci a následující tlak vlnou vlastenectví a historismu. Důraz byl kladen na návrat ke kořenům národa, k velkým národním postavám a na dodržování tradic. Vyšlo mnoho nových i nově vydaných historických knih, jenž měly národu připomenout slavnou historii a vzpřímit hlavu. Ale i druhá strana této doby nechala o sobě slyšet. Stoupaly překlady německých knih a práce aktivistických novinářů. Změnilo se i spektrum vydávaných a prodávaných knih. Zakázány byly knihy protiněmecké, prozápadní s komunistickými tématy, knihy exilových spisovatelů i knihy vyzdvihující první republiku a její osobnosti. Do konce války přestalo vycházet 85% periodik vydávaných v protektorátu.²⁸⁹

Divadelní scéna zažívala také návrat k národním tématům. Mnoho her od domácích i zahraničních autorů mělo komediální nádech. Cenzura postihovala téměř všechny hry, které se buď jen zmiňovaly o nějakém tématu nevyhovujícím době. Kinematografie zaujala pozici, která odváděla protektorátního občana od reality všedního dne. Protektorát se stal významným producentem filmů v třetí říši. Filmový průmysl byl pevně svázán nařízením cenzury, ale přesto produkoval filmy slušné kvality.²⁹⁰

Kulturní život ve Slatiňanech v období okupace neutichl. V červnu 1939 se konala devátá staročeská pouť ve Slatiňanech. Pout'ová zábava proběhla v neděli 18. června v hostinci Františka Mencla, k tanci hrál Jazz Františka Remše.²⁹¹ Ve Slatiňanech se konala krojová veselice inspirovaná zájezdem moravských Slováků do Chrudimi. Tento zájezd spustil po okolních vesnicích lavinu krojovaných veselíc či českých besed. Ve Slatiňanech nemohli zůstat pozadu a místní organizace národního Souručenství uspořádala veselici v sobotu 3. února 1940 v místní sokolovně. Veselice se zúčastnilo na dvě stě krojovaných osob. I kapela se oblékla do krojů. Největší zájem vzbudila Česká beseda, v takovémto prostředí se cítili všichni jako doma.²⁹² Veselice v národních krojích probouzela v zúčastněných národní cítění a vzdor proti okupantům.

²⁸⁹ Jan B. UHLÍŘ, *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. 1. vydání. Praha 2008, s. 439–446.

²⁹⁰ Tamtéž, s. 439–446.

²⁹¹ Redakční zkratka „JR“, *Pout'ová taneční zábava*, Chrudimský kraj, roč. 28, č. 12, 10. 6. 1939, s. 5.

²⁹² Redakční zkratka „N“, *Zprávy z kraje*, Chrudimské noviny, roč. 3, č. 6, 10. 2. 1940, s. 3.

V obci fungoval spolek veřejné osvětové služby, který zaručoval výchovu na poli kulturně-politickém. Předsedou se stal Václav Kotěra – inspektor drah v. v., zástupcem Josef Látal – řídící učitel v. v., jednatel Jiří Voříšek – odborný učitel, spolupracovníci Josef Lacina – odborný učitel, Marie Čermáková – učitelka. Tyto osoby měly zaručovat kulturně-politickou výchovu, jejich politické smýšlení mělo být v souladu s politickými názory státního prezidenta Emila Háchy. V obci se uskutečňovaly přednášky veřejné osvětové služby „*Češi a dnešní boj, Bolševismus nepřítel světa*“. Přednášelo se na sále biografu. Účast obyvatelstva byla jakoby dobrovolná, avšak povinná. Další propagační akcí veřejné osvětové služby a obce se stalo páté výročí vzniku protektorátu. V bývalé sokolovně proběhl program, který byl laděn hudebně, pouze s jedním mluveným projevem J. Jehličky. Zazněly skladby od Antonína Dvořáka, Ludvika van Beethovena, Johana Sebastiana Bacha, J. B. Foersera. Celý večer zakončila hymna v podání žáků hlavní školy. Některé skladby zpěvem doprovodil sbor divadelního spolku Vrchlický. Účast na oslavě byla vysoká, neboť jen místní cukrovar měl rezervováno 50 vstupenek, továrna na umělá hnojiva osm a vedení dvora 21 vstupenek.²⁹³

Spolková činnost ve Slatiňanech byla na vysoké úrovni a převyšovala maloměstské poměry. Působilo zde mnoho organizací a sdružení, které se věnovaly velké škále zájmů a činností. Některé spolky prožívaly období svého rozkvětu.

Tělovýchovná jednota Sokol měla v obci dlouholetou tradici.²⁹⁴ Po celé období své existence rozvíjela svou činnost a neustále si stanovovala nové cíle své práce.²⁹⁵ Zakládala si na tělovýchově, její heslo znělo „*ve zdravém těle, zdravý duch*“.²⁹⁶ Mimo cvičební činnosti se místní členové věnovali i odbíjené a lehké atletice. V místní sokolovně se konala pravidelná cvičení a vzdělávací besídky,²⁹⁷ které se věnovaly tělovýchově.²⁹⁸ Pravidelná byla cvičení tělovýchovné akademie,

²⁹³ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 263, karton 21, ostatní spisový materiál 1944.

²⁹⁴ Sokol ve Slatiňanech vznikl roku 1910.

²⁹⁵ Roku 1935 došlo ke stavbě nové sokolovny, jejímž architektem se stal místní stavitel Gustav Schmoranz, místní cvičenci se vždy účastnili všesokolských sletů.: Kronika města Slatiňan, s. 176, 188.

²⁹⁶ Zdeněk KARNÍK, *Malé dějiny československé (1867-1939)*. 1. vydání. Praha 2008, s. 198.

²⁹⁷ Kronika města Slatiňan, s. 202, 204, 205.

²⁹⁸ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 21, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1941.

kterých se většinou účastnily všechny věkové skupiny cvičenců.²⁹⁹ Funkci starosty vykonával František Herold – administrativní úředník. Členská základna Sokola se rozrostla na začátku války na 269 členů, a to 181 mužů a 88 žen. Aktivně cvičilo pouze 24 mužů a 23 žen, v dorostu a žactvu 63 chlapců a 82 dívek. Zdejší jednota se snažila jít s dobou a provozovala moderně vybavené kino otevřené v létě 1938 s 370 místy k sezení. V průběhu války kapacita vzrostla na 400 míst.³⁰⁰ Pravidelně třikrát týdně probíhala biografická představení s vysokou návštěvností. Po vzniku protektorátu se zúžilo spektrum promítaných filmů, byly vyřazeny všechny filmy s nevhodným obsahem a návštěvníky často masírovala německá propaganda o úspěších německé branné moci.³⁰¹ Mezi promítané filmy patřily vynikající komedie a melodramata jako „*První políbení, Kříž u potoka, Škola základ života, Poslíček lásky, Jedna z milionu*“, válečný film „*Zborov*“ a dokumentární snímky „*Boje o život, Hora volá*“.³⁰² Kino spravoval odbor tělovýchovné jednoty nazvaný „Bio Sokol Slatiňany“. Předsednictví vykonával ing. Bedřich Potůček – ředitel továrny.³⁰³ Sokol věnoval pozornost i divadlu. V místní sokolovně pořádal řadu divadelních představení. Na Boží hod velikonoční 1939 sehrála jednota sokolu divadelní veselohru „*Poslední muž*“ od F. X. Svobody³⁰⁴ a v listopadu 1940 operetu „*Ta naše písnička česká*“.³⁰⁵ V období od února do března 1941 proběhlo divadelní představení „*Čechy krásné, Čechy mé*“. Z představení byly samozřejmě vyloučeny pasáže neodpovídající době.³⁰⁶ Jednota sokolu nezapomínala ani na nejmenší diváky, pro které připravila dětské odpoledne pod názvem „*Dětské radovánky*“³⁰⁷ a sérii loutkových představení „*Panoš Jiří, Žádost kmotra Jahelky, Kašpárek na posvícení, Kašpárek doktorem a Krakonošova nadílka*“. Poslední dvě zmíněné postihla dost obsáhlá cenzura. Přestože se jednalo o pohádky, zdál se jejich obsah závadný a nakažlivý. Všechna představení se konala v sokolovně. Sokol pořádal i

²⁹⁹ Redakční zkratka „TNS“, *Sokolská hlídka*, Chrudimské noviny, roč. 3, č. 46, 16. 11. 1940, s. 3.

³⁰⁰ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 16752, karton 1141, valné hromady spolků, výnosy k jednotlivým spolkům 1937–1944.

³⁰¹ Kronika města Slatiňan, s. 188, 202, 205.

³⁰² Redakční zkratka „TNS“, *Sokolská hlídka*, Chrudimské noviny, roč. 2, č. 44, 4. 11. 193, s. 4.

³⁰³ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 16752, karton 1141, valné hromady spolků, výnosy k jednotlivým spolkům 1937–1944.

³⁰⁴ Redakční zkratka „SOK“, *Zprávy z kraje*, Chrudimské noviny, roč. 2, č. 13, 1. 4. 1939, s. 3.

³⁰⁵ Redakční zkratka „EŠTE“, *Sokolská hlídka*, Chrudimské noviny, roč. 3, č. 43, 26. 10. 1940, s. 4.

³⁰⁶ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

³⁰⁷ Redakční zkratka „SOK“, *Zprávy z kraje*, Chrudimské noviny, roč. 2, č. 5, 4. 2. 1939, s. 4.

taneční zábavy, které zpestřily všední život občanů a staly se i zdrojem financí pro místní sdružení.³⁰⁸ Musely být však dodrženy předem stanovené podmínky. A to dodržení pořádku a veřejného klidu, policejní hodiny, předložené vstupenky, zaplacený poplatek a dodržení zatemnění.

I na sokolské hnutí dolehla zlá doba zapříčiněná aktivitou jeho členů v odboji. Již v dubnu 1941 kolovaly zvěsti o zásahu okupační správy do života sokolské organizace. 13. dubna provedla okupační správa spolu s protektorátními úřady soupis veškerého movitého a nemovitého majetku zdejší organizace a zábor sokolovny. Tato událost znamenala zastavení činnosti zdejší sokolské organizace jak tělovýchovné, tak kulturní, ale hlavně mravní a vzdělávací.³⁰⁹ Došlo i na přejmenování kina na „*Bio Slatiňany*“.³¹⁰ Do čela kina byl postaven zvláštní pověřenec říšskoněmecké správy a následné snížení návštěvnosti na sebe nedalo dlouho čekat.³¹¹ Konečnou tečkou za činností České obce sokolské se stal 9. říjen 1941, kdy došlo k rozpuštění organizace a zabavení veškerého jejího majetku. Sokol jako organizace byla nacisty rozpuštěna. Československá obec sokolská v boji s fašismem obstála čestně a splnila svou občanskou a mravní povinnost. Mnoho sokolů se zapojilo i do protifašistického odboje a mnozí za to zaplatili životem.³¹²

O sportovní vyžití se nestaral v obci jen sokol, ale i sportovní klub založený v roce 1920. Nevěnoval se jen kopané, ale postupem času také volejbalu a ostatním míčovým hrám. Za okupace byl založen oddíl lehké atletiky, jenž zaznamenal veliké úspěchy. Kopané se věnovalo okolo 40 členů. Na fotbal docházelo mnoho zdatných sportovců, avšak neměli své vlastní fotbalové hřiště. Hrál se na prostranství při hlavní silnici u Škrovádu, které bylo pronajaté od pana Vrtala ze Škrovádu.³¹³ Sportovní klub byl nespokojený se stávající situací a rozhodl se najít nové pozemky k vybudování důstojného zázemí pro svou činnost. Rozhořela se jednání se zástupci obce. Ti nabídli zprostředkování pozemků pana Černého, který souhlasil s pronájmem pozemku o rozloze 4–5 korců. Sportovní klub však potřeboval alespoň 9 korců, aby mohlo být postaveno i

³⁰⁸ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

³⁰⁹ Kronika města Slatiňan, s. 202, 204.

³¹⁰ SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 16 445, karton 1096, Tělocvičná jednota Sokol Slatiňany 1937–1944.

³¹¹ Kronika města Slatiňan, s. 205.

³¹² Zora DVOŘÁKOVÁ, *T. G. Masaryk, Sokol a dnešek*. Praha 1991, s. 39.

³¹³ Kronika města Slatiňan, s. 176, 189, 205, 233.

dětské hřiště s příslušenstvím. Proto se do konce války se stavbou nového hřiště nezačalo.³¹⁴

Funkci předsedy sportovního klubu po dlouhá léta zastával Alois Cinkán – odborný učitel.³¹⁵ Po odchodu Aloise Cinkána se novým předsedou klubu stal Čeněk Štursa, který byl posléze vystřídán Antonínem Tichým – advokátním koncipientem ve Slatiňanech. Sportovní klub měl širokou sportovní základnu opírající se o 146 členů,³¹⁶ která se ještě rozrostla po zakázání Tělovýchovné jednoty Sokol na 250 členů, z toho bylo 60 aktivních sportovců.³¹⁷

I když odbor lehké atletiky byl založen až v roce 1941, zaznamenal výborné výsledky. Jeho největší nadějí byli dorostenci Modráček a Smola, kteří uspěli v trojboji. Lehká atletika měla jen 18 činných členů, z toho 14 dorostenců ale jejich výkony v roce 1942 předčily všechna očekávání.³¹⁸ Dorostenci lehké atletiky se stali vítězi župního mistrovství konaného v Přelouči. Šlo o pětičlenné družstvo v sestavě Modráček, Kouřílek, Koubek, Culek a Smola. Zvítězilo nad početnějšími týmy z Pardubic, Hradce Králové, Chocně, Náchoda a Přelouče. Největší podíl na vítězství měli Modráček s Kouřílkem. Družstvo vyhrálo štafetu na 4x60m, sprint na 60m, vrh koulí, hod diskem, hod oštěpem. Tři závody ovládl famózní Modráček.³¹⁹ Dorostenci zvítězili i v mnoha dalších závodech toho roku. Vrcholem bylo mistrovství Čech, kde se dorostenci neztratili a potvrdili vůdčí pozici v župě. Získali dvě druhá, dvě třetí a dvě pátá místa. Oporou týmu se stal opět Modráček.³²⁰

Sportovní klub, jako každý správný spolek, pořádal i kulturní akce. Každoročně pořádal sportovní věneček v hospodě u Menclů či u pana Konráda, z jehož výtěžku financoval provozní náklady.³²¹

V obci působilo mnoho spolků a zařízení zaměřených na vzdělání a kulturní využití občanů. Jedním z nejstarších byla veřejná obecní knihovna, která byla

³¹⁴ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany – dodatky, inv. č. 316, karton 29, zápisy schůzí obecního zastupitelstva 1932–1944.

³¹⁵ Kronika města Slatiňan, s. 176, 189.

³¹⁶ SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937-1945, inv. č. 16752, karton 1141, valné hromady spolků, výnosy k jednotlivým spolkům 1937–1944.

³¹⁷ Kronika města Slatiňan, s. 205, 233.

³¹⁸ Redakční zkratka „NL“, *Zprávy z kraje*, Chrudimský kraj, roč. 30, č. 23, 22. 11. 1941, s. 3.

³¹⁹ Redakční zkratka „Ř“, *Slatiňany*, Chrudimské noviny, roč. 5, č. 30, 15. 8. 1942, s. 3.

³²⁰ Redakční zkratka „MIR“, *Zprávy z kraje*, Chrudimské noviny, roč. 5, č. 34, 12. 9. 1942, s. 4.

³²¹ Redakční zkratka „NL“, *Různé zprávy*, Chrudimský kraj, roč. 28, č. 3, 4. 2. 1939, s. 6.

otevřena již v březnu 1888.³²² Její správou byli pověřeni tzv. komité.³²³ Knihovna našla zázemí ve dvou velkých místnostech zvýšeného přízemí radnice. Knihovnu spravoval Leopold Hájek – strojní zámečnick ve Slatiňanech. V roce 1939 obsahoval její fond 2 500 svazků knih domácí i zahraniční literární tvorby. Vedle soudobé literatury i svazky staršího data vydání. Čtenáři vyhledávali především autory jako Alois Jirásek, Zikmund Winter, Karel Václav Rais a jiné. V těžkých dobách pro národ plnila místní knihovna kulturní poslání a povznesení národního ducha. Roku 1940 německé správní orgány nařídily z knihovny odstranit knihy, které neodpovídaly novému státoprávnímu zřízení.³²⁴

Čtenářská beseda byla nejstarším slatiňanským spolkem.³²⁵ Pravidelně odebírala mnohé odborné časopisy a kupovala kvalitní knihy. Také společně s pěveckým sdružením pořádala koncerty a besídky. V roce 1939 měla přibližně sedmdesát členů. Jejím předsedou byl Ferdinand Fechtner – vrchní poštovní mistr ve výslužbě. Čestnými členy se stali Jaroslav Vrchlický a Svatopluk Čech. Během války došlo k omezení a zákazu vydávání řady českých časopisů a knih. Čtenářská beseda nemohla plně fungovat a svým členům neměla co nabídnout. Besídky byly pořádány jen zřídkka.³²⁶ Na jaře 1942 se konala valná hromada, na které proběhla volba předsedy a dalších představitelů besedy. Předsedou byl zvolen Ferdinand Fechtner.³²⁷

Pěvecký sbor se v obci skládal ze dvou těles. Pěvecké sdružení ve Slatiňanech založil pan učitel Šafr a scházelo se k pravidelným zkouškám každou středu v obecné škole. Druhým tělesem bylo hudební sdružení pod vedením industriální učitelky Bohumily Krčmářové a zkoušky se konaly ve čtvrtek v hostinci U Fendrichů. Obě sdružení se připojila ke Čtenářské besedě a na počátku války mělo hudební sdružení 23 členů a pěvecké sdružení 20 členů. Zpočátku i přes válečné období zdárně rozvíjely svou činnost, pořádaly koncerty, zpívaly při významných událostech v obou slatiňanských kostelech. Zaznívala díla hlavně českých autorů: Bedřicha Smetany, Karla Bendla, Arnošta Prause. Dirigentem byl Josef Bednář –

³²² SOkA Chrudim, fond Archiv spolků a bratrstev okresu Chrudim, Veřejná knihovna Slatiňany inv. č. 1, karton I, jednatelská zpráva 1888.

³²³ SOkA Chrudim, fond Archiv spolků a bratrstev okresu Chrudim, Veřejná knihovna Slatiňany inv. č. 3, karton I, jednatelská zpráva 1891.

³²⁴ Kronika města Slatiňan, s. 174, 188.

³²⁵ Vznikla již v roce 1893.: Kronika města Slatiňan, s. 23.

³²⁶ Kronika města Slatiňan, s. 175, 188, 203.

³²⁷ SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 16752, karton 1141, valné hromady spolků, výnosy k jednotlivým spolkům 1937–1944.

ředitel školy. Situace se změnila v roce 1940, kdy se konalo jen několik zpívání v místních kostelech. Pěvecké sdružení v jeho činnosti neustále omezovaly úřady, nekonaly se ani nezbytně nutné zkoušky. Nadále nebylo v silách sboru udržet alespoň částečnou činnost, a proto byl sbor v roce 1941 rozpuštěn.³²⁸

Jednu z největších zásluh na rozvoji kultury za války měl divadelní spolek. Divadlo nacházelo v obci mnoho věrných diváků a časté hostování cizích souborů přispívalo ke zvyšování kvality představení. V roce 1939 ve Slatiňanech nepůsobil žádný divadelní spolek, nýbrž skupina divadelních nadšenců, kteří zřídka zahráli divadelní představení českých i zahraničních autorů. K založení řádného divadelního spolku došlo až na konci roku 1941, i přes odpor okupačních orgánů, které usilovaly o potlačení všeho českého. Divadelní spolek Vrchlický měl širokou členskou základnu, která čítala 87 členů. Bohumil Černý – úředník cukrovaru se stal ředitelem a Josef Mušek režisérem. První divadelní představení se uskutečnilo v hostinci U Menclů 22. března 1942. Symbolicky byla zahrána hra od Jaroslava Vrchlického „*Noc na Karlštejně*“,³²⁹ za částečné cenzury, která z textu odstranila pronárodní a německé texty.³³⁰ Pro velký úspěch divadelníci nacvičili další čtyři hry domácích i cizích autorů.³³¹ Texty byly opět upraveny, aby vyhověly cenzuře.³³² Po krátké čtyřměsíční přestávce ochotníci představili novou hru ze soudobého Španělska „*V nížině*“ od Angela Guimera. Představení konané na sále v hospodě u Menclu ovlivnila bouře s průtrží deště, která zapříčinila výpadek elektrického proudu, díky čemuž byl sál obsazený jen ze dvou třetin. Herecké výkony předčily očekávání.³³³ Následující rok měla být sehrána celá řada divadelních představení: „*Zámecké strašidlo*“ od Maxe Halbeha, „*Právo na Hřích*“ od Viléma Werhera, „*Hvězdy nad hradem*“ od K. K. Karpaty, „*Proud, Strídavě oblačno*“ od Vlasty Petrovičové. Ale nebyla povolena pro přílišnou závadnost textu, nebo původ autora. Jedinou divadelní hrou povolenou byl „*Blázinec v prvním poschodí*“ od F. F. Šamberk samozřejmě s částečnou

³²⁸ Kronika města Slatiňan, s. 86, 175, 188, 203.

³²⁹ Tamtéž, s. 175, 189, 203.

³³⁰ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 261, karton 20, ostatní spisový materiál 1942.

³³¹ Kronika města Slatiňan, s. 203, 216, 219.

³³² SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 261, karton 20, ostatní spisový materiál 1942

³³³ Redakční zkratka „MIR“, *Zprávy z kraje*, Chrudimské noviny, roč. 5, č. 34, 10. 9. 1942, s. 2.

cenzurou textu.³³⁴ V letech 1943–1944 sehráli ochotníci několik divadelních představení v hostince U Menclů a v místní sokolovně. V lednu 1942 vznikl při divadelním spolku pěvecký odbor. Následující rok byl založen odbor mladých, který pořádal zábavné večery.³³⁵ Divadelní soubor i v období války prožíval rozkvět, který přibrzdila přílišná cenzura a neustálé zákazy her nepoplatných době.

Ke zpestření kulturního života v obci pomáhaly cizí divadelní soubory. Např. divadelní společnost ředitele Josefa Koziny řízená Josefem Bubeníkem. Společnost odehrála řadu představení a místní obyvatelstvo bylo nadšené vysokou úrovní a výpravností her.³³⁶ Hostovalo zde v září 1942 i Divadlo orlických měst. Sehrálo několik představení „*Isabela Španělská, Dědictví, Pasekáři*“. Návštěvnost prvního představení byla velmi nízká, přesto herci podali výborný výkon.³³⁷

Před válkou zapustil ve Slatiňanech kořeny Národní spolek sběratelů poštovních známek.³³⁸ Prvním předsedou se stal Čeněk Jirásek, později vystřídaný Vincencem Jiráskem – holičem. Ve spolku působilo 41 členů.³³⁹ Výstava krajinářských poštovních známek pořádaná 22. až 29. června 1941 v sokolovně měla velkou návštěvnost a kladný ohlas. Vystavovali zde domácí i cizí sběratelé, vystavené exponáty dosahovaly velké hodnoty. K výstavě vydali katalog, upomínkové aršíky s potiskem na motivy slatiňanské obory, dopisnice a obálky s vyobrazením zdejšího kostela a zámku. Ústřední spolek českých filatelistů ocenil vzorovou práci s filatelistickou mládeží.³⁴⁰ Spolek umožnil členům vykonávat spolkovou činnost minimálně zatíženou různými omezeními.

To samé nabízely spolky věnující se chovu drobného zvířectva či rybaření. V druhém roce války zahájil činnost spolek chovatelů drobného hospodářského zvířectva. Na stavující schůzi byl zvolen předsedou spolku Ladislav Hauser –

³³⁴ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 262, karton 21, ostatní spisový materiál 1943

³³⁵ Kronika města Slatiňan, s. 203, 216, 219.

³³⁶ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 261, karton 20, ostatní spisový materiál 1942

³³⁷ Redakční zkratka „JKA“, *Zprávy z kraje*, Chrudimské noviny, roč. 5, č. 36, 26. 9. 1942, s. 2.

³³⁸ Spolek sběratelů poštovních známek byl založen 1936.: SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 16752, karton 1141, valné hromady spolků, výnosy k jednotlivým spolkům 1937–1944.

³³⁹ SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 16752, karton 1141, valné hromady spolků, výnosy k jednotlivým spolkům 1937–1944.

³⁴⁰ Kronika města Slatiňan, s. 189, 203.

komisař finanční správy. Ale vzápětí byl nahrazen Ladislavem Rohlíkem – úředníkem cukrovaru. Spolek se zabýval chovem čistokrevných králíků. Členská základna se během jednoho roku rozrostla na 175 členů.³⁴¹ V září 1940 se konala první výstava spolku, která v hostinci u Pelclů probíhala dva dny. Výstava se věnovala králíkům, holubům, drůbeži a drobnému hospodářskému zvířectvu.³⁴² Výstava měla velký ohlas u obyvatelstva. Dorazilo na ni okolo 2 000 osob. Takovou návštěvnost vedení spolku neočekávalo³⁴³ a rozhodlo se uspořádat v červnu 1941 druhou výstavu. Ta proběhla na sokolském cvičišti.³⁴⁴ Následovala výstava čistokrevných králíků v hostinci u Capoušků.³⁴⁵ V roce 1942 vznikl Spolek chovatelů výstavních a užitkových holubů.³⁴⁶

Rybářský spolek zahájil svou činnost až v roce 1941. Ihned od začátku začal usilovat o pronájem veškeré vodní plochy v katastru obce. Nehodlal se smířit s polovičním řešením, jako byl pronájem jen části vod, protože jako řádný hospodář se musel starat o veškeré vodní plochy. Obec souhlasila s pronájmem celého úseku řeky Chrudimky za 300 korun.³⁴⁷ Spolek měl pouze třináct členů a Emil Stáně – soukromý tajemník ve Slatiňanech, se stal předsedou.³⁴⁸

V obci působil i spolek starající se o vzhled a údržbu veřejných prostranství. Okrašlující spolek zahájil činnost v roce 1895. Upravoval a rozšiřoval chodníky, staral se o veřejné sady, stromořadí a květinovou výzdobu, budoval lavičky a velkou měrou přispěl k znovuoobnovení a rozšíření plovárny. Každoročně konali členové pochůzky po Slatiňanech a podávali návrhy na nutné opravy a úpravy. Členskou základnu tvořilo 213 osob.³⁴⁹ Tak rozsáhlá základna umožňovala vykonat i velké a časté akce. Vedoucím spolku byl Jan Fořt – vrchní zámecký zahradník.³⁵⁰ V průběhu války byl vystřídán Bedřichem Potůčkem –

³⁴¹ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 16752, karton 1141, valné hromady spolků, výnosy k jednotlivým spolkům 1937–1944.

³⁴² Redakční zkratka „O“, *Zprávy z kraje*, Chrudimské noviny, roč. 3, č. 37, 14. 9. 1940, s. 3.

³⁴³ Redakční zkratka „U“, *Různé zprávy*, Chrudimské noviny, roč. 3, č. 42, 19. 10. 1940, s. 2.

³⁴⁴ Kronika města Slatiňan, s. 189, 203.

³⁴⁵ Redakční zkratka „Ř“, *Zprávy z kraje*, Chrudimské noviny, roč. 5, č. 32, 29. 8. 1942, s. 3.

³⁴⁶ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 16752, karton 1141, valné hromady spolků, výnosy k jednotlivým spolkům 1937–1944.

³⁴⁷ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

³⁴⁸ Kronika města Slatiňan, s. 204.

³⁴⁹ Tamtéž, s. 24, 176, 189, 204.

³⁵⁰ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 16752, karton 1141, valné hromady spolků, výnosy k jednotlivým spolkům 1937–1944.

továrníkem.³⁵¹ Propagační výbor měl na starost Antonín Krunert.³⁵² I v těchto těžkých časech činnost okrašlovacího spolku neustala. V péči o zeleň se podařilo vysázet 90 topolů na nově regulovaném nábřeží řeky Chrudimky.³⁵³ Dále bylo obnoveno stromořadí kaštanů vedoucí od státní silnice ke kostelu sv. Martina, které se nacházelo již ve špatném stavu. Místo přestárých kaštanů vysázet spolek nové stromořadí lip. Dále prosadil úpravu obou nábřeží mostu okrasnými křovinami.³⁵⁴ Spolek také upravil stezku pro pěší vedoucí od domu paní Ptáčkové k nádraží, jelikož za deštivého počasí byla téměř neschůdná.³⁵⁵ V srpnu 1939 vyhlásil okrašlovací spolek soutěž o nejlepší fotografii Slatiňan a okolí. Spolek vyzval všechny místní fotografy amatéry, letní hosty, příznivce Slatiňan, aby se zúčastnili. Soutěž měla za cíl zviditelnění Slatiňan v širém okolí. Velmi zajímavé byly i ceny pro výherce. První tři výherci obdrželi peněžní hotovost od 25 korun do 100 korun, účastníci na čtvrtém a pátém místě obdrželi knihy.³⁵⁶ Spolek vykonal mnoho záslužné činnosti v oblasti zkrášlení Slatiňan. Za války mnoho občanů nalezne v práci pro spolek, který není téměř zatížen žádnými úředními omezeními, své uplatnění.

Ve Slatiňanech působily i zaměstnanecké spolky. V místním cukrovaru existovala pobočka Jednoty cukrovarnických zaměstnanců pro Čechy a Moravu, s předsedou Josefem Strouhalem. Druhým spolkem byla Jednota kovoprůmyslového dělnictva ustanovená v roce 1939, předsedou byl zvolen Raška Albín.³⁵⁷

V obci působilo i Hospodářské sdružení českých křesťanských zemědělců a domkářů se 30 členy, většinou ženami. Předsedou se stal Václav Písař – strojník. Dalším spolkem maloročníků byla Místní domovina domkářů a maloročníků, jejímž předsedou byl Josef Zítka – hostinský, sdružovala 30 členů.³⁵⁸

³⁵¹ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 21, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1941.

³⁵² Redakční zkratka „LN“, *Zprávy z kraje*, Chrudimské noviny, roč. 2, č. 33, 19. 8. 1939, s. 3.

³⁵³ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 16752, karton 1141, valné hromady spolků, výnosy k jednotlivým spolkům 1937–1944.

³⁵⁴ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 21, karton 20, zápisy ze schůzí obecní rady 1942.

³⁵⁵ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

³⁵⁶ Redakční zkratka „LN“, *Zprávy z kraje*, Chrudimské noviny, roč. 2, č. 33, 19. 8. 1939, s. 3. .

³⁵⁷ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 16752, karton 1141, valné hromady spolků, výnosy k jednotlivým spolkům 1937–1944.

³⁵⁸ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 16752, karton 1141, valné hromady spolků, výnosy k jednotlivým spolkům 1937–1944.

Mimo výše uvedené spolky působila ve zdejší obci i humanitární sdružení. Farní sbor charity vykonával činnost od roku 1939, jako předseda charity pracoval Josef Pivoňka – děkan u sv. Martina ve Slatiňanech. Dále zde působila pobočka Československého červeného kříže, vedená Janem Sýkorou.³⁵⁹

V obci působila družina válečných poškozců. Předsedou spolku byl František Šustr – trafikant. Spolek se průběhem času rozrostl na 40 členů, z toho 24 žen. Úsilí spolku směřovalo na pomoc válečným veteránům. Jednota se snažila i o soukromé podnikání. Snažila se v obci zřídit druhé kino, ale se svým projektem neuspěla.³⁶⁰

Mezi nejvýznamnější a zároveň nejužitečnější spolky patřil sbor dobrovolných hasičů s tradicí od roku 1882.³⁶¹ Velitele vykonával František Mazuch – zedník.³⁶² Místní dobrovolní hasiči zasahovali při požárech domů či lesů v okolí, při povodních. S vypuknutím a prodlužováním války se sboru rozmnožily úkoly. Dotýkala se ho hlídková, požární a bezpečnostní ochrana. S přibývajícimi úkoly docházelo k zdokonalování v dovednostech. Každé pondělí probíhala teoretická hasičská cvičení. Někteří členové s postupem času polevili v docházce a byli napomínáni: Konrád Jan, Malina František, Souček Bohuslav, Soukup Stanislav, Žák Jaroslav, Zajíc František, Frič Ferdinand a Němec Jaroslav.³⁶³ Pro vzrůstající povinnosti došlo v druhé polovině války k rozšiřování hasičského sboru o nové členy: Josef Šnopl a Antonín Šustr. Objevovaly se i případy hrubého porušení kázně a neuposlechnutí rozkazu nadřízeného, jako u Stanislava Soukupa. Odchody od hasičského sboru byly zakázány a jejich porušení hnáno až před krajského velitele hasičů či říšské úřady. František Machač a Stanislav Soukup na to byli upozorněni.³⁶⁴

Noční hlídkování na zbrojnici nebylo jediným dopadem války na hasičský sbor. Pro velký nedostatek barevných kovů, musel místní hasičský sbor odevzdat mosazné části hasičského zařízení státním orgánům. Za odevzdané mosazné

³⁵⁹ SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 16752, karton 1141, valné hromady spolků, výnosy k jednotlivým spolkům 1937–1944.

³⁶⁰ Tamtéž.

³⁶¹ Kronika města Slatiňan, s. 22.

³⁶² SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 16752, karton 1141, valné hromady spolků, výnosy k jednotlivým spolkům 1937–1944.

³⁶³ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 262, karton 21, ostatní spisový materiál 1943.

³⁶⁴ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 263, karton 21, ostatní spisový materiál 1944.

součástky obdržel 130 korun. Nové hliníkové spojky, přechody a proudnice, které dodala Výzbrojní ústředna hasičstva v Praze stály 7 657 korun 70 haléřů.³⁶⁵

Hasičský sbor se postupem války dostal do finanční tísně, jelikož obec již tři roky nepřispívala ze svého rozpočtu na jeho provoz. Sbor požádal obec o zaplacení pojistek na stroje a pojistek na zranění při práci ve sboru. Hasiči sami hradili ostatní poplatky jako župnímu ústředí. Benzín, otop a administrativa je hrazena z příspěvku. Žádali i o zvýšení příspěvků za hlídkování v biografu a sokolovně.³⁶⁶

Hasičský sbor přispíval i ke kulturnímu vyžití spoluobčanů. Každoročně pořádal v lednu taneční zábavu v hostinci pan Konráda. A pořádal i divadelní představení. „*Půlnoční slunce*“ od V. Wenera, samozřejmě cenzurované. Velkou událostí sboru bylo šedesáté výročí od založení organizace. Při té příležitosti se konala vzpomínková akce v místní škole a sbor na ní srdečně pozval všechny spoluobčany.³⁶⁷

Občané Slatiňan během války museli upustit od politické činnosti a začali se věnovat kulturnímu životu. Největšího rozkvětu dosáhly spolky bez politického podtextu. Některé spolky musely omezit svou činnost nebo ji zastavit. Tělovýchovná jednota Sokol dopadla nejhůře, její činnost byla úředně zakázána pro její nezlomné pouto k demokracii a Československu. Mnohé spolky ale vznikly: Rybářské sdružení, Spolek chovatelů drobného hospodářského zvířectva, Farní sbor charity a Jednota kovoprůmyslového dělnictva.

Obec i obyvatelé Slatiňan se snažili o zviditelnění svého městečka. Docházelo k tomu již za první republiky a nebylo tomu jinak ani v prvních letech protektorátu. Hlavní motivací bylo zvýšení turistického ruchu. Příliv turistů znamenal i příliv finančních prostředků do obecní pokladny i do soukromých rukou. Slatiňanští používali hlavně dobový tisk, který se osvědčil již dříve.

Nadšenci inzerovali v Chrudimských novinách sérii článků o krásách Slatiňan a jejich okolí vydaných 22. července. Články byly sdruženy pod názvem „*Navštivte letovisko Slatiňany*“. Autorem úvodu byl starosta Josef Steklý, jenž se snažil vyzdvihnout malebnost a upravenost obce, přírodní krásy okolí, zámecký

³⁶⁵ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 24, karton 2, zápisy ze schůzí obecní rady 1944.

³⁶⁶ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

³⁶⁷ SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 261, karton 20, ostatní spisový materiál 1942.

anglický park, Vrchlického návrší či oboru. Připomínal krásný zámek, moderní koupaliště a nakonec všechny budoucí hosty a turisty zval k návštěvě. MUDr. Pavel Volek, zdejší lékař koncipoval článek „*Slatiňany – letovisko pro nervózní*“. Věnoval se možnostem ozdravného pobytu. Zaobíral se výlety do okolí, které jsou určeny všem typům lidí od fyzicky zdravých až po nemocné. Krajina skýtala možnost procházek po rovinách i kopcích nedalekých Železných hor. Zaměřoval se také na duševně nemocné, kterým prospěje atmosféra klidného městečka s krásnou okolní krajinou. Článek „*Letovisko Slatiňany*“ se zabýval popisem obce a okolí, možnostmi ubytování, stravování i cenami služeb. Popisuje koupaliště a všechny sportoviště. Závěrečný článek vyzdvihuje rod Schmoranzů a jejich zásluhy o městečko. Články jsou vkusně doplněny fotografiemi obce a okolí i básní o Jaroslavu Vrchlickém.³⁶⁸ Slatiňanští se snažili přilákat turisty i hosty na delší pobyt a nabídnout příjemné zázemí. Velkou zásluhu na zkrášlování měl okrašlovací spolek, jenž o veřejná prostranství pečlivě pečoval.

³⁶⁸Josef STEKLÝ, Petr VOLEK, *Letovisko Slatiňany*, Chrudimské noviny, roč. 2, č. 29, 22. 7. 1939, s. 3–4.

6. Odbojová činnost a květnové povstání ve Slatiňanech

Březnové obsazení zbytku českých zemí podnítilo vznik téměř celonárodního spontánního odporu proti německým okupantům. Tento odpor u některých jedinců přerostl v opravdový odboj. Organizovaný odboj se od počátku štěpil na demokratický, reprezentovaný organizacemi Politické ústředí, Obrana národa a Petičním výborem věrni zůstaneme. Protipólem těmto organizacím se stal komunistický odboj. Již před vypuknutím války se uskutečnilo zformování těchto odbojových organizací, které rozvíjely svou činnost téměř beztrestně, nahodilé zatýkaní se občas stalo, narušení struktury organizace nikoli. První rány přicházejí na podzim roku 1939, kdy je rozbita moravská Obrana národa. Poté již nacisté pomalu, ale jistě rozbíjejí strukturu odboje všem organizacím. K téměř úplnému rozbití organizovaného odboje dochází po nástupu zastupujícího protektora Reinharda Heydricha.³⁶⁹ Znovuobnovení odboje v širším měřítku nastává na přelomu roku 1942 a 1943. Odboj získává nové spolupracovníky a rozšiřuje svou působnost do dalších regionů. Vznikají nové organizace, také pokračuje snaha okupantů o jejich rozbití. Celé odbojové úsilí vyvrcholí květnovým povstáním v mnoha městech v Čechách a Moravě.³⁷⁰

Převážná většina obyvatel obce měla zarytý odpor proti okupaci vlasti, který u části přerostl v organizovaný odboj. Vedoucí úlohu zaujímala organizace Obrany národa, napojená na chrudimskou a pardubickou skupinu. Odbojová činnost Petiční výbor „Věrni zůstaneme“ (PVVZ) ve Slatiňanech byla úzce svázaná s nasavrckým PVVZ. Vznikla okolo nasavrckého poštmistra Václava Doležala v dubnu 1939. PVVZ byl posléze začleněn do Ústředí vedení odboje domácího. Ve Slatiňanech se skupina zformovala pod vedením četnického strážmistra Stanislava Kubíče.³⁷¹ Skupina ukrývala vysílačku v evangelickém kostele. Z obav před vyzrazením byla přemístěna na blízkou pilu Jana Pavlíka, kde ji tentýž den odhalilo gestapo. A v tento den, 23. října 1941, zatklo Gestapo i Stanislava Kubíče. Ten byl v Drážďanech odsouzen ke třem rokům vězení. Po velkém

³⁶⁹ Pavel MARŠALEK, *Pod ochranou hákového kříže*. 1. vydání. Praha 2012, s. 144–151.

³⁷⁰ Pavel MARŠALEK, *Pod ochranou hákového kříže*. 1. vydání. Praha 2012, s. 160–165.

³⁷¹ Josef NĚMEČEK, *II. odboj 1939–1945 v okrese Chrudim*. 1. Vydání. Chrudim, s. 73.

strádání umírá 27. prosince 1943 v Buchumi. Spolu s ním, byl zatčen i jeho zeť František Burša z Chrudimi, kterého odsoudili k smrti.³⁷²

Později byla založena odbojová skupina „Obrana národa“. Na Chrudimsku založil skupinu škpt. Karel Jansa. Ten byl podřízen plukovníku generálního štábu Josefu Taclovi, který velel obraně národa v pardubickém kraji. Karel Jansa, v počátečním období bydlel ve Slatiňanech a pověřil vedením zdejší okresní organizace npor. v záloze Aloise Cinkána, odborného učitele na místní škole. Do Cinkánovi skupiny patřily: František Pelikán – učitel z Lukavice a zástupce Aloise Cinkána, Josef Buřval – restaurátér na Monaku, Karel Černoch – řídicí učitel ve výslužbě, Josef Dvořák – malíř, poddůstojník v záloze, Vlastimil Hrubeš – rolník, Josef Krejčí – poštovní podúředník ve Slatiňanech, František Marvan – hospodářský správce SK Slatiňany, Bohumil Pařízek – úředník v Trpišově, Karel Pejcha – úředník, Čeněk Štursa – tovární dělník, František Wirth – poštovní tajemník ředitelství pošt v Pardubicích, MUDr. František Štěpánek – lékař ve Slatiňanech.³⁷³ Na podzim získala chrudimská skupina rozhlasový vysílač, uložený Jansou ve Škrovádě u Karla Pejchy – italského legionáře. Skupina se snažila najít vhodné místo pro vysílání. Alois Cinkán zajistil místo v šatnách místního sportovního klubu, avšak pro velké množství lidí pohybujících se v areálu sportovního klubu, nebylo vhodné. Důležité bylo sehnat důstojníka v záloze, který by zprovoznil vysílačku. Kontaktován byl podporučík telegrafního vojska František Pelikán, učitel z blízké Lukavice. Novým místem pro vysílání se stal Hrubešův statek na Podhůře ve Slatiňanech. Vysílání přerušil příchod německého vojska na statek a na podzim roku 1940 byla vysílačka odvezena. Důležitou roli v odboji měl Čeněk Štursa, který sdružoval osoby z SK Slatiňany i národně socialistické strany. MUDr. Štěpánek půjčoval automobil k organizačním účelům a podporoval rodiny zatčených odbojářů. Obrana národa ve Slatiňanech měla široce rozvětvenou základnu, opírající se o místní inteligenci i manuálně pracující. Z počátku dokázala nerušeně pracovat, ale již na začátku roku 1940 ji postihlo první zatýkání a následné omezení činnosti. Jako první byl zatčen 6. února Karel Pejcha a Lidovým soudem v Berlíně odsouzen k šesti letům

³⁷² Milan VOREL, *Pietní místo obětem nacismu ve Slatiňanech 1939–1945*, Chrudimské vlastivědné listy, 8, 1999, č. 5, s. 9.

³⁷³ Josef NĚMEČEK, *II. odboj 1939–1945 v okrese Chrudim*. 1. Vydání. Chrudim, s. 79–84.

káznice.³⁷⁴ V odpoledních hodinách 21. Února 1940 byl Gestapem zatčen v Chrasti učitel Alois Cinkán³⁷⁵ a odsouzen k 7 letům.

Na svátek práce v roce 1940 pravděpodobně proběhla ve Slatiňanech protinacistická akce. Neznámý pachatel či pachatelé na třech místech napsali komunistická hesla. První nápis byl umístěn na cihlové zdi bývalého pivovaru: „*pryč s válkou, chceme mír,*“ druhý na dřevěném plotě sportovního hřiště: „*s SSSR za záchranu ČSR,*“ třetí na dřevníku učitele Josefa Davida: „*proletáři spojte se.*“ Nápis byly napsány bílou barvou se značným obsahem klišu, měly stejnou velikost, přesně ohraničená písmena. Zřejmě byly zhotoveny podle šablony a pravopisně bez chyb. Pátrání po pachateli nemělo úspěch. Až František Budínský vypověděl, že v danou noc šel z hostince a v 0:30 hod. zpozoroval podezřelé auto. Zprvu si myslel, že vozidlo zabloudilo a vydal se k němu. Když byl zpozorován posádkou automobilu vyskočil z auta německý voják a zeptal se ho německy na cestu. Než mu stačil odpovědět, přišel od domu učitele Davida neznámý muž a plynulou češtinou se ho ptal na cestu do Pardubic, jelikož zabloudili. Oba muži byli dost nervózní a ukvapeně odjeli směrem k Chrudimi. Jednalo se o velké vojenské nákladní auto německé armády. Budínský této příhodě nevěnoval pozornost, až druhého dne se dozvěděl o nápisech. Při výpovědi uvedl, že podle jeho názoru jsou výše uvedení muži možnými pachateli. Dodal, že muže, který hovořil česky, by poznal. Budínský byl hodnocen jako hodnověrný bezproblémový občan s dobrou pověstí a nebyl nikdy zaujatý proti říšskoněmeckému vojsku.³⁷⁶ Vyšetřování bylo bez výsledku. Mohlo se jednat o protiněmecký vzdor i o cílevědomou provokaci, jak dokládá výpověď svědka Budínského o incidentu.

Zima a jarní měsíce 1945 u většiny obyvatelstva byly naplněny atmosférou neustálého strachu a hrozící nejistoty, co přinesou nejbližší hodiny a dny. Činnost místní samosprávy a společenských institucí takřka ustala. Výroba v podnicích se výrazně omezila. Přes tyto těžkosti se rychle rozvíjelo odbojové hnutí, které mělo v okolních lesích mnoho partyzánů, kteří páchali diverzní činnost v týlu německé armády. Již v začátku roku se ve Slatiňanech utvořil několikačlenný tajný národní

³⁷⁴ Josef NĚMEČEK, *II. odboj 1939–1945 v okrese Chrudim*. 1. Vydání. Chrudim, s. 79–84.

³⁷⁵ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 4455 karta 543, veřejní zaměstnanci – kárná opatření v důsledku zatčení a odsouzení.

³⁷⁶ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 4156 karta 539, komunistické nápisy ve Slatiňanech.

výbor v čele s Františkem Heroldem, administrativním úředníkem ve výslužbě. Tento výbor byl ve styku s okolními partyzánskými skupinami.³⁷⁷

Krušné chvíle nastaly po vypuknutí Pražského povstání. Lidé přes radost zapomínali na situaci v obci, která byla stále v německých rukou.³⁷⁸ Rychlý ústup německého vojska v květnu zapříčinil obsazení všech veřejných budov ve Slatiňanech vojskem.³⁷⁹ Po vypuknutí povstání volal Československý rozhlas o pomoc, a vyznal nepřímou k vystoupení proti ustupujícím okupantům. Mnohdy ale byla vystoupení proti okupantům nepromyšlená a impulzivní. Důkazem neuvážlivého jednání se stalo chování Františka Zajíčka, zaměstnance železnice.³⁸⁰ Pokusil se holýma rukama odzbrojit strážného německého vojáka, který hlídkoval na vlakovém nádraží, kde stál muniční vlak. Hlídkující voják se nezalekl a odmítl vydat zbraň. Troufajícího Zajíčka zajal a odvedl na německé velitelství. Velitel posádky Mösser byl cholerické povahy. Jeho následná reakce odpovídala jeho nátuře. Okamžitě si nechal zavolat do Kondrádovy hospody představitele obce. Vyhrožoval jim, že Zajíček bude popraven v Pardubicích. Ti se tento verdikt snažili změnit a upozornili velitele na brzký konec války. Argumenty Mössera nezajímaly,³⁸¹ rázně naznačil, že ručí svými životy za bezpečí německých vojáků.³⁸² Stále vykřikoval, že pokud se jeho podřízeným ještě něco stane, hodlá postupovat jako ve Varšavě a dá povel k bombardování obce dělostřelectvem.³⁸³ Velitel posádky Mösser se štábem bydleli ve vile čp. 115, takzvaném Košumberku.³⁸⁴ Byl to bezcitný, krutý člověk a vrah. Pokládal se za neomezeného vládce nad Slatiňany. Jezdil v obrněném automobilu.³⁸⁵ Vystoupení Zajíčka bylo opravdu naivní, protože celková situace v obci byla stále v rukou Němců.

Odpoledne se na radnici sešel revoluční národní výbor, aby projednal situaci ve Slatiňanech. Této schůzi se nezúčastnil starosta ani tajemník obce. Revoluční

³⁷⁷ Kronika města Slatiňan, s. 223.

³⁷⁸ Tamtéž, s. 225.

³⁷⁹ Milan VOREL, *Nové svědectví o tragické události 5. května 1945 ve Slatiňanech*, Chrudimské vlastivědné listy, 18, 2009, č. 4, s. 4–5.

³⁸⁰ Kronika města Slatiňan, s. 224.

³⁸¹ Milan VOREL, *Václav Meduna – poslední oběť nacistické zvěle ve Slatiňanech*, Chrudimské vlastivědné listy, 8, 1999, č. 4, s. 8–9.

³⁸² Kronika města Slatiňan, s. 224.

³⁸³ Milan VOREL, *Václav Meduna – poslední oběť nacistické zvěle ve Slatiňanech*, Chrudimské vlastivědné listy, 8, 1999, č. 4, s. 8–9.

³⁸⁴ Milan VOREL, *Nové svědectví o tragické události 5. května 1945 ve Slatiňanech*, Chrudimské vlastivědné listy, 18, 2009, č. 4, s. 4–5.

³⁸⁵ Kronika města Slatiňan, s. 224.

národní výbor nepřímo zavinił další incident v obci, který se odehrál večer okolo osmnácté hodiny. Hasiči Václav Meduna a Miroslav Šustr ve stejnokrojích jeli na kolech, každý od jiné strany. Troubili na trubky vydávající poplašný signál, který nabádal, aby se sbor připravil k pohotovosti a soustředění. Václav Meduna jel po silnici od obecního úřadu směrem k dnešnímu kruhovému objezdu. Netušil, že ho dohání pancéřový vůz velitele Mössera. Za mostem u domu čp. 81 Františka Jirouše ho předjel a prudce zatočil a výstřelem z automatické pistole Mösser Medunu zabil.³⁸⁶ Poté se Mösser vydal pronásledovat Miroslava Šustra, jenž byl vzdálen 200m od místa střelby.³⁸⁷ Miroslav Šustr neměl tušení, co se Medunovi stalo, neboť se nacházel v jiné části obce. Při zadržení mu Mösser sebral trumpetu, kterou rozšlapal. Zatčeného předal vojenské posádce v sokolovně.³⁸⁸ Zajatému Šustrovi se podařilo utéci za pomoci příslušníka wehrmachtu (rakouský Němec).³⁸⁹ O zastřelení Meduny se dozvěděl až doma. Příkaz o alarmu vydal oběma hasičům František Mazuch, k němuž ho vyzval revoluční národní výbor.³⁹⁰

Po tomto incidentu vydal velitel Mösser okamžitý zákaz sdružování osob v ulicích a německá posádka měla stav pohotovosti. Kdo neuposlechne jeho rozkaz, bude zastřelen. Někteří občané toto nařízení ignorovali, procházeli se ve skupinkách, a dokonce německé vojáky provokovali. Situace vygradovala pohřbem paní Volejníkové, který byl povolen jen v rodinném kruhu. Přes zákaz se pohřbu zúčastnilo mnoho občanů Slatiňan, zejména žen. Němečtí vojáci doprovázející smuteční průvod našťestí nezasáhli, a tak nedošlo k dalším obětem. Německá armáda před opuštěním místní školy a zámku spálila písemné

³⁸⁶ Obec vyjádřila zavražděnému hasiči Václavu Medunovi úctu a v místě kde byl zastřelen, umístila na domě čp. 81 pamětní desku. Její odhalení se konalo 16. září 1945, v přítomnosti hostů z okolních hasičských sborů a pod záštitou MNV. U odhalené desky stála čestná stráž a zpěvem smutečního chorálu v podání divadelního souboru Vrchlický byl zahájen pietní obřad. Smutečního slova se ujal velitel OHJ Josef Svoboda, který přijal slib věrnosti republice a prezidentu republiky od příslušníků místního hasičského sboru. Poté vystoupil plukovník Beneš, jenž hovořil o druhém odboji a pokračoval vzdělavatel OHJ Josef Petřtyl. Následovalo vysvěcení desky farářem Josefem Pivoňkou. Místní Junák vybral od přítomných dobrovolný dar, posléze darovaný Marii Medunové, matce zastřeleného. Následoval dar od MNV Slatiňany a Hasičské vzájemné pojišťovny v celkové výši 20 000 korun. Zastřelenému Václavovi Medunovi in memoriam udělil prezident republiky Československý válečný kříž.: Milan VOREL, *Václav Meduna – poslední oběť nacistické zvěle ve Slatiňanech*, Chrudimské vlastivědné listy, 8, 1999, č. 4, s. 8.

³⁸⁷ Milan VOREL, *Václav Meduna – poslední oběť nacistické zvěle ve Slatiňanech*, Chrudimské vlastivědné listy, 8, 1999, č. 4, s. 8–9.

³⁸⁸ Milan VOREL, *Nové svědectví o tragické události 5. května 1945 ve Slatiňanech*, Chrudimské vlastivědné listy, 18, 2009, č. 4, s. 4–5.

³⁸⁹ Milan VOREL, *Václav Meduna – poslední oběť nacistické zvěle ve Slatiňanech*, Chrudimské vlastivědné listy, 8, 1999, č. 4, s. 8–9.

³⁹⁰ Milan VOREL, *Nové svědectví o tragické události 5. května 1945 ve Slatiňanech*, Chrudimské vlastivědné listy, 18, 2009, č. 4, s. 4–5.

dokumenty, mnohé nakradené věci a vyhazovala vysílačky a rozhlasové přijímače z oken. Nakonec německá posádka v čele s velitelem Mösserem dne 8. května opustila Slatiňany. Dne 8. a 9. května projížděly ulicemi velké kolony skupiny armád Střed a německého obyvatelstva od Nasavrku a Orle. Ve Slatiňanech nikdo nebránil volnému průjezdu (v Trhové Kamenici někdo vystřelil na projíždějící kolonu, odvetou se stala poprava několika občanů i s katolickým děkanem). Občané vyvěšovali vlajky a dávali do oken výzdobu. Prchajícím Němcům se to však nelíbilo a stříleli do oken po vlajkách. Nikdo se neodvažoval vycházet na ulici. Malá skupina německých vojáků se na křižovatce u dvora dobrovolně vzdala místním občanům. Odevzdali zbraně a válečný materiál. Ten se uskladnil v sokolovně a zajatci pomáhali při různých odklizecích pracích.³⁹¹

Po odchodu německé armády se ujal vedení obce revoluční národní výbor s předsedou Františkem Heroldem a členy: Josefem Tichým, Janem Doubkem, Josefem Bednářem, Josefem Pivoňkou, Františkem Šnoplem, Josefem Steklým, JUDr. Antonínem Tichým a Václavem Kinštem.³⁹² Začal úřadovat okamžitě, neboť situace na konci války si žádala okamžité činy.

Sovětská armáda dorazila do Slatiňan ve čtvrtek 10. května v odpoledních hodinách po silnici vedoucí od Orle. Davy lidí, kteří se srocovali podél silnice, vítaly osvoboditele. Po krátké zastávce a občerstvení se vojáci vydali na cestu. Následující den se přes obec přesunovaly kolony aut a tanků Sovětské armády. Část jednotek zůstala ve Slatiňanech a byla ubytovaná po domech. Štáb našel zázemí na zámku a ve škole. Zbylí sovětsí vojáci tábořili v lesích u výletní restaurace Monako a na Vrchlického návrší. Mezi Rudou armádou a místními obyvateli panovaly čilé vztahy. S lidmi se stýkal poručík Kobjanov a komisař Šust. Při průjezdu armády došlo k nešťastné události, při níž zahynul Ivan Gubarov, který byl pohřben ve Slatiňanech na hřbitově.³⁹³ V neděli 13. května se konala děkovná mše, kterou vedl místní děkan Josef Pivoňka na prostranství před školou. Na mši promluvil i starosta Josef Steklý. Po skončení bohoslužby se lidé přesunuli na hřbitov ke hrobu zavražděného hasiče Václava Meduny a poklonili se jeho památce.³⁹⁴

³⁹¹ Kronika města Slatiňan, s. 227.

³⁹² Kronika města Slatiňan, s. 226.

³⁹³ Patronát nad hrobem rudoarmějce převzal Národní výbor. Později převzala patronát nad jeho hrobem škola.: Kronika města Slatiňan, s. 240, příloha kroniky 01.

³⁹⁴ Kronika města Slatiňan, s. 226.

Květnové dny ve Slatiňanech byly zlomovou dobou v životě obyvatel. Dny plné hrůzy a strachu, vyplněné nadějí z očekávaného konce války. Brutalita německých okupantů se u některých jedinců ještě prohloubila, jiní si uvědomovali zbytečnost dalšího teroru. Nepromyšlené činy některých občanů vedly ke zbytečným ztrátám na životech,³⁹⁵ jež ztrpčily radost z osvobození. Osvobození obce proběhlo téměř bez bojových potyček. Radost a přivítání osvoboditelů bylo obrovské a plné upřímného dojetí.

³⁹⁵ Ve Slatiňanech došlo těsně po skončení války k dvěma tragickým úmrtím zapříčiněnou špatnou manipulací s municí. Na slatiňanském nádraží stálo několik vagonů munice, která se již nedostala na frontu pro zničené železniční tratě partyzány. Tato munice se posléze odvážela do starého lomu na Podhůře ke zneškodnění. Při špatné manipulaci s municí tragicky zahynul šestnáctiletý Ladislav Doušek. Také Josef Habart našel pod Švýcárnou nevybuchlou patronu, do které uhodil kamenem, a při následné explozi zahynul. Udály se i radostné okamžiky, kdy se dva místní občané věznění pro svou odbojovou činnost vrátili z koncentračního tábora domů, byli to Karel Pejcha a Alois Cinkan – učitel: Kronika města Slatiňan, s. 227.

7. Osudy Slatiňanských obyvatel v období druhé republiky a za protektorátu

7.1 Kolaboranti a němečtí obyvatelé

I ve Slatiňanech se našli lidé, kteří klesli morálně až na dno a snížili se k udavačství a proněmeckému jednání. Josef Mazuch byl takovou osobou, která se neštítala pomlouvat, udávat a ukazovat na každého, kdo se mu znelíbil. Byl zedníkem, sadařem, pytlákem, který podle svědectví prodával ulovenou zvěř okupantům. Z prvorepublikového komunisty se po okupaci stal bezvýhradný obdivovatel všeho německého. Jeho obdiv dospěl až k žádosti o německé občanství, které se mu nakonec nepodařilo získat. Nezdráhal se sáhnout ani po fyzickém násilí. Při každé příležitosti vyhrožoval lidem. Kdo mu prý ublíží pošle do Dachau a slatiňanské benešovce nechá postřílet.³⁹⁶

Josef Mazuch napsal hned několik udání adresovaných gestapu v Pardubicích, četnické stanici ve Slatiňanech, okresnímu úřadu v Chrudimi a kriminální policii v Praze. Jeho obvinění se s odstupem času zdají až groteskní, ale v daný okamžik museli obvinění prožívat muka. V prvním udání se nestyděl udat syna svého známého Jana Dostála, který vyprávěl Mazuchovi důvěrné věci. Ty následně v listopadu 1941 oznámil tajně policii v Pardubicích. Jednalo se o způsob platby za pronajaté pole. Tajemník Josef Polívka pronajímal pole Aloisi Dostálovi, který nájemné protiprávně vyplácel v naturáliích. Každý podzim po žních dopravil Alois Dostál do bytu tajemníka fůru mouky a navrch maso a sádlo. Josef Mazuch byl proti obecnímu tajemníkovi zcela nepřátelský, a proto si ještě přimyslel zcizování potravinových lístků na obecním úřadě a popisuje Josefa Polívku jako největšího nepřítele říše v obci a zarytého benešovce. Vrcholem všeho byla Mazuchova prosba o výslech otce a syna Dostálových a přání, aby tajná policie zakročila a udělala konec těmto nekalostem.³⁹⁷

Velitel policejní stanice Karel Brzek, který působil ve Slatiňanech do roku 1942 a měl s Mazuchem špatné zkušenosti. I jeho Mazuch označil za benešovce. Brzek byl varován velitelem německé kriminální policie v Pardubicích Bochmannem. Udání na sebe nenechalo dlouho čekat a Karel Brzka byl udán, že kryje benešovce, lumpy a pro nesprávné vyšetření krádeže dřeva údajně

³⁹⁶ SOA Zámorsk, fond Mimořádný lidový soud Chrudim 1945-1948, signatura LS 732/46, karton 57, Josef Mazuch

³⁹⁷ Tamtéž.

způsobené panem Čapkem. Šetření vyšší instance nepotvrdilo žádné pochybení. Mazuch byl následně stíhán pro křivé obvinění. Rozsudek zněl čtyři měsíce vězení.³⁹⁸

Další udání psané Mazuchem přišlo na Františka Beksu, který zastával po několik let pozici polního hlídače. Svou práci vykonával svědomitě, přesto na něho přišla stížnost k okresnímu úřadu v Chrudimi. Beksu Mazuch vyličil velmi hanebně a obvinil ho z alkoholismu, ze zarytého benešovství a za člověka, který mlátí lidi i pro kapku alkoholu. Později dodal, že ho Beksu napadl a způsobil mu újmu na těle a duši. Napadl i Josefa Polívku, který chtěl s Beksu zničit jeho rodinu a vyhrožoval mu, „až Hitler uteče, budou je bít a věšet.“ Okresní úřad se stížností zabýval a četnická stanice ve Slatiňanech vše prošetřila. Dospěla k již předem známým výsledkům. Františka Beksu hodnotila jako slušného, poctivého a politicky spolehlivého občana. Obvinění, že fyzicky napadal lidi i samotného Mazucha, se nezakládala na pravdě, jelikož Beksu byl invalida.³⁹⁹ Sám byl napaden Josefem Mazuchem a jeho synem Ferdinandem v předešlém roce, za což byl Mazuch souzen soudem v Chrudimi.⁴⁰⁰

Příchod nového velitele znamenal novou naději pro Mazuchovo počínání, neboť velitel Jan Brázda byl sudetský Němec. Brázda byl slušný člověk. Dostal upozornění na Mazuchovo jednání od četníků i tajemníka obce. Chtěl předejít zbytečným těžkostem a předvolal si Mazucha. Mezi oběma vznikl spor, přičemž se Mazuch oháněl budoucím říšským občanstvím. Brázda zakročil a informoval okupační orgány o jeho chování. Následovalo zamítnutí žádosti o říšské občanství. Josef Brázda byl opravdu člověk na svém místě, neboť Mazuchovi zařídil pracovní nasazení v říši.⁴⁰¹ Tímto krokem se zdála napjatá situace kolem Josefa Mazuch vyřešena, ale nebyla.

Odveta na sebe nenechala dlouho čekat, a to v podobě dalšího udání, které Josef Mazuch napsal v roce 1943. Dopis s udáním adresovaný Janu Brázdovi –

³⁹⁸ SOA Zámorsk, fond Mimořádný lidový soud Chrudim 1945-1948, signatura LS 732/46, karton 57, Josef Mazuch.

³⁹⁹ Jediná překážka, pro kterou by František Beksu nemohl vykonávat povolání polního hlídače, byla jeho invalidita, ale pro nedostatek pracovních sil nemohlo obecní zastupitelstvo volit jinak.: SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 15348, karton, obecní zaměstnanci.

⁴⁰⁰ SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 15348, karton, obecní zaměstnanci.

⁴⁰¹ SOA Zámorsk, fond Mimořádný lidový soud Chrudim 1945-1948, signatura LS 732/46, karton 57, Josef Mazuch.

vrchnímu strážmistrovi i kriminální policii v Praze. Brázda prý měl zakročit proti poštovnímu úřadu ve Slatiňanech, jenž byl obsazený benešovci, kteří zabraňují jeho rodině poslat mu poštovní balík, ze zpronevěry dopisu, který obsahoval padesát marek poslané domů rodině na přilepšenou. Jan Brázda byl obviněn z předstírané loajality k říši jako bývalý velitel stanice Kubitče a ze zabránění udělení říšského občanství.⁴⁰²

Josef Mazuch byl závistivý občan, který hledal vlastní prospěch a možnost jak ublížit lidem ve svém okolí. Vyhržoval mnoha lidem, podával na ně udání. V každém udání vyhržoval úřadům, že pokud nezakročí, požene to výše až před okupační orgány. Postupem času jeho jednání bylo až absurdní. Ale jeho skutky ho po válce dostihly v plné míře.⁴⁰³

Další osoba, která se dala do spolku s německým živlem, byla mladá dívka Vlasta Železná. Nepocházela ze Slatiňan, přistěhovala se v roce 1939 i se svou matkou a sestrou. Za celou dobu války nepracovala, neboť se starala o své děti nemanželského původu, které se jí narodily během války. Stýkala se s německými vojáky ze zdejší posádky a navazovala s nimi intimní poměr. Od vojáků dostávala peníze, potraviny a cigarety. Osudným se jí stalo udání na strážmistra Slavíka, který přišel k Železným řešit rodinné záležitosti. Napomenul ji, aby skoncovala se styky s německými vojáky. Železná si posléze postěžovala při jedné z mnoha návštěv místních hostinců německému poddůstojníkovi. Dívky mu sdělily, že jim vyhržoval strážník Slavík pro styky s německými vojáky. Voják předal stížnost gestapu a asistent Gestapa Aschelochem celou věc prošetřil. Došel k závěru, že stížnost je neopodstatněná a předal civilnímu úřadu. Soud v Pardubicích odsoudil Vlastu Železnou pro urážku na cti a křivou výpověď k šestiměsíčnímu vězení.

⁴⁰² SOA Zámorsk, fond Mimořádný lidový soud Chrudim 1945-1948, signatura LS 732/46, karton 57, Josef Mazuch.

⁴⁰³ Josef Mazuch byl zatčen ve Znojmě a v červenci 1945 eskortován do krajské věznic v Chrudimi. Při výslechu popřel žádost o německé občanství, popíral i udávací dopisy napsané vlastnoručně. Nikdy prý nespolupracoval s německými úřady. Najednou z něho byl občan bez jediného šrámu. Všichni předvolaní svědci shodně vypovídali v neprospěch obžalovaného ve všech věcech, jenž způsobil. Jen v případě udání Stanislava Kubičeho nemohl mít obviněný nic společného. Soudní přelíčení se konalo 8. října 1946, obviněný se cítil nevinný. Hájil se, že sám byl pronásledován gestapem, protože ho udal četník František Slavík pro vedení komunistické buňky v obci a držení pistole s náboji. Za což byl odsouzen na tři měsíce vězení. Po propuštění mu prý vyhržoval zastřelením Jan Brázda, který měl hlavní podíl na jeho nuceném nasazení v říši. Tam musel strpět všemocné útrapy a uhájit si holý život. Nakonec utekl a dostal se k francouzským partyzánům a americké armádě kde byl svobodný člověk. Lidový soud ho shledal vinným a odsoudil Mazucha ke třinácti letům žaláře a ztrátě občanské cti na doživotí i majetku. Odsouzený byl v roce 1952 propuštěn na zkušební dobu deseti let.: SOA Zámorsk, fond Mimořádný lidový soud Chrudim 1945-1948, signatura LS 732/46, karton 57, Josef Mazuch.

Strážmistr František Slavík byl zproštěn obvinění. Po návratu se Vlasta Železná i nadále stýkala s německými vojáky,⁴⁰⁴ ale již nikdy se neodvážila podat obvinění na žádnou osobu. Její jednání bylo přinejhorším pohoršující a následky, které v pozdější době za své skutky nesla měly spíše výchovný charakter.⁴⁰⁵

Ve Slatiňanech bydlel i Karel Málek,⁴⁰⁶ jenž pro svůj finanční prospěch zamýšlel udat několik obyvatel. K udání došlo pouze v jednom případě, a to v roce 1942. Jednalo se o Gustava Koubka ze státního domu. Ten měl nosit krátkou střelnou zbraň. Oba byli předvoláni na Gestapo do Pardubic. Jelikož se jednalo o mladistvé, k výsledku nedošlo a oba z gestapa vyhodili. Karel Málek vyhrožoval i dalším lidem, jednalo se o Karla Marvana, Bedřicha Jeřábka, Josefa Medunu. Těmto občanům jen vyhrožoval, neboť udání nikdy neučinil. Jeho motivem byla opět finanční odměna.⁴⁰⁷ Osoba Karla Mála byla jistě nevyzrálá, neboť většinou jen tak vykřikoval a snažil se jen o finanční profit ze svých zamýšlených udání, které až na jeden zpackaný pokus ani neprovedl.

⁴⁰⁴ SOA Zámorsk, fond Mimořádný lidový soud Chrudim 1945-1948, signatura LS 124/46, karton 17, Vlasta Železná.

⁴⁰⁵ Po skončení války se Vlasta Železná zpovídala ze svých skutku před Mimořádným soudem v Chrudimi. Byla souzena spolu se svou matkou Miladou Železnou. Vlasta Železná si situaci zkomplikovala útekem, při kterém byla dopadena ve Vápenném Podolu 12. května. Vydávala se za manželku partyzánského velitele Antonína Barcalíka. Podezřelá byla zadržena a měla u sebe dvě jízdenky na vlak Slatiňany – Vápenný Podol. Jelikož zadržovaná nemohla prokázat svou totožnost a partyzánský velitel nepřijel, začala být vyslýchána. V tomto bodě se její příběh začal zašmodrchávat, neboť vrchní strážmistr Meier si vzpomněl, že se podobná žena dne 7. února v Mýtkách vyptávala na kováře, na kterého posleze poslala Gestapo a německé vojsko a zavinila jeho zatčení i s celou rodinou. Byla konfrontována svědkyní z Mýtek, která ji poznala. Zadržovaná vše přiznala. Při dalším vyšetřování dospělo chrudimské SNB k nesrovnalostem ohledně přiznaných zločinů. Při výsleších svědků se zjistila chyba, kterou dosvědčili propuštění příslušníci kovářovy rodiny z Mýtek. Následně provedená konfrontace Železné s tajemníkem Gestapa v Pardubicích Hubertem Hanouskem, který obžalovanou nepoznal a dodal, že nikdy nepracovala pro pardubické Gestapo, mluvila v její prospěch. Případ měl rozuzlení 19. února, kdy se konalo hlavní přelíčení s Vlastou Železnou a její matkou Miladou. Obě byly stíhány jen pro udání strážmistra Slavíka a shledány vinnými. Vlasta Železná byla odsouzená k devíti letům těžkého žaláře, k deseti letům ztráty občanských práv a ztrátě majetku. Její matka dostala mírnější trest, pět let těžkého žaláře, deset let ztráty občanských práv a ztrátě majetku. Vlasta Železná byla propuštěna na svobodu v roce 1953.: SOA Zámorsk, fond Mimořádný lidový soud Chrudim 1945-1948, signatura LS 124/46, karton 17, Vlasta Železná.

⁴⁰⁶ Křivé obvinění vnesl i do případu Vlasty Železné Karel Málek, který sice pravdivě vypověděl o zatčené, že se stýkala s německými vojáky a udala strážmistra Slavíka. Ale poté vypověděl o obžalované, že pracovala pro pardubické gestapo a podařilo se jí lidi z Trhové Kamenice, Hlinska, Rabštejnku, a Mýtek dostat za mříže. Vše pro gestapo prováděla za peníze. Dále uvedl, že ho obviněná nabádala, aby jí sehnal nějakého německého vojáka jako milence. Jak pozdější vyšetřování prokázalo, byla velká část obvinění smyšlená, obžalovaný si chtěl zřejmě vylepšit svou pověst, kterou silně pošramotilo udání či výhrůžky udání na Gestapo. Karel Málek to možná také dělal pro neopětovanou lásku k Vlastě Železné.: SOA Zámorsk, fond Mimořádný lidový soud Chrudim 1945-1948, signatura LS 124/46, karton 17, Vlasta Železná.

⁴⁰⁷ SOA Zámorsk, fond Mimořádný lidový soud Chrudim 1945-1948, signatura LS 124/46, karton 17, Vlasta Železná.

Obyvatel Slatiňan s německou⁴⁰⁸ národností nebylo mnoho. Jelikož se obec nacházela v oblasti uceleně osídlenou českou národností, jejich počet byl nízký.⁴⁰⁹ Jednalo se většinou o zaměstnance velkostatku, či jejich rodinné příslušníky.

Nejvýznamnějším občanem říšské národnosti v obci byl dr. Josef Trauttmansdorff. Přistěhoval se do Slatiňan v roce 1943 se svou ženou Blankou a čtyřmi syny. Podmětem pro přistěhování byla skutečnost, že se stal výhradním dědicem rozsáhlého majetku po svém strýci Ferdinandovi Auersperkovi, který zemřel bez potomka v roce 1942. Dr. Josef Trauttmansdorff se narodil ve Vídni a vykonával zde advokátní činnost. Ve Slatiňanech se věnoval správě rozsáhlého majetku, který i po pozemkových reformách dosahoval úctyhodných rozměrů. Nebyl politický činný a nepokládal se za Němce ale Rakušana. Jeho chování během války mu později pomohlo při jeho rychlém návratu do Vídně.⁴¹⁰ Na zámku žila spolu s hraběcí rodinou Emma Czerninová⁴¹¹ vychovatelka a učitelka Trauttmansdorffových synů. Celá hraběcí rodina po konci války musela opustit zámek i své panství.⁴¹² Vystěhováním rodiny se uzavírá historie slatiňanského zámku jako šlechtického sídla.

Ostatní řadoví obyvatelé Slatiňan německé národnosti se většinou neprojevovali protičesky. Jednalo se většinou o rodilé Češky, vdovy po rakouských státních občanech. Bedřiška Wildnerová nabyla německé občanství svatbou s německým občanem Josefem Wildnerem. Po celou dobu okupace se hlásila k českému státu a se svým manželem již řadu let nežila. Dceru vychovala

⁴⁰⁸ na většinu z nich se stahoval Dekret č. 33/1945 Sb. o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské z 2. srpna 1945. Dekret č. 33. definuje, kdo přišel o československé státní občanství, ale uvádí i výjimky, za kterých zůstalo příslušníkům národnosti německé a maďarské zachováno československé státní občanství. Tento dekret se stal základem pro odsun německé menšiny z republiky.: Emanuel MADLER, *Benešovy dekrety, Proč vznikly a co jsou*. 1. vydání. Praha 2002, s. 114.

⁴⁰⁹ Při sčítání lidu v roce 1930 se k německé národnosti hlásilo 36 občanů Slatiňan.: *Kronika města Slatiňan*, s. 127.

⁴¹⁰ Pro své říšské občanství byl vystěhován ze slatiňanského zámku do separátního domku na pile v Libáni u Nasavrku. Poté došlo k intenzivnímu jednání mezi Okresním národním výborem v Chrudimi, ministerstvem vnitra a rakouským velvyslanectvím s výsledkem, který dr. Josefovi Trauttmansdorffovi, manželce Blance a čtyřem jejích synům dovolil v srpnu 1945 vystěhování do Rakouska.: SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního národního výboru Chrudim, inv. č. 1247, karton 210 Trauttmansdorff Josef – vystěhování do Rakouska.

⁴¹¹ Její vystěhování do Vídně bylo spojeno s vysokým úředním poplatkem 5 000 korun. SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního národního výboru Chrudim, inv. č. 1247, karton 210 Trauttmansdorff Josef – vystěhování do Rakouska.

⁴¹² SOkA Chrudim, fond Archiv Okresního národního výboru Chrudim, inv. č. 1247, karton 210 Trauttmansdorff Josef – vystěhování do Rakouska.

jako Češku a nikdy nepoužívala výhod plynoucí pro Němce.⁴¹³ To také platilo pro Marii Smetanovou, vdovu po rakouském státním příslušníku Karlu Smetanovi. Jednalo se o rodilou Češku, která se nikdy neprovinila proti národu a chovala se vždy příkladně. Další stání občankou říše byla Amálie Richterová, narozená ve Vídni. Ani ona se neprovinila proti českému národu a chovala se jako rodilá Češka a její chování za okupace bylo příkladné. Marie Vogelsingerová byla občankou Rakouské republiky, vždy se hlásila k české národnosti, nikdy se nechovala jako Němka, ani se s nimi nestýkala a hlásila se k českému původu.⁴¹⁴

Ve Slatiňanském klášteře působily dvě sestry německé národnosti Hermína Bergrová (ses. Mechtilda) a Markéta Klaschková (ses. Edeltruda). Obě měly svou domovskou příslušnost v Sudetské župě v okolí Svitav. Obě se za války chovaly důstojně, jak jim přikazovalo jejich poslání.⁴¹⁵

I ve zdejší obci se někteří němečtí spoluobčané postavili na stranu okupantů. Josef Reichenau a Františka Scherbaumová se cítili být Němci, ale nikomu neškodili. Anna Reichnanová se za okupace chovala nepřátelsky k českému národu.⁴¹⁶ Franz Killinger zastával funkci technického ředitele ve zdejším cukrovaru a zemřel roku 1942.⁴¹⁷ Jeho žena Emma Killingerová se dobrovolně přihlásila k německé národnosti a využívala z toho plynoucích výhody. Případ rodiny Liebichových je poznamenán přijutím německého státního občanství, později odůvodňovaný, nátlakem okupační správy. Rodina žila část války na území bývalé Jugoslávie.⁴¹⁸ Za války se projeví vlastnosti každého člověka. Například Jan Brázda byl sudetský Němec, velitel zdejší pátrací stanice. Nesnažil

⁴¹³ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního národního výboru Chrudim, inv. č. 1248, karton 206, Němci – pobyt a odsun – jednotlivé případy.

⁴¹⁴ SOKA Chrudim, fond Archiv Městského národního výboru Slatiňan, inv. č. 46, kniha 46, zápisy ze schůzí rady MNV 1945–1947, inv. č. 1, kniha 1, zápisy ze schůzí MNV 1945–1948, nestránkováno.

⁴¹⁵ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního národního výboru Chrudim, inv. č. 1248, karton 206, Němci – pobyt a odsun – jednotlivé případy.

⁴¹⁶ SOKA Chrudim, fond Archiv Městského národního výboru Slatiňan, inv. č. 46, kniha 46, zápisy ze schůzí rady MNV 1945–1947, inv. č. 1, kniha 1, zápisy ze schůzí MNV 1945–1948, nestránkováno.

⁴¹⁷ SOA Zámorsk, Velkostatek Nasavrky, Personal Stand 1871–1932, č. kn. 180.

⁴¹⁸ SOKA Chrudim, fond Archiv Městského národního výboru Slatiňan, inv. č. 46, kniha 46, zápisy ze schůzí rady MNV 1945–1947, inv. č. 1, kniha 1, zápisy ze schůzí MNV 1945–1948, nestránkováno.

se profitovat z říšského občanství, každému měřil stejným metrem a s problémovými občany si dokázal poradit, ať jsou jakékoliv národnosti.⁴¹⁹

7.2 Židé a perzekuovaní obyvatelé

Antisemitismus za první republiky nepřipustný, zapouští své první kořeny již během druhé republiky. Nejhorší osud potkal židovské spoluobčany. Jelikož nebyli vybíráni jen nepřizpůsobiví jedinci, ale celý národ. Koncem ledna 1939 rozhodla vláda o propuštění židovských obyvatel ze státní správy.⁴²⁰ O poznání hůře na tom byli židé po vzniku protektorátu. Jejich život se změnil na „*přežívání plné diskriminace a pronásledování*“,“ omezovaný mnoha nařízeními od říšských i vládních orgánů. Cílem celé diskriminace bylo odstranit židovské obyvatelstvo z běžného života a později je vystěhovat či fyzicky zlikvidovat.⁴²¹

Vyřizování židovské otázky na sebe vzala německá správa protektorátu. Ihned po jeho zřízení vstoupil v platnost zákaz vykonávání určitých povolání, jako byli lékaři, lékárníci, advokáti, notáři, a mnoho dalších profesí. Odvoláni byli i všichni zaměstnanci veřejné správy.⁴²² Byl zřízen úřad pro vystěhování židů, kterého využila plná čtvrtina populace židů v protektorátu. Za vystěhování museli židovští obyvatelé platit nehorázné sumy peněz.⁴²³ Dále jim byl dán zákaz vstupu na veřejná prostranství, parky a do budov jako knihovny, pošty, banky, plovárny, zábavní podniky a na sportovní a kulturní akce. Pokud jim byl povolen vstup do restaurací a kaváren, tak jen do speciálně pro ně vyhrazených prostor. Potupným nařízením, které vylučovalo židy ze společnosti bylo nošení židovské hvězdy. Vztahovalo se na všechny židy starších šesti let. Od roku 1941 byli čeští židé soustředěni do Terezínského ghetta a odtud postupně odesíláni do některého z mnoha koncentračních táborů.⁴²⁴

Židovská komunita v Soudním okrese Chrudim měla 266 členů.⁴²⁵ V obci Slatiňany bydlelo šestnáct obyvatel židovského původu. Jejich život omezovala nařízení. Například okresní úřad se dotazoval v roce 1941 místní četnické stanice,

⁴¹⁹ SOA Zámorsk, fond Mimořádný lidový soud Chrudim 1945-1948, signatura LS 732/46, karton 57, Josef Mazuch.

⁴²⁰ Jan B. UHLÍŘ, *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. 1. vydání. Praha 2008, s. 696–697.

⁴²¹ Pavel MARŠALEK, *Pod ochranou hákového kříže*. 1. vydání. Praha 2012, s. 198.

⁴²² Jan B. UHLÍŘ, *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. 1. vydání. Praha 2008, s. 699.

⁴²³ Pavel MARŠALEK, *Pod ochranou hákového kříže*. 1. vydání. Praha 2012, s. 198.

⁴²⁴ Jan B. UHLÍŘ, *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. 1. vydání. Praha 2008, s. 699–705.

⁴²⁵ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 15318, karton 972, židé, právní zástupci součty židů v politickém okrese 1940.

jestli židé někoho nezaměstnávají. Jednalo se o dvě posluhovačky. Jiřina Poučová pracovala u Žofie Wohryzkové. Její zaměstnání bylo oprávněné, neboť paní Wohryzková byla stará a nemohoucí. Druhá posluhovačka, Marie Janečková, pracovala u manželů Stránských. Ti se o sebe mohli postarat sami, neboť byli celkově zdraví.⁴²⁶ Pavel Stránský byl obchodník a původně měl obchod s potravinami, drogerií a lihovinami ve Slatiňanech. Tento obchod musel uzavřít na příkaz okupační zprávy a přenechat jinému nájemci.⁴²⁷ Úřady pečlivě evidovali i zaměstnání židů.⁴²⁸ Mnoho jich dříve pracovalo na pozicích s vysokou prestiží. Ale postupem času se z nich stávali nezaměstnaní.⁴²⁹ Dotazovali se i na velikost domů či bytů⁴³⁰ ve vlastnictví místních židů.⁴³¹ Největší trauma pro místní židy byl transport do Terezína a posléze do ostatních táborů. Transport se týkal deseti občanů. Transporty odjížděly z pardubického nádraží směr Terezínský tábor⁴³². Deportace židů v obci začala 15. září 1942 a byla dokončena téhož roku. Mezi prvními byli manželé Krausovi se synem Bedřichem, v té době šestnáctiletým. Následoval je doktor Lev Dvorský, jenž zahynul roku 1945 v Osvětimi. Byl autorem knih, před válkou bydlel v letohrádku zvaném Košumberk. Zikmund Klopper byl vůbec první obětí ze slatiňanských židovských obyvatel. Zahynul po tvrdých výsleších na pardubickém gestapu dne 26. května 1939. Jeho dcera Gertruda byla transportována i s manželem přes Terezín do Izbitzu, kde zahynula v roce 1944 ve věku dvaceti osmi let. Její babička Žofie Wohryzková nepřežila již pobyt v terezínském táboře. Zemřela v nedožitých 91 letech dne 1. února 1943. Gustav Hermann, Albína Hermannová a Ervín Hermann našli smrt v Osvětimi roku 1943. Pohnuté byly i osudy rodiny MUDr. Rudolfa a Marie Lengsfeldových, kteří zahynuli po pozření jedu ve Slatiňanech. V roce 1942 spáchal sebevraždu Rudolf Lengsfeld a 1944 pravděpodobně zahynula Marie Lengsfeldová, toto

⁴²⁶ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 16958, karton 1165, zaměstnávání židů 1941.

⁴²⁷ SOKA Chrudim, fond Archiv Okresního úřadu Chrudim 1937–1945, inv. č. 16949, karton 1164, bývalé židovské prodejny, pronájem 1940.

⁴²⁸ Pavel Stránský – obchodník (nezaměstnaný), Josef Průcha – továrník (nezaměstnaný), Gustav Hermann – úředník (nezaměstnaný), Lev Dvorský – redaktor (nezaměstnaný): SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

⁴²⁹ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.

⁴³⁰ Vlastníky domu byli Gustav Herrman, Emil Kraus, Sophie Wohryzková, Stránský Pavel.: SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 263, karton 21, ostatní spisový materiál 1943.

⁴³¹ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 262, karton 21, ostatní spisový materiál 1943.

⁴³² Josef NĚMEČEK, *II. odboj 1939–1945 v okrese Chrudim*. 1. Vydání. Chrudim, s. 36.

datum se nedá ověřit. Jednalo se původně o rakouské občany, kteří požádali 1938 o československé státní občanství. Židovští občané Pavel Stránský zahynul pravděpodobně v Pardubicích a Helena Stránská v Osvětimi v roce 1944. Jediný přeživší obyvatelem židovské národnosti v obci se stal Max Stránský.⁴³³ Osudy židovských spoluobčanů podávají doklad o lidském utrpení a nenávisti, kterou člověk člověku může způsobit.

Další oběti války byly z řad obyvatel české národnosti. Jejich život byl u většiny ukončen popravou za odbojovou činnost. Jaroslav Němec zemřel v roce 1943 ve Slatiňanech, Antonín Vejmělka zahynul tragicky v Burssum v posledním roce války při spojeneckém bombardování na Německo. Konce války se nedočkali ani František Bock, který byl zatčený za odbojovou činnost a zahynul v Osvětimi v roce 1945 a Josef Klos, který zemřel roku 1945 v Terezíně. Poslední obětí války byl Václav Meduna, který byl zastřelen 5. května ve Slatiňanech. Dvacátou obětí války uvedenou na pomníku ve Slatiňanech je strážmistr Stanislav Kubíče,⁴³⁴ jeho osud je popsán v předešlé kapitole. Kronika města uvádí ještě popraveného poručíka Antonína Pulpána, jenž byl popraven za odbojovou činnost.⁴³⁵ Počet obětí nacistické zvěle je v obci minimálně dvacet jedna. Mnozí se zúčastnili odboje, či měli jen židovskou národnost, která je předurčila k smrti.

7.3 Významné osobnosti Slatiňan

František Josef Auersperk(1859–1938)

Koncem roku 1938 zemřel kníže František Josef Auersperk. Tato událost na pár dní odvrátila pozornost místních občanů od těžkostí, které prožívali po okleštění republiky.

Kníže František Josef Auersperk měl ke Slatiňanům vřelý vztah.⁴³⁶ Zejména to platilo o zdejším zámku, který byl jeho nejmilejším sídlem a trávil zde mnoho času.⁴³⁷ Kníže zemřel 19. listopadu na zámku ve Slatiňanech ve večerních hodinách. Příčinou smrti byla srdeční mrtvice, která ukončila život opravdového

⁴³³ Milan VOREL, *Pietní místo obětem nacismu ve Slatiňanech 1939–1945*, Chrudimské vlastivědné listy, 8, 1999, č. 5, s. 9–10.

⁴³⁴ Tamtéž.

⁴³⁵ Kronika města Slatiňan, s. 227.

⁴³⁶ Podle sčítání obyvatelstva z roku 1880 se kníže František Josef Auersperk hlásil k české státní příslušnosti s domovským právem na zámku ve Slatiňanech.: SOkA Chrudim, Obecní úřad Slatiňany 1826–1945, inv. č. 301, kart. 27a, sčítání obyvatel, 1880.

⁴³⁷ Jaroslav BUŠTA, Michal KONEČNÝ, Radek RYŠAVÝ, *Zámek Slatiňany*. Sychrov 2015, s. 67–72.

šlechtice.⁴³⁸ Nikdy neodmítl pomoc potřebným, ať byli v jeho službách či ne. Vždy přispíval spolkům, obcím, sirotkům, vdovám.⁴³⁹ Za svého života získal mnoho titulů a vyznamenání: rozený kníže Auersperk, tajný rada, dědičný nejvyšší maršálek tyrolský, rytíř zlatého rouna.⁴⁴⁰

Rozloučení s knížetem Josefem Františkem Auersperkem se konalo 24. listopadu. Smuteční slavnost a pohřeb měl pevně daný řád a rozpis úkonů⁴⁴¹ pro každého zúčastněného knížecího zaměstnance.⁴⁴² Smutečního obřadu se zúčastnily davy obyvatel města i mnoho cizích hostů. Ostatky zesnulého byly vystaveny v kostele sv. Martina, odkud se před čtvrtou hodinou vydal průvod s rakví, který procházel parkem k západní bráně, kde se konalo dojemné rozloučení. Hlavním řečníkem byl starosta Josef Steklý, jenž ocenil zásluhy a péči, kterou věnoval zesnulý kníže městu i jeho obyvatelům a za všechnu jeho starostlivost mu poděkoval. Projev starosta zakončil těmito slovy: „*K Vaší drahé schránce klademe prosté haluze sosen z modravých slatiňanských lesů, které jste měl vždycky tolik rád. Klademe je s pietou jako poslední pozdravy Slatiňan na*

⁴³⁸ V září 1938 při pobytu v Rakousku dal přepravit své služebnictvo ihned do republiky, aby mohlo být povoláno do armády a všem manželkám svých zaměstnanců, kteří byli povoláni do vojenské služby, vyplácel část mzdy. : Redakční zkratka „X“, *F. J. Auersperg zemřel*, Chrudimské noviny, roč. 1, č. 47, 26. 11. 1938, s. 1.

⁴³⁹ Redakční zkratka „X“, *F. J. Auersperg zemřel*, Chrudimské noviny, roč. 1, č. 47, 26. 11. 1938, s. 1.

⁴⁴⁰ Redakční zkratka „D“, *František Josef Auersperg zemřel*, Chrudimský kraj, roč. 27, č. 24, 26. 11. 1938, s. 4.

⁴⁴¹ Samotná smuteční slavnost začala ve středu 23. listopadu v šest hodin večer na zámku. U rakve zesnulého drželo noční stráž šest hajných z Nasavrku a okolí, kteří se střídali po dvou mužích až do osmé hodiny ranní. Ve čtvrtek ráno je vystřídali lesní úředníci v uniformách s černými páskami na levém rameni. Ti v devět hodin ráno přenesli rakev ze zámku do kostela za přítomnosti knížecí rodiny. Komorník Kořínek se dvěma hajnými nesli na polštářích řády a vyznamenání. Smuteční stráž v kostele drželi hajní z Nasavrcka, úředníci centrály cukrovaru, chemické továrny a hospodářství. Ve čtrnáct hodin je vystřídali lesní správci ze Žlebů a Karlovicka. Všichni účastníci stráže měli striktně předepsaný smuteční oděv. Po rekviem vynesli rakev z kostela slatiňanští úředníci do připraveného automobilu. Knížecí zaměstnanci poté vytvořili špalír po obou stranách automobilů a doprovodili smuteční průvod, který tvořili členi knížecí rodiny k parkové bráně. Tam se rozestoupili a zaměstnanci uzavřeli místo pro rozloučení. Poté následoval převoz ostatků knížete do Žlebů za přítomnosti ústředního ředitele, osobního tajemníka a komorníka. Převoz měl na starost lesmistr Reich a tajemník David. Průvod dorazil do Žlebů od Vinař, projel náměstí a ze zámeckých hradeb ho vítal lesní roh. Dál pokračoval ke kostelu sv. Anny, kde ho očekávali zaměstnanci Žlebů. Rakev byla přenesena do kostela a noční stráž tvořili hajní ze Žlebů. Ráno se u rakve postupně střídali hajní s úředníky ze Žlebů. Po obřadu vytvořili zaměstnanci špalír od věže až k pohřebnímu místu. Za rakví šel komorník a dva lesní zaměstnanci, kteří opět nesli polštáře s řády, deset hajných neslo věnce od nejbližších příbuzných. Při spouštění rakve do hrobu se z věže ozvala večerka s odtroubením. Po obřadu měli všichni zaměstnanci volno a to i v pátek. Součástí příprav na obřad byl přesný harmonogram celého rozloučení i přesný rozpis čestné stráže u ostatků pozůstalého.: SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Auerspergů, Žleby a Slatiňany (1704) 1784–1939 (1944), inv. č. 473, karton 26, program smuteční slavnosti pohřbu knížete Franze Josefa Auersperga 1938.

⁴⁴² SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Auerspergů, Žleby a Slatiňany (1704) 1784–1939 (1944), inv. č. 473, karton 26, program smuteční slavnosti pohřbu knížete Franze Josefa Auersperga 1938.

dalekou Vaši pouť a prosíme Vás, abyste s sebou v záhrobí přijal věčný závazek naší hluboké vděčnosti. Přáli bychom Vám, aby aspoň na několik okamžiků ožily Vaše vyhaslé zraky a abyste v tuto chvíli popatřil na své živé Slatiňany, které se s Vámi přišly rozloučit. Přáli bychom si, abychom uviděli krásné perly slz ve Vašich drahých očích a abyste i Vy uzřel všechny zarosené zraky těch, kteří přišli dnes sem, aby Vám ještě naposledy projevíli svou hlubokou vděčnost. Všemohoucí dopřejž Vám za vše věčných radostí!“ Dalším řečníkem se stal místní farář P. Pivoňka, jenž také vřele poděkoval zesnulému za jeho nesměrnou péči o Slatiňany. Za doprovodu tisíců přítomných odjížděl zámecký pán ze svého města navždy. Následující den proběhl pohřeb v kapli sv. Anny ve Žlebech, za velké účasti obyvatel ze Slatiňan.⁴⁴³ Takto dojemně proběhlo rozloučení obyvatel obce se starým knížetem. Jeho smrt jako by znamenala konec starých pořádků.

O smrti knížete Auersperka 26. listopadu informovala chrudimská periodika: Chrudimský kraj a Chrudimské noviny. Ze článků srší obdiv a úcta k zesnulému. O vážnosti události svědčí i rozsah zpráv. Oznámení o skonu knížete nechali pozůstalí vytisknout v mnoha novinách, jak domácích tak zahraničních. Dne 23. listopadu vyšlo v Národních listech oznámení, které bylo koncipováno na pět řádků novinového sloupku. Stručný obsah zněl takto: „*Dne 19. listopadu 1938 zemřel na zámku v Slatiňanech u Chrudimě velkostatkář pan František Josef Auersperg ve věku 82 let. Pohřeb se koná v pátek 25. listopadu o 11. hodině do rodinné hrobky u sv. Anny ve Žlebech.*“ Zpráva v Národních listech stálá 848 korun 70 haléřů. Oznámení vyšlo i v německy píšících novinách 23. listopadu v „*Prager Tagblatt*“, jenž stálo 391 korun 20 haléřů. Jelikož Auersperkové byli neodmyslitelně spjati s vídeňským prostředím, dne 24. listopadu vychází zpráva o smrti Františka Josefa Auersperka i v „*Neues Wiener Journal*“, který si účtoval 35 Říšských marek.⁴⁴⁴ Četnost oznámení i následné zprávy o průběhu pohřbu svědčí o významu zesnulého velkostatkáře a o snaze pozůstalých informovat široké okolí o této smutné události. Ferdinand Auersperk, syn zemřelého knížete srdečně poděkoval všem, kteří projevíli soustrast, lásku a doprovodili jeho otce na poslední cestě. A zároveň se omluvil, že nemohl za projevenou soustrast poděkovat všem. Poděkování vyšlo v Chrudimských novinách dne 10. prosince

⁴⁴³ Redakční zkratka „X“, *F. J. Auersperg zemřel*, Chrudimské noviny, roč. 1, č. 47, 26. 11. 1938, s. 1.

⁴⁴⁴ SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Auerspergů, Žleby a Slatiňany (1704) 1784–1939 (1944), inv. č. 116, karton 7, pohřební výlohy pohřbu knížete Franze Josefa Auersperga 1938–1939.

1938.⁴⁴⁵ O pět dní později vychází také poděkování ve Večerníku Pardubice.⁴⁴⁶ Syn knížete chtěl takto poděkovat všem, jelikož na velké množství kondolenčních dopisů, telegramů a listin nebylo možné jednotlivě odpovědět.

Smuteční obřad Josefa Františka Auersperka se stal velkolepou událostí, tudíž tomu odpovídaly i náklady. Celkové náklady pohřbu dosáhly 58 226 korun 04 haléřů. Největší částku si účtoval Pohřebním ústav Bratří Piklů z Pardubic, a to 25 800 korun. Dále bylo zapláceno za květiny, smuteční prapory, výzdobu kostelů, opravu rakve, autobusy a auto taxi, ubytování řidičů a jejich stravování. Přes devět tisíc korun stála oznámení a poděkování v novinách. Celkové vyúčtování obsahuje i náklady na balzamování ostatků, jež měl provést Prof. MUDr. Šikl z Prahy. K tomu nakonec nedošlo. Nezanedbatelným výdajem se stala i odměna farním úřadům ve Slatiňanech a Žlebech, kostelníkům, ministrantům a pěveckému spolku, ty dosáhly 7 700 korun.⁴⁴⁷ Celkové výdaje se vyšplhaly na částku, kterou si obyčejný člověk nedokázal v hotovosti ani představit. Této částce odpovídal pěkný dům postavený na klíč. Avšak kníže si takto pompézní rozloučení zasloužil, jelikož odpovídalo jeho postavení.

V souvislosti s osobou Josefa Františka Auersperka uvádím i léčebné výdaje, které byly vynaloženy na jeho léčení v posledním roce života. Jednalo se o nemalou částku, jež přesáhla 61 tisíc korun. Kníže Auersperk se léčil u mnoha lékařů - prof. MUDr. Jirásek z Prahy, MUDr. Malý z Hradce Králové, MUDr. Filip z Poděbrad, MUDr. Volek a MUDr. Kramář oba ze Slatiňan. MUDr. Volek vykonal v posledním roce života knížete bezmála 280 návštěv. Jeho honorář činil 12 850 korun. U MUDr. Kramáře dosáhly odměny za léčení knížete 16 300 korun. Léky byly odebírány z lékáren ve Slatiňanech. A stály téměř 5 500 korun. Velké náklady byly spojeny se zakoupením ultrakrátkovlnného přístroje, který stál 20 049 korun 30 haléřů.⁴⁴⁸ Lékařská péče věnovaná knížeti Auersperkovi, evidentně dosahovala tehdejšího maxima, na což lze jednak podle počtu lékařů i četnosti jejich návštěv, jednak podle vynaložených finančních prostředků.

⁴⁴⁵ Redakční zkratka „R“, *Ferdinand Auersperk*, Chrudimské noviny, roč. 1, č. 49, 10. 12. 1938, s. 4.

⁴⁴⁶ SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Auerspergů, Žleby a Slatiňany (1704) 1784–1939 (1944), inv. č. 116, karton 7, pohřební výlohy pohřbu knížete Franze Josefa Auersperga 1938–1939.

⁴⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁴⁸ SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Auerspergů, Žleby a Slatiňany (1704) 1784–1939 (1944), inv. č. 115, karton 7, výlohy nemoci knížete Franze Josefa Auersperga 1937–1938.

Josef Schmoranz (1855–1938)

Dne 7. prosince 1938 zemřel po dlouhé nemoci ve věku 83 let rodák ze Slatiňan Josef Schmoranz. Byl synem architekta Františka Schmoranze st.⁴⁴⁹ Vystudoval Akademii výtvarných umění v Paříži a historickou malbu u profesora Müllera. Josef Schmoranz se proslavil jako vynikající dekorátér a malíř. Navrhoval a tvořil oltáře, nábytek, dekorace, portréty, výšivky a knižní ilustrace.⁴⁵⁰ Věnoval se i učitelské profesi, jako profesor kreslení na Odborné škole v Chrudimi. Vřelý vztah ho pojil se Slatiňany a knížecí rodinou Auersperků. Ani po odchodu do výslužby nezahálel, stal se správcem historických sbírek na zámku Žleby, který vlastnil Josef František Auersperk.⁴⁵¹ Jeho syn ministerský rada Zdeněk Schmoranz,⁴⁵² je velmi známou osobností.⁴⁵³ Josef Schmoranz na sklonku života pobýval u své dcery na Buštěhradě, kde i zemřel. Pohřeb se konal 10. prosince v pražském krematoriu.⁴⁵⁴ Nedočkal se takových poct jako jeho otec nebo bratr František, ale jeho nekrolog s vysokým hodnocením zveřejnilo několik celostátních deníků.⁴⁵⁵

⁴⁴⁹ Chrudimské noviny, profesor Josef Schmoranz, roč. 1, č. 49, 10. 12. 1938, s. 2.

⁴⁵⁰ Ivo ŠULC, Rod Schmoranzů ze Slatiňan. Mozaika z dějin rodu. Slatiňany 2002, s. 11–12.

⁴⁵¹ Redakční zkratka „P“, *Profesor Josef Schmoranz*, Chrudimské noviny, roč. 1, č. 49, 10. 12. 1938, s. 2.

⁴⁵² ne pro svou práci, která zabírala široké spektrum činnosti, ale pro svou službu státu a národu v době nejtěžší. Založil odbojovou síť tiskových referentů. Odbojová činnost byla brzy prozrazena a schmoranzovu skupinu rozbilo gestapo jako jednu z prvních. Za svou práci pro vlast ho nacisté v roce 1942 popravili. Ivo ŠULC, Rod Schmoranzů ze Slatiňan. Mozaika z dějin rodu. Slatiňany 2002, s. 24–25.

⁴⁵³ Ivo ŠULC, Rod Schmoranzů ze Slatiňan. Mozaika z dějin rodu. Slatiňany 2002, s. 24.

⁴⁵⁴ Redakční zkratka „P“, *Profesor Josef Schmoranz*, Chrudimské noviny, roč. 1, č. 49, 10. 12. 1938, s. 2.

⁴⁵⁵ Ivo ŠULC, Rod Schmoranzů ze Slatiňan. Mozaika z dějin rodu. Slatiňany 2002, s. 12.

Závěr

V diplomové práci jsem se zabýval událostmi ve Slatiňanech během druhé republiky a Protektorátu Čechy a Morava. Práce ukazuje, jak se situace během krátké doby změnila z demokratické na totalitní. Obec se musela s touto situací vyrovnat a snášet příkoří okupační správy.

V rámci studia primárních pramenů a bádání v dobových zdrojích se mi podařilo zmapovat změnu v politickém systému a jeho vliv na místní samosprávu. Popsal jsem složení obecní samosprávy na začátku druhé republiky, přičemž jsem získal přesná jména všech zastupitelů, radních náměstků i starosty. Nalezl jsem i přesné složení revolučního národního výboru a popis jeho činností na konci války. Hodnotím, jak Slatiňanští hospodařili s finančními prostředky, jakým způsobem se podíleli na financování státních zakázek v obci a financovali obecní projekty. Slatiňany hospodařily vždy s vyrovnaným rozpočtem, a to díky navyšování přírůžek k dani činžovní a k ostatním daním.

Řadu informací jsem získal i o podnicích. Dohledal jsem objem jejich výroby, počty zaměstnanců i správu podniků. U mnoha z nich bohužel chybějí informace o jejich situaci v posledních letech války. Také záznamy o vývoji živností po roce 1942 nejsou téměř žádné. Hledal jsem v kronice, v archivních fondech a v odborné literatuře.

V sociální oblasti se mi podařilo získat poznatky o zásobování ze začátku sledovaného období. Ale hlavní zdroj informací, jímž je vyživovací agenda obce, se nedochovala, což bádání ztěžovalo. Vypátral jsem nuceně nasazené obyvatele Slatiňan. Nejucelenější fakta z této oblasti byly o pomoci nejméně movitým občanům a zdravotnickém personálu, který se staral o pacienty ve městě i v ústavu sociální péče. Text analyzuje také situaci ve školství. Podařilo se mi zjistit přesné počty žáků, tříd a učitelů. Školství podléhalo přísnému omezování a degradaci, která vyvrcholila zabráním školní budovy německou armádou.

Během války se lidé snažili odpoutat od politiky a aktivně se věnovali spolkovému životu. Některé spolky zanikly. Ale na druhé straně vznikaly spolky, které neměly národní ani politický podtext a tudíž nevadily okupační správě. Jednalo se o sdružení, která se zabývala sběratelskou či chovatelskou činností. Spolky přispívaly ke kulturnímu a tělesnému rozvoji obyvatel. Věnovaly se tělovýchovné činnosti, pořádaly mnohá hudební i divadelní představení a výstavy.

Velmi zajímavé bylo zkoumání příběhů jednotlivých občanů za války. Mezi místními se pohybovali odbojáři, lidé, kteří pomáhali svému okolí, ale i občané, kteří se pro svůj osobní prospěch nestyděli obvinít, či udat své sousedy. Práce zmapovala i místní obyvatele německé národnosti, oběti nacistické okupace i osudy židovských spoluobčanů. V neposlední řadě jsem nastínil květnové události 1945, tedy průběh posledních dramatických dnů i příjezd Rudé armády.

Jistě by bylo možné probádat mnohá další období z historie obce, hospodářskou, stavební i kulturní činnost. Zajímavé by bylo více se zaměřit na knížecí rodinu Auersperků, Trauttmansdorffů a rod Schmoranzů a rozkrýt osudy významných představitelů jednotlivých rodů. Další badatelská práce se může věnovat také přidruženým obcím Slatiňan (Škrovád, Kunčí, Trpišov, Kochánovice). V archivech je stále mnoho kartónů archiválií k příbuzným tématům, které se vztahují k danému období. Jejich prostudování je cílem mé další badatelské činnosti v rámci publikační aktivity.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Archivy a Archivní fondy

Státní oblastní archiv Zámorsk

SOA Zámorsk, fond Velkostatek Nasavrky 1612–1946 (1953)

-inv. č. 767, karton 246. čtvrtletní a zvláštní zprávy 1936–1945.

-Personal Stand 1871–1932, č. karton 180.

SOA Zámorsk, fond Úřad práce Pardubice (1929) 1939–1945,

-rejstříky osob nuceně nasazených 1942, ukn 1, O1.

-rejstříky osob nuceně nasazených 1943 – 1944–07, ukn 1, O2.

-rejstříky osob nuceně nasazených 1944–01 – 1945–04, ukn 1, O3.

SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Auerspergů, Žleby a Slatiňany (1704) 1784–1939 (1944),

-inv. č. 115, karton 7, výlohy nemoci knížete Franze Josefa Auersperga 1937–1938.

-inv. č. 116, karton 7, pohřební výlohy pohřbu knížete Franze Josefa Auersperga 1938–1939.

-inv. č. 117, karton 26, knížete Franz Josef Auersperg, úmrtní oznámení o smrti knížete 1938.

-inv. č. 473, karton 26, program smuteční slavnosti pohřbu knížete Franze Josefa Auersperga 1938.

-inv. č. 475, karton 26, knížete Ferdinand Auersperg, smuteční báseň 1938.

SOA Zámorsk, fond mimořádný lidový soud Chrudim 1945–1948.

-signatura LS 732/46, karton 57, Josef Mazuch.

-signatura LS 124/46, karton 17, Vlasta Železná.

Státní okresní archiv Chrudim

SOkA Chrudim fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany 1826–1945.

- inv. č. 19, karton 2, zápisy ze schůzí obecního rady 1939.
- inv. č. 20, karton 2, zápisy ze schůzí obecního rady 1940.
- inv. č. 21, karton 2, zápisy ze schůzí obecního rady 1941.
- inv. č. 22, karton 2, zápisy ze schůzí obecního rady 1942.
- inv. č. 23, karton 2, zápisy ze schůzí obecního rady 1943.
- inv. č. 24, karton 2, zápisy ze schůzí obecního rady 1944.
- inv. č. 260, karton 20, ostatní spisový materiál 1941.
- inv. č. 261, karton 20, ostatní spisový materiál 1942.
- inv. č. 262, karton 21, ostatní spisový materiál 1943.
- inv. č. 263, karton 21, ostatní spisový materiál 1944.
- inv. č. 301, karton 27a, sčítání obyvatel, 1880.

SOkA Chrudim fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany 1882–1945 (1947),
dodatky k inventáři.

- inv. č. 316, karton 29, zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva
1932–1944.

SOkA Chrudim fond Archiv Městského národního výboru ve Slatiňanech 1945–
1990.

- inv. č. 46, kniha 46, zápisy ze schůzí rady MNV 1945–1947.

SOkA Chrudim fond Archiv Okresní úřad Chrudim 1850–1936.

- inv. č. 10 601, karton 398, obecní záležitosti Slatiňan 1905–1936.

SOkA Chrudim fond Archiv Okresní úřad Chrudim 1937–1945.

- inv. č. 1678, karton 1168, elench, živnosti 1937–1948.
- inv. č. 3939, karton 41, cukrovar F. J. Auersperga, seznam
příslušníků zálohy navržených ke zproštění vojenské služby za
mobilizace.
- inv. č. 4110, karton 537, Národní souručenství – zprávo o místních
organizacích v okrese Chrudim.

- inv. č. 4147, karton 538, kurzy němčiny pro veřejné zaměstnance v okrese Chrudim.
- inv. č. 4156 karton 539, komunistické nápisy ve Slatiňanech.
- inv. č. 4195, karton 46, Bakeš Ladislav, městský oficiál – nesouhlas města Slatiňany s přeložením k tamnímu úřadu.
- inv. č. 4511, karton 538, kurzy němčiny pro veřejné zaměstnance v okrese Chrudim.
- inv. č. 4455 karton 543, veřejní zaměstnanci – kárná opatření v důsledku zatčení a odsouzení.
- inv. č. 15318, karton 972, židé, právní zástupci součty židů v politickém okrese 1940.
- inv. č. 15348, karton, obecní zaměstnanci.
- inv. č. 15 455, karton 982, obecní a osadní volby, změny v osadním a obecním zastupitelstvu, změny v zastupitelstvu po zrušení komunistické strany 1938.
- inv. č. 15 548, karton 982, obecní a ostatní volby.
- inv. č. 15 920, karton 1036, Slatiňany 1929–1944.
- inv. č. 16 041, karton 1057, Cukrovar Slatiňany 1939–1945.
- inv. č. 16 207, karton 1061, Občanská záložna Slatiňany 1939–1943.
- inv. č. 16 208, karton 1061, Živnostenská záložna Slatiňany 1939–1943.
- inv. č. 16 445, karton 1096, Tělovýchovná jednota Sokol Slatiňany 1937–1944.
- inv. č. 16752, karton 1141, valné hromady spolků, výnosy k jednotlivým spolkům 1937–1944.
- inv. č. 16949, karton 1164, bývalé židovské prodejny, pronájem 1940.
- inv. č. 16958, karton 1165, zaměstnávání židů 1941.
- inv. č. 17388, karton 1336, najímání dělníků do Německa 1939–1945.
- inv. č. 17405, karton 1436, pracovní a mzdové poměry, stížnosti dělníků, kolektivní smlouvy 1937–1942.
- inv. č. 17 507, karton 1361, Soukromý ústav pro děti duševně

úchylné Slatiňany – provozní záležitosti 1937–1943.

-inv. č. 17572, karton 1382, potraviny, zemědělství, zemědělské produkty, zvyšování cen 1940–1943.

-inv. č. 17573, karton 1382, plovárna Slatiňany, zvýšení cen 1940–1942

-inv. č. 17584, karton 1383, potravinářský průmysl, žádosti firem o vydání přídatkových lístků na mýdlo 1941.

-inv. č. 17607, karton 1384, počty dětí, které dostávají potravinové lístky 1941.

-inv. č. 17684, karton 1385, vyživovací agenda obce Škrovád 1940.

-inv. č. 17701, karton 1386, vyživovací agenda, více obcí 1940–1943.

-inv. č. 17735, karton 1390, mléko, zásobování a doprava, dodávky a prodej 1939–1945.

-inv. č. 17741, karton 1391, povinné dodávky jatečního dobytka 1940–1945.

-inv. č. 17754, karton 1392, obilí, mletí a šrotovací povolení 1942–1943.

SOkA Chrudim fond Archiv Okresní národní výbor Chrudim (1889) 1945–1990 (1996).

-inv. č. 1247, karton 210, Trauttsmandorff Josef – vystěhování do Rakouska 1945.

-inv. č. 1248, karton 206, Němci – pobyt a odsun – jednotlivé případy 1945–1948.

SOkA Chrudim fond Archiv spolky, bratrstva, družiny a politické strany v okrese Chrudim.

-inv. č. 1, karton I, Veřejná knihovna Slatiňany, jednateľská zpráva 1888.

-inv. č. 3, karton I, Veřejná knihovna Slatiňany, jednateľská zpráva 1891.

-inv. č. 1, karton 1, družstvo pro zbudování sokolovny 1934–1936, výzvy ke sbírkám na stavbu sokolovny.

SOkA Chrudim fond Archiv drobné peněžní ústavy okresu Chrudim 1848–1953.

-inv. č. 16, kniha 12, Spořitelna a záložna ve Slatiňanech, zápisy ze schůzí ředitelství, s. 17, 18.

Městská knihovna Slatiňany – Kronika města Slatiňan 1294–1999.

– různé (fotodokumentace).

Literatura

Monografie

BRANDES, Detlef, *Češi pod německým protektorem, Okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*. 1. vydání. Praha: Prostor, 1999, ISBN 80-7260-017-6.

BUŠTA Jaroslav, KONEČNÝ Michal, RYŠAVÝ Radek, *Zámek Slatiňany*. 1. Vydání. Sychrov: Národní památkový ústav, 2015, 978-80-905871-3-7.

DVOŘÁKOVÁ, Zora, *T. G. Masaryk, Sokol a dnešek*. Praha: Josef Hříbal, 1991, ISBN 80-900132-3-6.

GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Druhá republika 1938–1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. 1. vydání, Praha a Litomyšl: Ladislav Horáček – Paseka, 2004, ISBN 80-7185-626-6.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan, *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. 2. vydání. Praha: NLN s.r.o., 2007, ISBN 978-80-7106-906-5.

JENDŘIŠÁK, Josef, *Firma Smekal 1820–2000, výrobci hasičských prostředků a stříkaček*. 1. vydání. Český Těšín: Fijepo, 2000, ISBN 80-902705-1-4.

KARNÍK, Zdeněk, *Malé dějiny československé (1867–1939)*. 1. vydání. Praha: Dokořán s.r.o., 2008, ISBN 978-80-7363-146-8.

MADLER, Emanuel, *Benešovy dekrety, Proč vznikly a co jsou*. 1. vydání. Praha: Libri, 2002, ISBN 80-7277-139-6.

MARŠALEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže, nacistický okupační režim v českých zemích 1939–1945*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2012, ISBN 978-80-87284-20-9.

NĚMEČEK Josef, *II. odboj 1939–1945 v okrese Chrudim*. 1. Vydání. Chrudim: OV ČSBS.

PRŮCHA, Václav – kolektiv, *Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918–1992, 1. díl období 1918–1945*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2004, 1. sv., ISBN 80-7239-147-X.

STEHLÍKOVÁ, Jana – ŠTĚPÁN, Luděk, *Nasavrcké panství a slatiňanští Auerspergové, utváření sídelní krajiny*. 1. vydání. Slatiňany, Město Slatiňany, 2014, ISBN 979-80-260-6258-5.

ŠULC, Ivo, *Rod Schmoranzů ze Slatiňan. Mozaika z dějin rodu*. Slatiňany. Státní okresní archiv Chrudim, 2002, ISBN 80-902257-7-2:20.

UHLÍŘ, B., Jan, *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*. 1. vydání, Praha: Ottovo nakladatelství, 2008, ISBN 978-80-7360-675-6.

VEPŘEK, Petr – redakční sbor, *Chrudimsko a Nasavrcko, 2. díl poměry zemědělské a národohospodářské*. Chrudim, Výbor ku popisu okresu Chrudimského a nasavrckého, 1909.

VOREL Milan, *Příspěvky k historii chemického průmyslu, Továrna na superfosfát ve Slatiňanech*. 1. Vydání 1985.

Periodika

Redakční zkratka „A“, *Tržní zápis města Chrudimě*, Chrudimské noviny, roč. 2, č. 10, 11. 3. 1939, s. 2.

Redakční zkratka „D“, *František Josef Auersperg zemřel*, Chrudimský kraj, roč. 27, č. 24, 26. 11. 1938, s. 4.

Redakční zkratka „D“, *Činovníci Národního souručenství na Chrudimsku*, Chrudimský kraj, roč. 29, č. 11, 25. 5. 1940, s. 2.

Redakční zkratka „EŠTE“, *Sokolská hlídka*, Chrudimské noviny, roč. 3, č. 43, 26. 10. 1940, s. 4.

Redakční zkratka „JH“, *Tržní zápis města Chrudimě*, Chrudimské noviny, roč. 1, č. 44, 5. 11. 1938, s. 2.

Redakční zkratka „JKA“, *Zprávy z kraje*, Chrudimské noviny, roč. 5, č. 36, 26. 9. 1942, s. 2.

Redakční zkratka „JR“, *Pouťová taneční zábava*, Chrudimský kraj, roč. 28, č. 12, 10. 6. 1939, s. 5.

Redakční zkratka „MIR“, *Zprávy z kraje*, Chrudimské noviny, roč. 5, č. 34, 12. 9. 1942, s. 2.

Redakční zkratka „MIR“, *Zprávy z kraje*, Chrudimské noviny, roč. 5, č. 34, 12. 9. 1942, s. 4.

Redakční zkratka „N“, *Zprávy z kraje*, Chrudimské noviny, roč. 3, č. 6, 10. 2. 1940, s. 3.

Redakční zkratka „NL“, *Různé zprávy*, Chrudimský kraj, roč. 28, č. 3, 4. 2. 1939, s. 6.

Redakční zkratka „NL“, *Zprávy z kraje*, Chrudimské noviny, roč. 2, č. 33, 19. 8. 1939, s. 3.

Redakční zkratka „NL“, *Zprávy z kraje*, Chrudimský kraj, roč. 30, č. 23, 22. 11. 1941, s. 3.

Redakční zkratka „O“, *Zprávy z kraje*, Chrudimské noviny, roč. 3, č. 37, 14. 9. 1940, s. 3.

Redakční zkratka „P“, *Profesor Josef Schmoranz*, Chrudimské noviny, roč. 1, č. 49, 10. 12. 1938, s. 2.

Redakční zkratka „R“, *Ferdinand Auersperk*, Chrudimské noviny, roč. 1, č. 49, 10. 12. 1938, s. 4.

Redakční zkratka „Ř“, *Slatiňany*, Chrudimské noviny, roč. 5, č. 30, 15. 8. 1942, s. 3.

Redakční zkratka „Ř“, *Zprávy z kraje*, Chrudimské noviny, roč. 5, č. 32, 29. 8. 1942, s. 3.

Redakční zkratka „SOK“, *Národní souručenství*, Chrudimské noviny, roč. 2, č. 18, 6. 5. 1939, s. 3.

Redakční zkratka „SOK“, *Tržní zápis města Chrudimě*, Chrudimské noviny, roč. 1, č. 32, 13. 8. 1938, s. 4.

Redakční zkratka „SOK“, *Zaměstnanost na Chrudimsku*, Chrudimské noviny, roč. 1, č. 44, 5. 11. 1938, s. 2.

Redakční zkratka „SOK“, *Zaměstnanost na Chrudimsku*, Chrudimské noviny, roč. 2, č. 31, 5. 8. 1939, s. 2.

Redakční zkratka „SOK“, *Zprávy z kraje*, Chrudimské noviny, roč. 2, č. 29, 22. 6. 1939, s. 5.

Redakční zkratka „SOK“, *Zprávy z kraje*, Chrudimské noviny, roč. 2, č. 13, 1. 4. 1939, s. 3.

Redakční zkratka „SOK“, *Zprávy z kraje*, Chrudimské noviny, roč. 2, č. 5, 4. 2. 1939, s. 4.

Redakční zkratka „TNS“, *Sokolská hlídka*, Chrudimské noviny, roč. 2, č. 44, 4. 11. 1939, s. 4.

Redakční zkratka „TNS“, *Sokolská hlídka*, Chrudimské noviny, roč. 3, č. 46, 16. 11. 1940, s. 3.

Redakční zkratka „U“, *Různé zprávy*, Chrudimské noviny, roč. 3, č. 42, 19. 10. 1940, s. 2.

STEKLÝ Josef, VOLEK Petr, *Letovisko Slatiňany*, Chrudimské noviny, roč. 2, č. 29, 22. 7. 1939, s. 3–4.

- ŠTĚPÁNSKÝ Václav, *Slatiňany*, Chrudimské noviny, roč. 5, č. 28–29, 8. 8. 1942, s. 4.
- ŠTĚPÁNSKÝ Václav, *Zprávy z kraje*, Chrudimské noviny, roč. 2, č. 44, 4. 11. 1939, s. 3.
- VOREL Milan, *Cukrovar Slatiňany*, Chrudimské vlastivědné listy, roč. 8, 1999, č. 2, s. 11.
- VOREL Milan, *Nové svědectví o tragické události 5. května 1945 ve Slatiňanech*, Chrudimské vlastivědné listy, roč. 18, 2009, č. 4, s. 4–5.
- VOREL Milan, *Pietní místo obětem nacismu ve Slatiňanech 1939–1945*, Chrudimské vlastivědné listy, roč. 8, 1999, č. 5, s. 9–10.
- VOREL Milan, *Václav Meduna – poslední oběť nacistické zvěle ve Slatiňanech*, Chrudimské vlastivědné listy, roč. 8, 1999, č. 4, s. 8–9.
- Redakční zkratka „X“, *F. J. Auersperg zemřel*, Chrudimské noviny, roč. 1, č. 47, 26. 11. 1938, s. 1.

Seznam Tabulek

Tabulka č. 1	s. 25	-Obecní rozpočet 1938–1944.
Tabulka č. 2	s. 25	-Základy daně čínžovní, ostatních daní a vybrané daně zvýšené o přírážky.
Tabulka č. 3	s. 26	-Rozpočet chudinského fondu 1938–1944.
Tabulka č. 4	s. 37	-Výroba v chemické továrně.
Tabulka č. 5	s. 38	-Výroba cihel a střešních tašek v cihelně.
Tabulka č. 6	s. 44	-Ceny potravin ve Slatiňanech a v Chrudimi.
Tabulka č. 7	s. 64	-Počty žáků, učitelů a tříd na obecní a újezdní škole 1938-1945.
Tabulka č. 8	s. 66	-Rozpočty obecní školy 1939-1944.
Tabulka č. 9	s. 66	-Rozpočty měšťanské újezdní školy 1939-1944.

Seznam zkratek

a	– ar
apod.	– a podobně
atd.	– a tak dále
BMW	– Bavorské motorové závody
č.	– číslo
čp.	– číslo popisné
ČSR	– Československá republika
dp	– diplomová práce
dr.	– doktor
g	– gram
h	– halář
ha	– hektar
hl	– hektolitr
Ch. noviny	– Chrudimské noviny
i.č.	– inventární číslo
ing.	– inženýr
inv.	– inventární
JUDr.	– doktor práv
K	– koruna
kart.	– karton
kat. č.	– katastrální číslo
Kč	– koruna československá
kg	– kilogram
km	– kilometr
ks	– kus
m	– metry
m ²	– metr čtvereční
m ³	– metr krychlový
mil.	– milión
MCH	– Michal Chrbolka
MNV	– Místní národní výbor
MUDr.	– doktor medicíny
např.	– například

O	– ukládací číslo
p.	– pan
popř.	– popřípadě
PVVZ	– Petiční výbor věrni zůstaneme
q	– metrický cent
roč.	– ročník
s.	– strana
sb.	– sbírka
ses.	– sestra
SK	– sportovní klub
SNB	– Sbor národní bezpečnosti
SOA	– státní oblastní archív
SOkA	– státní okresní archív
SSSR	– Svaz sovětských socialistických republik
sv.	– svatý
škpt.	– štábní kapitán
t	– tuna
TGM	– Tomáš Garrigue Masaryk
tj.	– to je
tzv.	– takzvaný
ukn	– úřední kniha
ul.	– ulice
viz.	– vidět
vyd.	– vydán
v.v.	– ve výslužbě

Seznam textových a obrazových příloh:

1. Oběti Nacismu ve Slatiňanech 1938–1945. (Pomník obětem nacismu ve Slatiňanech ul. Vrchlického)
2. Obsazení odborů a komisí obecního úřadu v roce 1938. (SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany – dodatky, inv. č. 316, karton 29, zápisy schůzí obecního zastupitelstva 1932–1944)
3. Zvolení vedoucí komisí Revolučního národního výboru ve Slatiňanech 6. května 1945. (Kronika města Slatiňan, s. 228)
4. Úmrtí oznámení Františka Josefa Auersperka. (SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Auerspergů, Žleby a Slatiňany (1704) 1784–1939 (1944), inv. č. 117, karton 26, kniže Franz Josef Auersperg, úmrtí oznámení o smrti knižete 1938)
5. Smuteční báseň – Zemřel náš kniže. (SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Auerspergů, Žleby a Slatiňany (1704) 1784–1939 (1944), inv. č. 475, karton 26, knižete Ferdinand Auersperg, smuteční báseň 1938)
6. Úmrtí oznámení Ferdinanda Auersperka. (SOkA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 261, karton 20, ostatní spisový materiál 1941)
7. Policejní přihláška – dr. Josefa Trauttmansdorffa. (SOkA Chrudim fond Archiv Okresní úřad Chrudim 1937–1945, inv. č. 1678, karton 1168, elench, živnosti 1937–1948)
8. Obrázek č. 1: Zámek Slatiňany. (Foto neznámého autora, kolem 1950, Městská knihovna Slatiňany, různé)
9. Obrázek č. 2: Hřebčín Slatiňany. (Foto neznámého autora, kolem 1940, Městská knihovna Slatiňany, různé)
10. Obrázek č. 3: Železniční stanice Slatiňany. (Foto neznámého autora, před 1918, SOkA Chrudim fond Archiv Okresní úřad Chrudim 1850–1936, inv. č. 10 601, karton 398, obecní záležitosti Slatiňan 1905–1936)
11. Obrázek č. 4: Komenského náměstí, v pozadí škola. (Foto neznámého autora, před 1935, SOkA Chrudim fond Archiv Okresní úřad Chrudim 1850–1936, inv. č. 10 601, karton 398, obecní záležitosti Slatiňan 1905–1936)
12. Obrázek č. 5: Schmoranzovo nábřeží. (Foto neznámého autora, před 1935, SOkA Chrudim fond Archiv Okresní úřad Chrudim 1850–1936, inv. č. 10 601, karton 398, obecní záležitosti Slatiňan 1905–1936)

13. Obrázek č. 6: Cukrovar Slatiňany. (Foto neznámého autora, kolem 1940, soukromá sbírka Tomáše Chrbolky).
14. Obrázek č. 7: Sokolovna ve Slatiňanech. (Foto František Slavík, 1935, SOkA Chrudim fond Archiv spolky, bratrstva, družiny a politické strany v okrese Chrudim, inv. č. 1, karton 1, družstvo pro zbudování sokolovny 1934–1936, výzvy ke sbírkám na stavbu sokolovny)
15. Obrázek č. 8: Pomník obětem nacismu ve Slatiňanech ul. Vrchlického, (foto MCH, 2014)
16. Obrázek č. 9: Zámek ve Slatiňanech. (Foto MCH, 2014)
17. Obrázek č. 10: Hřebčín ve Slatiňanech. (Foto MCH, 2014)
18. Obrázek č. 11: Restaurace U Konrádu. (Foto MCH, 2014)
19. Obrázek č. 12: Městský úřad Slatiňany. (Foto MCH, 2014)
20. Obrázek č. 13: Škola ve Slatiňanech. (Foto MCH, 2014)

1. Oběti Nacismu ve Slatiňanech 1938–1945.

dr. Borský Lev	1945	v Osvětimi
Bock František	1945	v Terezíně
Hermann Gustav	1943	v Osvětimi
Hermannová Albína	1943	v Osvětimi
Hermann Ervín	1943	v Osvětimi
Klopper Zikmund	1939	v Pardubicích
Klopperová Gertruda	1944	v Izbitz
Kos Josef	1945	v Terezíně
ing. Kraus Emil	1943	v Osvětimi
Krausová Marie	1943	v Osvětimi
Kraus Bedřich	1943	v Osvětimi
Kubiče Stanislav	1943	v Bochumu
dr. Lengsfeld Rudolf	1942	v Slatiňanech
Lengsfeldová Marie	1944	v Slatiňanech
Meduna Václav	1945	v Slatiňanech
Němec Jaroslav	1943	v Slatiňanech
Stránský Pavel	1944	v Pardubicích
Stránská Helena	1944	v Osvětimi
Vejmělka Antonín	1945	v Bōrrsumu
Vohrýzková Žofie	1942	v Terezíně ⁴⁵⁶

⁴⁵⁶ Pomník obětem nacismu ve Slatiňanech ul. Vrchlického.

2. Obsazení odborů a komisí obecního úřadu v roce 1938

1. Odbor hospodářský: referent – Vlastimil Slavíček,
členové: Vašák Antonín, Vysloužil Alois, Janeček Petr, Šefl František, Tichý Antonín
2. Odbor stavební: referent – Alois Cinkan,
členové: Alois Jirouš, ing. Emil Stáně, Jan Doubek, Karel Soukup.
3. Odbor finanční: referent – Jaroslav Fořt,
členové: Čeněk Štursa, Karel Šrámek, Čeněk, Velensdorf, František Kudyn.
4. Odbor policejní a požární: referent – Josef Lindart,
členové: Jaroslav Souček, Rudolf Baroch, Josef Horčíčka, Josef Zítka.
5. Odbor chudinský, sociální a zdravotní: referent – Petr Janeček,
členové: Josef Opočenský, Josef Tichý, František Bartoň, Václav Kotěra, Vojtěch Malina, Josef Čížek.
6. Odbor personální: referent – Jan Matějka,
členové: František Budínský, František Pokorný, Josef Pochobradský, Josef Mílotínský.
7. Odbor osvětový: referent – Václav Kotěra,
členové: Bohumil Černý, Alois Cinkan, Václav Málek, Alois Jirouš.
8. Komise osvětová: knihovník – Leopold Hájek,
členové: Václav Kotěra, Alois Cinkan, Bohumil Černý.
9. Komise letopisecká: kronikář – Václav Kotěra,
člen: Alois Cinkan.
10. Finanční komise: členové – Jan Doubek, Alois Cinkan, Bohumil Kudrnáč,
ing. Emil Stáně, Josef Linhart, František Linhart, ing. Bedřich Potůček.⁴⁵⁷

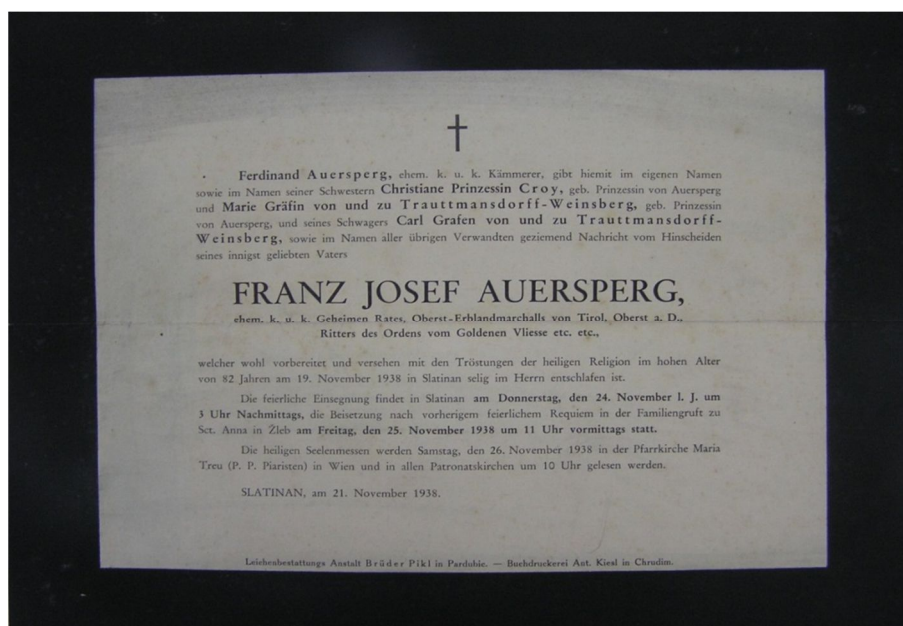
⁴⁵⁷ SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany – dodatky, inv. č. 316, karton 29, zápisy schůzí obecního zastupitelstva 1932–1944.

3. Zvolení vedoucí komisí Revolučního národního výboru ve Slatiňanech

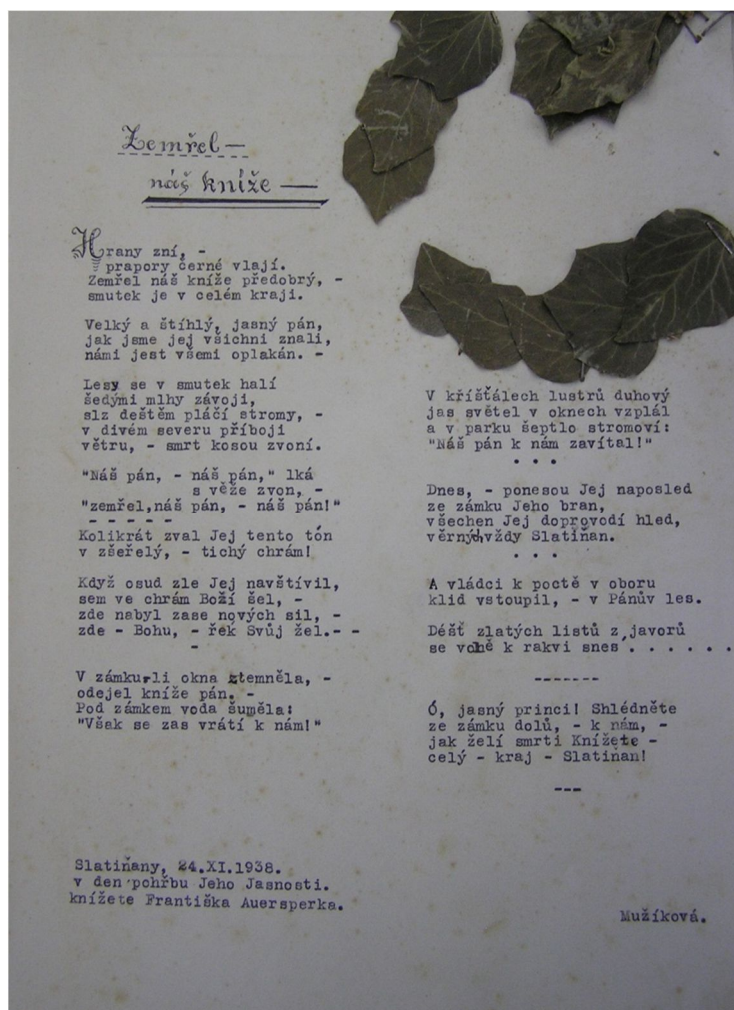
6. května 1945.

1. Komise branná: Josef Tichý.
2. Komise hospodářská: Václav Kinšt.
3. Komise vyživovací: František Šnopl.
4. Komise osvětová: Josef Bednář.
5. Komise sociální: Josef Steklý.
6. Komise policejní: František Zajíček.⁴⁵⁸

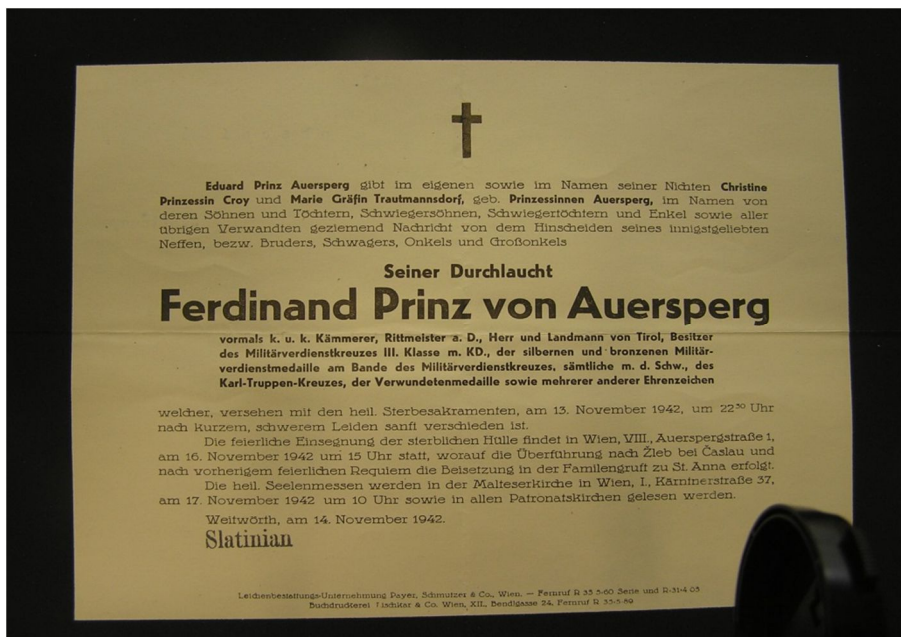
⁴⁵⁸ Kronika města Slatiňan, s. 228.

4. Úmrtní oznámení Františka Josefa Auersperka. (SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Auerspergů, Žleby a Slatiňany (1704) 1784–1939 (1944), inv. č. 117, karton 26, kníže Franz Josef Auersperg, úmrtí oznámení o smrti knížete 1938)

5. Smuteční báseň – Zemřel náš kníže. (SOA Zámrsk, fond Rodinný archiv Auerspergů, Žleby a Slatiňany (1704) 1784–1939 (1944), inv. č. 475, karton 26, knížete Ferdinand Auersperg, smuteční báseň 1938)

6. Úmrtí oznámení Ferdinanda Auersperka. (SOKA Chrudim, fond Archiv Obecního úřadu Slatiňany, inv. č. 261, karton 20, ostatní spisový materiál 1941)

Polizeiliche Anmeldung. — Policejní přihláška.			
Name: Dr. Josef Graf Trauttmansdorff		10. Familienstand: verheiratet	
12. Beruf - Povolání: Rechtsanwalt		13. Geburts- - Narození: 8. IX. 1906	
11. Wohnort: Slesch Slatinian		14. Staatsangehörigkeit: Deutsches Reich	
11. Wohnort: Chrudim		14. Staatsangehörigkeit: Deutsches Reich	
1. Tag des Zuzuges: 8. I. 1943		18. Kinder unter 15 Jahren: Mathias (9.6.1937), Peter (5.12.1939), Christof (6.4.1941), Alfred (30.7.1943)	
4. Wird alte Wohnung beibehalten? nein		17. Familienname und Vorname des Vaters: Carl Graf Trauttmansdorff	
8. Vorige Wohnung: Wien III., Arenberggasse 7		17. Familienname und Vorname der Mutter: Marie Gräfin Trauttmansdorff geb. Prinzessin Auersperg	
7. Bei Zuzug aus dem Ausland: ...		18. Der Ehefrau: Blanka	
8. Ich besitze die Kraftfahrzeuge Nr.:		18. Der Ehefrau: Gräfin Batthyany	
9. Verwendung im Luftschutz (als was?):		19. Bei Ausländern und Staatenlosen: ...	
		20. Unterschrift d. Meldepflichtigen: ...	
		21. Unterschrift des Hauseigentümers: ...	
		22. Unterschrift des Wohnungsinhabers: ...	
		23. Ort: Slatinian, den 10. Jänner 1943	

7. Policejní přihláška – dr. Josefa Trauttmansdorffa. (SOKA Chrudim fond Archiv Okresní úřad Chrudim 1937–1945, inv. č. 1678, karton 1168, elench, živnosti 1937–1948)

8. Obrázek č. 1: Zámek Slatiňany. (Foto neznámého autora, kolem 1950, Městská knihovna Slatiňany, různé).

9. Obrázek č. 2: Hřebčín Slatiňan. (Foto neznámého autora, kolem 1940, Městská knihovna Slatiňany, různé).

10. Obrázek č. 3: Železniční stanice Slatiňany. (Foto neznámého autora, před 1918, SOkA Chrudim fond Archiv Okresní úřad Chrudim 1850–1936, inv. č. 10 601, karton 398, obecní záležitosti Slatiňan 1905–1936)

11. Obrázek č. 4: Komenského náměstí, v pozadí škola. (Foto neznámého autora, před 1935, SOkA Chrudim fond Archiv Okresní úřad Chrudim 1850–1936, inv. č. 10 601, karton 398, obecní záležitosti Slatiňan 1905–1936)

Slatiňany - Nábřeží Schmoranzovo.

12. Obrázek č. 5: Schmoranzovo nábřeží. (Foto neznámého autora, kolem 1940, SOkA Chrudim fond Archiv Okresní úřad Chrudim 1850– 1936 inv. č. 10 601, karton 398, obecní záležitosti Slatiňan 1905–1936)

Josefu Bakašovi

v upomínku na cukrovar Slatiňany 1859 – 1969

13. Obrázek č. 6: Cukrovar Slatiňany. (Foto neznámého autora, kolem 1940, soukromá sbírka Tomáše Chrbolky)

16. Obrázek č. 9: Zámek ve Slatiňanech. (Foto MCH, 2014)

17. Obrázek č. 10: Hřebčín ve Slatiňanech. (Foto MCH, 2014)

18. Obrázek č. 11: Restaurace U Konrádů. (Foto MCH, 2014)

19. Obrázek č. 12: Městský úřad Slatiňany. (Foto MCH, 2014)

20. Obrázek č. 13: Škola ve Slatiňanech. (Foto MCH, 2014)

Rejstřík místní

Místní rejstřík uvádí údaje ze s. 11–99.

A

Afrika 35, 36

Amerika 36

B

Berlín 55, 81

Bítovany 48, 59

Blechliammer 55

Blízký východ 35

Breslau 55

Buštěhrad 99

C

Ctětín 48

Č

Čechy 18, 21, 23, 71, 76, 80

Černý kontinent viz. Afrika

České Lhotice 48

Česko-Slovensko 11, 13, 14, 44, 50, 51, 59, 87, 93

Československo 11, 17, 22, 23, 27, 40, 50, 64, 67, 70, 77, 78, 83, 93

Dachau 87

druhá republika viz Česko-Slovensko

E

Evropa 35

F

Francie 19

H

Havlíčkův Brod 41

Hlinsko 90

Hodonín 48

Hradec Králové 71, 98

CH

Chemnicz 55

Choceň 71

Chrast 61, 82

Chrudim 11, 12, 14, 16, 18, 20, 23, 28, 31, 35, 39, 42, 44, 46, 47, 50, 56, 67, 81, 82, 87, 88–91, 93, 97, 99

Chrudimka, řeka 27, 28, 30, 38, 75, 76

chrudimské samoty 56

I

Izbitz 94

J

Jena 55

Jugoslávie 92

Karlovicko 96

Kunčí 30, 48, 59, 60

L

Libáň 33, 91

Licibořice 48

Ludenteland 55

Lukavice 33, 33, 48, 59, 81

M

Medlešice 42

Mnichov 55

Morava 18, 23, 76, 80

N

Náchod 71

Nasavrky 33, 35, 42, 48, 85, 88, 91

Niederschlesien 55

Německo 13, 18, 19, 22, 36, 50, 51, 53, 55, 56, 63, 64, 67, 87, 88, 89, 92, 95

O

Ochoz 48

Opařany 56

Orel 30, 48, 59, 60

Osvětim 94, 95

P

Pardubice 18, 23, 31, 32, 36, 42, 71, 81, 82, 83, 87, 89, 90, 95, 98

Paříž 99

Podhůra 31, 81, 86

Podkarpatská Rus 61

Poděbrady 98

Podlíšťany 48

Polsko 46

Praha 42, 98

Presy 30

protektorát viz. Protektorát Čechy a Morava

Protektorát Čechy a Morava

11, 13–19, 21, 22, 27, 33, 40, 44, 45, 51, 53, 55, 60, 61, 67 68, 69, 78, 87, 93

první republika viz. Československo

přehrada seč 19

Přelouč 56, 71

R

Rabštejnek 90

Rabštejnská Lhota 48

Rakouská republika viz Rakousko

Rakousko 91, 92, 96

Rosice nad Labem 41

Ř

říše viz Německo

Říště 31

S

severní Čechy 22

Slatiňany 11–17, 19, 21–23, 26–38, 40, 41, 43, 44, 46–56, 58–61, 64–91, 93–99

Smrkoví Týnec 48

Spandau 55

SSSR 82

Steyr 55

Svídnice 48, 59

Svitavy 92

Š

Škrovád 28, 48, 49, 59, 60, 70, 81

Španělsko 36, 73, 74

Švihov 29, 48

T

Terezín 94, 95

Trhová Kamenice 42, 85, 90

Trpišov 48, 59, 81

třetí říše viz Německo

V

Varšava 83

Vápenný Podol 90

Vinař 96

Vížky 48

Vlčnov 30, 48, 59

Vrchlického návrší 79, 85

Výsonín 48, 59

Z

Zaječice 59, 60

Znojmo 90

Zwickau 55

Ž

Železné hory 79

Žleby 96–99

Žumberk 48